

ПОДГОТОВКА ЗА НАПУСКАНЕ НА АЛТЕРНАТИВНА ГРИЖА

ПРАКТИЧЕСКО РЪКОВОДСТВО

SOS ДЕТСКИ
СЕЛИЩА
БЪЛГАРИЯ

CELCIS

FICE

INTERNATIONAL
FEDERATION
OF EDUCATIVE
COMMUNITIES

FONPC
Federația
Organizațiilor
Neguvernamentale
Pentru
Copii
România

Съфинансирано от
Програмата за права,
равенство и гражданство
на Европейския съюз

ПОДГОТОВКА ЗА НАПУСКАНЕ НА АЛТЕРНАТИВНА ГРИЖА
ПРАКТИЧЕСКО РЪКОВОДСТВО

ИНФОРМАЦИЯ ЗА ИЗДАНИЕТО

©SOS Международни детски селища и ©CELCIS, Център за високи постижения за деца в алтернативна грижа в Шотландия, Университет на Стратклайд, 2017

Публикувано в Австрия от Международната организация SOS Детски селища

Публикувано за първи път през декември 2017 г.
Второто издание е публикувано през Декември, 2018 г.

Всички права запазени. Никоя част от тази публикация не може да се възпроизвежда, да се съхранява в система за съхранение или да се разпространява под каквато и да било форма и с каквито и да било средства без предварителното писмено разрешение на SOS Детски селища и CELCIS или съгласно изричните разпоредби на закона, или при условия, договорени със съответната организация за репроеграфски права. Запитвания, отнасящи се на първо място до възпроизвеждане извън обхвата на горните условия, трябва да се изпращат до SOS Детски селища на посочения по-долу адрес.

SOS Children's Villages International

Hermann-Gmeiner-Str.51
A-6020 Innsbruck
Austria
Email: train4childrights@sos-kd.org

Цитати

включените в Практическото ръководство цитати от изказвания на напускащи алтернативната грижа са взети от петте партньорски държави, участвали в проекта „Готови за самостоятелност. Интегриран подход за развитие на капацитет на млади хора, напускащи грижа и професионалисти, които ги подкрепят“, освен ако не е посочено друго.

Дизайн и оформление

Bestias Design

Снимка на корицата

Романа Главурдич

Автори

Найджъл Кантуел, Криси Гейл, Кени Макгий, Кейт Скинър

Редакционна комисия

Мария Данчева, Криси Гейл, Ронан Манган, Габриела Раск, Флоранс Трево Немцов

Тази публикация е изготвена със съдействието на Европейския съюз. Отговорността за съдържанието на публикацията се носи изцяло от Международната организация SOS Детски селища и то не може в никакъв случай да се разглежда като отразяващо схващанията на Европейския съюз.

БЛАГОДАРНОСТИ

Международната организация SOS Детски селища и CELCIS биха желали да благодарят на всички участници в този проект и в съставянето и изготвянето на тази публикация.

Основни автори: Найджъл Кантуел, Криси Гейл, Кени Макгий, Кейт Скинър.

Редакционна комисия: Мария Данчева, Криси Гейл, Ронан Манган, Габриела Раск, Флоранс Трево Немцов.

ДОПРИНЕСЛИ НА ПАРТНЬОРСКО НИВО

CELCIS: Айрийн Стивънс и Иън Милиган.

Австрия: ФИЦЕ Австрия; Национален младежки съвет; Австрийски институт за социално подпомагане; Федерална асоциация на терапевтичните общности; Консултативен център за качествена грижа; Международна организация ФИЦЕ; ФИЦЕ Европа; Барбара Колм и Мелина Робъртс, Главни обучители; Фабиен Л., Катарина Дж., Мариам К., Адриан С., Маркус Дж., Саша Р., Киара Л., Джоузеф Т., Манюел С., Група на младежи.

България: Сдружение SOS Детски селища България; Констанца Каралеева, Министерство на младежта и спорта; Радостина Панева; Радиана Тодорова, Държавна агенция за закрила на детето; Ева Жечева, Директор на Дирекция "Права на детето" към Омбудсмана на Р. България; Нина Тодорова и Николай Златев, главни обучители; Илия А., Галина Г., Божидар Й., Кремена И., Джулия К., Вероника М., Асен Н., Симеон Н., Калинка С., Теменужка Й., Живко Х., Младежка експертна група.

Хърватия: Сдружение SOS Детски селища България, Констанца Каралеева, Министерство на младежта и спорта, Радостина Панева, Радиана Тодорова, Държавна агенция за закрила на детето, Ева Жечева, Директор в Дирекция „Правата на детето“ към Омбудсман на Република България; Нина Тодорова и Николай Златев, Главни обучители; Илия А., Галина Г., Божидар И., Кремена И., Юлия К., Вероника М., Асен Н., Симеон Н., Калинка С., Теменужка Й., Христо Ж., Младежка група.

Естония: Сдружение SOS Детски селища Естония; Хелън Йокс, Министерство на социалните дейности; Мария Кулдиав, Съвет по социално осигуряване; Ингрид Синди, Талин Университет; Марина Сеп, Съюз на полгащите алтернативна грижа в Естония; Енелис Линас, Институт за развитие в здравеопазването в Естония; Кристи Лийв, Кийра Горнишеф, Главни обучители; Вал М., Ейди П., Яника Р., Айгар С., Оливър С., Анна С., Нели-Анет К., Алина В., Евели К., Младежка група.

Унгария: Сдружение SOS Детски селища Унгария; Рита Херцег, Представител за правата на децата в Интегрирана служба за правна защита; Зита Шоке, Ръководител на държавен младежки център; Емоке Баняй, Изследовател и член на Управителния съвет на Сдружение SOS Детски селища Унгария; Андреа Раз, Изследовател и професор към Кароли Гаспар Университет; Яила Мормер, Кооперативен фъндрейзър към Сдружение SOS Детски селища Унгария; Лена Сцилважи, Програмен Директор в Сдружение SOS Детски селища Унгария; Ерно Богаш, Експерт Младежка грижа в Сдружение SOS Детски селища Унгария; Арпад Фолдеси, Силжия Гюрко, Главни обучители; Норберт Ф.,

Ишван Б., Андреа Ф., Барбара Г., Золтан К., Габор К., Золтан Т., Бернадет Х., Кити Дж., Младежка група

Италия: Сдружение SOS Детски селища Италия; Министерството на труда и социалната политика, УНИЦЕФ, Държавна координационна агенция за малолетни и непълнолетни, Национална координационна общност за приемане; Институт на невинните; Орган за детството и юношеството; Орган за детството и юношеството; Гарант на детството и юношеството на град Палермо; Детство и юношеска гаранция община Милано; Гарант на детството и юношеството в регион Ломбардия; Служба на Регионалния орган за правата във Венето; Национален съвет за социални работници; Милано-Бикоча Университет; Мрежа на напускащите грижа в Агеволандо; Марция Саглиети и Лиса Черантола, Главни обучители; Валерио Белоти, Национален младежки експерт към проекта; Адина, Диана Елена, Етиен Фабио, Джени, Джон, Елиза, Матео, Микаела, Рафаела, Младежка група.

Латвия: Сдружение SOS Детски селища Латвия; Министерство на благосъстоянието; Държавният инспекторат за защита правата на децата; Кабинет на омбудсмана; Гуна Гарокална-Бихела, Валдерс Мелдерис, Главни обучители; Артурс Поксанс, Експерт по младежкото участие - обучител; Младежка група.

Румъния: Сдружение SOS Детски селища Румъния; Главна дирекция за социално подпомагане и защита на децата (ГДСПЗД) Бакау; ГДСПЗД Сибиу; ГДСПЗД сектор 2; ГДСПЗД сектор 3; Хуманитарна организация Конкордия; Национален орган за защита правата на децата и осиновяване; Ресурсен и информационен център за социални професии; Организация Гласът на изоставените деца; Роксана Силвия Стоица и Елена Мария Йонита, Главни обучители; Андреас Н., Александру Н.Ж., Сорина С., Каталин Т., Зиница Ц., Никулае Н., Анна М.П., Богдан С., Елена Дж., Михай Ц., Александру С., Младежка група

Испания: Сдружение SOS Детски селища Испания; Генерална дирекция „Услуги за семейството и децата“; Министерство на здравеопазването, социалните грижи и равенството на половете на Испания; Национален университет за дистанционно образование (UNED); Генерална дирекция за младежта на правителството на Канарските острови; Генерална дирекция за децата и младежите на каталонското правителство: сектор „Младежи под закрила и младежи, напускащи подкрепата на системата“; Институт за социални грижи и здравеопазване на Канарските острови; НПО Ataretaco (Канарски острови); Федерация на дружествата, предлагащи апартаменти с помощни услуги, Андреа Мадера, Ирен Мартин, Ракул Лопез и Алба Мартинез, Главни обучители; Младежка група.

Екип по изготвянето: Мери Брезович, езикови услуги към SOS Детски селища и Bestias Design. Международната организация SOS Детски селища би искало да отправи специална благодарност към ГД „Правосъдие“ на Европейската комисия за нейната финансова подкрепа и продължаващо подпомагане за проекта, както и към мрежата Eurochild за разпространяване на информация за решаващата роля на специалистите от системата за алтернативна грижа за осигуряване на качествени грижи.

ПРЕДГОВОР

CELCIS и Международната организация SOS Детски селища са поели общ ангажимент, заедно с много други организации, да се грижат децата и младежите, лишени от родителски грижи или застрашени да ги изгубят, да могат да се ползват от правата си и да получат подкрепата, грижите и вниманието, от които се нуждаят.

За нас беше удоволствие да работим в тясно сътрудничество, за да изготвим това *Практическо ръководство по подготовка за напускане на алтернативната грижа* на принципите на Конвенцията на ООН за правата на детето и въз основа на Ръководството на ООН за алтернативна грижа за деца. Трябва да отбележим, че движещи сили за този проект бяха четирите принципа в основата на съдържанието на Практическото ръководство – създаване на трайни взаимоотношения с напускащия алтернативна грижа на базата на загриженост и уважение, високи нива на участие, насърчаване на спазването и защитата на всички човешки права на децата и младежите, както и нуждата от междусекторен подход.

Добрите грижи и осъществяването на правата на младите хора, напускащи системата за алтернативна грижа, са нашите колективни и важни отговорности. За повечето млади хора днес преминаването към самостоятелен живот със собствено жилище, намирането на удовлетворяваща работа или обучение, продължаването на образованието, поддържането на здравето и постигането на положително усещане за благополучие са важни стъпки по пътя към зрелостта. Обикновено това е период на надежда и очакване.

Знаем, че има младежи, които напускат алтернативната грижа и започват да водят удовлетворяващ и изключително успешен начин на живот. Но сме разговаряли и с деца и младежи, живели в алтернативна грижа, в 5-те държави, участвали в съфинансирания от Европейската комисия проект – Хърватия, Италия, Латвия, Литва и Испания, които споделиха не само за нетърпението да започнат следващия етап от живота си, но и за предизвикателствата, пред които са изправени, и усещането за самота, тревожност, а понякога и страх. Изключително важно е специалистите да чуят тези послания и да предприемат действия във връзка с тях: напускащите алтернативна грижа споменаха притесненията си дали ще получат достатъчна защита, споменаха недостатъчната подкрепа от всички, които предоставят услуги, а също така, и което е най-важно за тях – неудовлетворителния и понякога безчувствен начин, по който се предлага подкрепата. Много от тях смятат, че не биват изслушвани и нуждите и желанията им не се отчитат в пълна степен от отговарящите да им окажат подкрепа в процеса на напускане на алтернативната грижа.

Разбира се, отчитаме, че усилия се полагат ежедневно, в целия свят, за да се подобри подкрепата за напускащите алтернативна грижа. Но въпреки това сме болезнено наясно със сериозната нужда от постоянно подобряване на усилията ни за ефективна съвместна работа, за да се уверим, че напускащите алтернативна грижа получават най-добрата възможна подготовка и последваща грижа в процеса на напускане на алтернативната грижа. Затова *Ръководството за подготовка за напускане*

на алтернативна грижа беше разработено да информира и осигури необходимите умения на всички, които са ангажирани с подкрепата за младите хора, напускащи алтернативна грижа и започващи самостоятелен живот като възрастни, както и да насърчи съсредоточен върху младежите подход към тази важна функция. *Практическото ръководство* е от полза и за вземащите решения и създаващите политики, както и за застъпниците за промяна. Надяваме се, че това *Практическо ръководство* ще допринесе значително за създаване на подходяща среда за постигане на реални и трайни промени, каквито очевидно са необходими и на каквито напускащите алтернативна грижа категорично имат право.

В центъра на този проект беше стремежът да помогнем на децата и младите хора да допринесат за положителни промени в грижите, полагани за тях в системата за алтернативна грижа, и тяхното текущо участие в натрупването на знания от страна на всички нас ще бъде от съществено значение за постигане на промяната, която всички се стремим да осъществим. Затова не можем да изкажем в достатъчна степен благодарността си към 68-те младежи, напускащи алтернативна грижа, които участваха в упражнението за оценка на състоянието в 5-те участващи държави; те споделиха своите въздействащи впечатления с нас и осигуриха безценна информация, за която сме им дълбоко признателни. Бихме желали да благодарим и на всички онези, които допринесоха със знания за тази публикация, сред участващите 35 регионални и местни организации.

CELCIS и Международната организация SOS Детски селища ще продължат да настояват и да полагат усилия специалистите, работещи с деца и младежи в системата за алтернативна грижа, да получават необходимото обучение и подкрепа, за да могат да се грижат възможно най-добре за напускащите системата и да гарантират положителния им преход към самостоятелен живот. Несъмнено държавните, както и регионалните и местни органи трябва да предприемат мерки системите и службите им да положат проактивни усилия за подобряване и поддържане на уменията, знанията и способностите на всички специалисти и обгрижващи лица до ниво, което да им позволи да оказват пълна подкрепа на напускащите системата.

На последно място бихме желали да благодарим и за съгласуваните и прогресивни усилия на Главна дирекция „Правосъдие“ на Европейската комисия в процеса на осъществяване на правата на децата и младежите и за специалното внимание към онези, които в момента предприемат най-важните стъпки за успешно и пълноценно бъдеще.

Дженифър Дейвидсън
Изпълнителен директор, CELCIS

Норбърт Мидър
Главен изпълнителен директор,
SOS Детски селища

ПРЕДГОВОР ОТ МЕЖДУНАРОДНАТА МЛАДЕЖКА ЕКСПЕРТНА ГРУПА

„Аз съм господар на живота си и на възможностите, които избирам. Свободен съм да правя, каквото обичам и да решавам как да го направя. Притежавам умения за самостоятелен живот и справяне с емоционални проблеми. Когато се чувствам слаб и уязвим, знам: В това няма нищо нередно. Не се боя да потърся помощ и мога да разчитам на взаимоотношения, основани на доверие и искреност, с полагащите грижа, социалните работници и други хора. Не се срамувам, че съм живял в алтернативна грижа. Спокойно решавам ежедневните си проблеми и съм способен да мечтая. Завърших успешно образованието си и си намерих работа, в която се реализирам. Държа живота си в своите ръце.“ Създадохме тази визия на срещата ни на Международната младежка експертна група в Гранада през ноември 2017 г. Дали всички от нас ще я постигнат? Все още не знаем. На срещата в Гранада обединихме необходимите елементи, за да се доближим до тази визия. Влияят много фактори, някои са вътре в нас, а други – у хората и институциите, които са се грижили за нас и са ни придружавали по пътя към зрелостта и самостоятелността. Каним ви да разгледате тези точки и да помислите как осъществяващите алтернативна грижа и служителите там могат да допринесат за постигането на целта.

Подкрепете ни в усилията и ни помогнете да станем още по-силни!

Всички имаме своите силни страни, но за да ги развием и да станем още по-силни, се нуждаем от емоционална подкрепа, академична и професионална ориентация и подкрепа в области като здравеопазване и социални въпроси. Нуждаем се някой да стои до нас във важните повратни моменти от живота ни: когато постъпваме в дома за младежи, избираме професия, търсим апартамент. Нуждаем се и от някого, към когото да се обръщаме, когато се изправим пред други предизвикателства – когато започваме следването си, прилагаме готварските си умения, организираме свободното си време и овладяваме емоции като чувството за самота и отчаянието – дори да сме навършили 18 години. Тази подкрепа може да дойде от полагащите грижа, учителите, социалните работници, семейството и приятелите. Но може да има и други важни за нас източници като колеги, психолози, психотерапевти, други студенти, домашни любимци, хобита, стипендии за разрешаване на финансови проблеми, отделяне на време за самите нас.

Да поддържаме връзка!

Успешният процес на напускане на алтернативната грижа се основава на добри отношения с обгрижващите лица и социалните работници. Искаме специалистите да подхождат индивидуално към нас и да ни изслушват. Силните взаимоотношения ни помагат да изпитаме доверие, за да споделяме и за трудностите. За нас е жизненоважно да знаем, че има някой, който се интересува от нас, не ни съди и че дори когато сме допуснали грешки, има кой да ни помогне.

Вземете предвид мнението ни!

Най-важно е в процеса на напускане на алтернативната грижа да се отчетат мненията на младите хора. Понякога другите мислят, че знаят какво е добро за нас, но искаме да обясним кое действа наистина. Надяваме се, че споделянето от нас ще допринесе за подобряване на алтернативната грижа. Защото искаме следващото поколение деца и младежи в алтернативна грижа да разполагат с оптимални условия да растат, да се развиват и да живеят щастливо.

Международна младежка експертна група

ПРЕДИСТОРИЯ

Напускането на формалната система за алтернативна грижа е важна фаза както за младежите, така и за хората, които отговарят за грижите за тях и тяхното развитие. То трябва да отразява ефективността на инвестициите в държавни и недържавни услуги, както и способностите на специалистите да подготвят младежите, напускащи системата, и да създават умения у тях да преминат успешно към самостоятелен начин на живот и да станат активни членове на обществото. Но въпреки че данните, с които разполагаме, за напускащи алтернативната грижа младежи, са разнородни и сравнително оскъдни в множество държави, съществуващата информация е преобладаващо негативна. Въпреки че някои напускащи заживяват успешно и пълноценно, мнозина се борят с трудностите с години. Много малко младежи остават под алтернативна грижа след 18-годишна възраст, а повечето напускат едва на 16-17 години. С две думи, техният преход към зрелостта е кратък и ускорен, което допринася пряко за уязвимостта и маргинализацията им по отношение на образованието, пазара на труда и други сфери на живота в обществото.

Насоките на ООН за алтернативна грижа за деца осигуряват ценна рамка за развитието на качествените грижи за деца. В тях се съдържат ясни препоръки към държавите да разработят спектър от политики и услуги за деца и младежи, които трябва да напуснат алтернативната грижа при навършване на законоустановената възраст за това, т.е. когато напускат системата поради възрастови причини. Освен това в Насоките се призовава към оказване на подкрепа за напускащите системата, за да могат „да станат самостоятелни и да се впишат пълноценно в обществото, а по-точно чрез придобиване на социални и житейски умения”¹.

За да се създаде система за грижи за деца, включваща подкрепа за напускащите я по начин, който благоприятства, отчита и защитава техните права, са нужни текущи инвестиции в законодателството, стратегическото планиране, структурите и отговарящите за практическото приложение, включително специалистите и обгрижващите лица. Подкрепата за правата на децата и младежите, напускащи грижа, е приоритет за ООН, ЕС и Съвета на Европа. Това включва призив към държавите да създадат силен междусекторен екип, способен да прилага подход, базиран на защитата на правата, в работата си. Секторът по правата на децата на **Съвета на Европа** демонстрира постоянен ангажимент към този въпрос, най-напред чрез своята **Препоръка за правата на децата, напускащи институции за резидентна грижа**², от 2005 г., а след това чрез своята **Препоръка за правата на децата и социални услуги, подходящи за деца и семейства**³. По точно, обучението на специалистите, работещи с деца в системата за алтернативна грижа, се подчертава като ключов приоритет в настоящата му **Стратегия за правата на детето (2016-2021)**.

Подготовка за напускане на алтернативната грижа – система за защита на децата, подходяща за специалистите и младежите, е двугодишен проект, съфинансиран от Генерална дирекция „Правосъдие“ на Европейската комисия и ръководен от SOS Детски селища и CELCIS. Общата цел на проекта е да въведе подход, основан на зачитането на правата на децата, в работата на специалистите, за да се подобрят перспективите за децата и младежите, особено в подготовката за напускане на алтернативната грижа. Проектът се изпълнява в пет държави от ЕС, като включва 35 национални партньори, сред които министерства, обществени органи, омбудсмани, детски и младежки организации, както и над 50 младежи.

Настоящото Практическо ръководство е разработено с цел да отговори на международните цели, като допринесе за развитието на знанията и уменията на специалистите, обгрижващите лица и други заинтересовани страни, отговарящи за подкрепата на децата и младежите, напускащи алтернативната грижа.

СЪДЪРЖАНИЕ

1. ПРАКТИЧЕСКОТО РЪКОВОДСТВО	13
1. Защо е необходимо това <i>практическо ръководство</i> ?	14
2. Каква е целта на това <i>практическо ръководство</i> ?	16
3. За кого е това <i>практическо ръководство</i> ?	17
4. Какви теми разглежда <i>практическото ръководство</i> ?	18
5. Как да използвате <i>практическото ръководство</i> ?	19
2. ОПРЕДЕЛЕНИЯ	21
3. ГЛАСОВЕТЕ НА МЛАДИТЕ ХОРА: ОПИТЪТ ОТ НАПУСКАНЕТО НА АЛТЕРНАТИВНА ГРИЖА В ХЪРВАТИЯ, ИТАЛИЯ, ЛАТВИЯ, ЛИТВА И ИСПАНИЯ	25
4. РЪКОВОДНИ ПРИНЦИПИ	31
Принцип I: Изграждане на трайни взаимоотношения на загриженост и уважение	33
Принцип II: Стремех към високо ниво на участие	34
Принцип III: Насърчаване на спазването и защита на всички човешки права на децата и младежите	36
Принцип IV: Нужда от междусекторен подход	37
5. ПОДКРЕПА ЗА НАПУСКАЩИТЕ АЛТЕРНАТИВНА ГРИЖА МЛАДЕЖИ: КОЙ ТРЯБВА ДА УЧАСТВА?	39
6. НАПУСКАНЕТО НА АЛТЕРНАТИВНАТА ГРИЖА КАТО ПРОДЪЛЖАВАЩ ПРОЦЕС	43
1. Континуум от грижи	44
2. Споделяне на отговорността по време на процеса	46
7. РАЗБИРАНЕ НА НУЖДИТЕ НА НАПУСКАЩИТЕ АЛТЕРНАТИВНАТА ГРИЖА	49
Отчитане на предизвикателствата пред младежите, напускащи алтернативна грижа	50
а) Разбиране на емоционалната динамика на напускането на алтернативната грижа	53
б) Насърчаване на стабилността в периода на промяна	54

в) Насърчаване на практика, основана на развиващи се взаимоотношения	55
г) Създаване на устойчивост	56
д) Посрещане на комплексните нужди на младежите	59
е) Възприемане на гъвкав подход	62

8. ПЛАНОВЕ ЗА ПЪТНИ КАРТИ И ПРОЦЕСЪТ НА ПЛАНИРАНЕ 65

1. Въведение в планове за пътни карти	67
2. Процес на планиране на пътни карти	69
3. Междусекторно сътрудничество: значението на работата в екип с други специалисти и служби за разработването и осъществяването на планове за пътни карти	71

9. РАЗРАБОТВАНЕ НА ПЛАН ЗА ПЪТНА КАРТА: ЗАДАЧИ ЗА КЛЮЧОВИТЕ СПЕЦИАЛИСТИ 73

1. Установяване на диалог и опознаване на младежа	75
2. Събиране на информация	79
3. Изграждане на ясна представа за нуждите и стремежите на напускащите алтернативна грижа: сега и в бъдеще	80
4. Откриване на източници на подкрепа за посрещане на индивидуалните нужди, желания и стремежи на напускащите	83
5. Менторство от младежи със сходен опит	85

10. РАЗРАБОТВАНЕ НА ПЛАН ЗА ПЪТНА КАРТА: ЗНАЧЕНИЕТО НА ПЪЛНОЦЕННОТО И СЪДЪРЖАТЕЛНО УЧАСТИЕ НА НАПУСКАЩИТЕ АЛТЕРНАТИВНА ГРИЖА ПРИ ОПРЕДЕЛЯНЕ НА ТЯХНОТО БЪДЕЩЕ 92

Показатели за участие от добрата практика	94
---	----

11. СЪДЪРЖАНИЕ НА ПЛАНА ЗА ПЪТНА КАРТА 96

1. Подчертаване на значението на планирането на пътни карти	96
2. Основни теми в плана за пътна карта	100
А. Здраве и благополучие	101
Б. Личностно развитие	103
В. Семейство и приятели	104
Г. Образование и работа	106
Д. Къде бих искал да живея	107
Е. Практически умения	108
Ж. Пари	109
3. Права и правни въпроси	110
3. Редовно преразглеждане на планове за пътни карти	111

12.СЪДЪРЖАНИЕТО НА ПЛАНА ЗА ПЪТНА КАРТА **114**

1. Преминаване към самостоятелен живот	115
2. Поддържане на връзката	115
3. Текущ достъп до услуги и подкрепа в последващата фаза	117

13.ЗАСТЪПНИЧЕСТВО ЗА ПРОМЯНА – ПОСТИГАНЕ НА НАПРЕДЪК **120**

1. Застъпничество за промяна в законодателството и политиките	121
2. Събиране на данни	121
3. Ангажимент за предоставяне на услуги и ресурси	122
4. Подобряване на способностите на персонала	123
5. Системно наблюдение и оценяване	123
6. Насърчаване на положителните нагласи	124
7. Застъпничество за положителна промяна	124

ПРИЛОЖЕНИЕ

Приложение 1: Резюме на насоките на оон за алтернативна грижа за деца	126
Приложение 2 Конвенция на ООН за правата на детето на лесно разбираем за младежите език	129
Приложение 3: Членове, съдържащи се във всеобщата декларация за правата на човека	130
Приложение 4: Модели на участие	132
I. Стълбица на участието на децата на Харт	132
II. Пътища към участие на Шиър	135
III. Модел на Лънди, базиран на правото на детето на участие	136

РАЗДЕЛ

1

ВЪВЕДЕНИЕ В ПРАКТИЧЕСКОТО РЪКОВОДСТВО

ВЪВЕДЕНИЕ В ПРАКТИЧЕСКОТО РЪКОВОДСТВО

1. ЗАЩО Е НЕОБХОДИМО ТОВА ПРАКТИЧЕСКО РЪКОВОДСТВО?

- Когато младежите в алтернативна грижа навършат
- определена възраст, държавата вече не носи
- законовата отговорност да осигури тази грижа и
- те трябва да напуснат системата. Възрастта може
- да варира в различните държави. На практика
- напускането на алтернативната грижа е важно
- житейско събитие, което предполага процес на
- преход от състояние на несамостоятелност в среда
- на извънсемейна грижа и професионална подкрепа
- в детството към самостоятелност.

Всеки младеж се нуждае от продължаваща помощ, за да осъществи плавен преход към зрелостта. Всеки добър родител продължава да дава любов и подкрепа на децата си далеч след 18-ата им година, като им осигурява възможно най-добрия старт в живота. Изискванията ни по отношение на младежите в алтернативна грижа не трябва да бъдат по-ниски. (Мендес, 2009)

Но съществуват много доказателства, че въпросът за напускането на алтернативна грижа е бил пренебрегнат или оставен на заден план, което е довело до незадоволителни резултати за напускащите от социална гледна точка и от гледна точка на тяхното развитие⁴.

Скорошно проучване, проведено от Международната организация SOS Детски селища в дванадесет държави от Централна Европа, показва как подготовката за напускане на алтернативната грижа често се застрашава от „парализиращи недостатъци“⁵. Проучването насочва вниманието към проблеми като неадекватно планиране и подкрепа преди напускането,

прекалено големи трудности с намирането на жилище и работа и с получаването на образование, недостатъчни финансови средства и слаба социална и емоционална подкрепа в последващия период.

Всеки напускащ алтернативната грижа е уникален; всеки има различна житейска траектория и е изправен пред различни алтернативи, възможности и решения. Някои може да се справят много добре в живота. Но ако се разглеждат като група, напускащите алтернативна грижа са сред най-зле справящите се в обществото. Международни проучвания потвърждават, че младите хора, които напускат алтернативна грижа, са една от най-уязвимите групи в обществото и се намират в силно неравностойно положение спрямо връстниците си.

За напускащите алтернативна грижа има по-голяма вероятност да се сблъскат с някои от следните трудности:

- по-високи нива на безработица;
- по-ниска квалификация и по-ограничен достъп до продължаващо образование или обучение;
- незадоволително финансово и материално положение;
- липса на жилище;
- много по-високи нива на ранна смъртност;
- по-лошо психическо и физическо здраве;
- по-високи нива на тийнейджърска бременност;
- повишена вероятност за участие в или досег с престъпна дейност.

Напускащите алтернативната грижа може също така да бъдат стигматизирани и дискриминирани и да преминават през необичайно чести или тежки периоди на нестабилност, страх и самота. Много от тези различия изглежда остават в сила независимо от това колко време е минало от напускането на системата, а за някои младежи неравностойното положение може да трае и цял живот.

Едно упражнение за „оценка“, проведено в петте държави, участващи в проекта – Хърватия, Италия, Латвия, Литва и Испания – също очерта предизвикателства и значителни пропуски в процеса на напускане на алтернативната грижа. Тези констатации изиграха особено важна роля като източници за информация при съставянето на това *Практическо ръководство* и са разгледани по-подробно по-долу.

Ясно е, че всички участници в процеса на напускане на алтернативната грижа трябва да работят заедно, за да се гарантира, че на напускащите се предлага най-качествената възможна подкрепа, отговаряща на индивидуалните им нужди, желания и обстоятелства. **атова Практическото ръководство обхваща областите подкрепа и напътствие, които трябва да бъдат налице през целия процес на напускане на алтернативната грижа: при подготовката, по време на прехода или полусамостоятелния живот и в последващата фаза по време на приспособяването към самостоятелния живот.**

2. КАКВА Е ЦЕЛТА НА ТОВА ПРАКТИЧЕСКО РЪКОВОДСТВО?

- Това *Практическо ръководство* цели да допринесе
- за подобрения в практиката, които би трябвало да
- се отразят благоприятно върху младежите по време
- на процеса на напускане на алтернативна грижа и
- след това. То се основава най-вече върху реалността
- в националния и местен контекст, в който в
- момента се осъществява напускането на системата.

Затова подходът предполага, че няма да настъпят значителни промени, поне първоначално, в законодателството, политиката, регулацията и реално наличните човешки и материални ресурси. Причината е, че неминуемо ще бъде необходимо значително време – колкото и необходими и спешни да изглеждат промените – за да се постигнат положителни корекции, в която и да било или всички посочени области.

Затова първата цел на *Практическото ръководство* е да подтикне към размисъл върху това какво могат да направят различните засегнати специалисти, полагащи грижа и други заинтересовани страни, за да подобрят перспективите пред младежите в законовата и регулаторна рамка на съответната държава. Това означава да се провери какви положителни инициативи, индивидуални и съвместни, биха могли да се предприемат или задействат в настоящия контекст.

В същото време *Практическото ръководство* цели да предостави материали, които да послужат като източници на информация за инициативи за постигане на необходими промени в тази контекстуална рамка. Затова наблягаме значително на нуждата от консултация и сътрудничество между различните засегнати действащи лица - а също така, разбира се, и с младежите в алтернативна грижа или вече напуснали системата. Ефективното застъпничество, което би трябвало да се постигне по този начин, ще бъде жизненоважен фактор за осигуряване на по-съществени промени, които са необходими за постигане на системните и значителни подобрения в перспективите пред младите хора, напускащи алтернативна грижа

3. ЗА КОГО Е ТОВА ПРАКТИЧЕСКО РЪКОВОДСТВО?

- Това *Практическо ръководство* е разработено
- най-вече за да предостави информация и
- инструменти на отговарящите за оказване на
- подкрепа и напътстване на младежите в процес
- на преход от алтернативна грижа към зрялост и
- самостоятелност. На първо място това означава
- работещите пряко и ежедневно с напускащите
- алтернативната грижа, а именно полагащите грижа
- и определените ключови специалисти. Но то се
- отнася и за всички, които работят в областта на
- здравните грижи, образованието, осигуряването на
- жилища и заетост, правната и съдебната система.
- Това *Практическо ръководство* е от полза и за
- взимащите решения и създаващите политики,
- както и за застъпниците за реформи.

Така, както „е нужно цяло село, за да се отгледа дете”, никоя отделна служба не може дори да мечтае да подsigури всички нужди на младежите или да предостави всички видове необходима подкрепа. Затова е важно да се приложи широк и цялостен подход към нуждите на младежите и услугите, които са необходими за задоволяването на тези нужди. Също така е важно ключовите служби да планират и работят заедно в по-тясно сътрудничество, за да гарантират достъп до необходимата подкрепа и услуги. Това означава, че полагащите грижа, социалните работници и други специалисти трябва да имат общо разбиране за комплексните нужди, притеснения и, разбира се, индивидуални силни страни на напускащите алтернативната грижа, както и за ролите, които всеки може да изпълнява, за да окажат подкрепа на тази група младежи.

Освен това *Практическото ръководство* трябва да действа като полезен източник за информация и препоръки за изготвящите политики, взимащите решения и законодателите относно нуждите на децата и младежите във всички етапи на процеса на напускане на алтернативната грижа.

4. КАКВИ ТЕМИ РАЗГЛЕЖДА ПРАКТИЧЕСКОТО РЪКОВОДСТВО?

- **Практическото ръководство разглежда най-напред впечатленията от процеса на напускане на алтернативната грижа в петте държави, участващи в проекта, които са източниците на информация за основната част от съдържанието на документа.**
- **След това то очертава основните ръководни принципи, които трябва да бъдат в основата на всички аспекти от подготовката за напускане на системата, прехода и последващата грижа.**
- **После текстът описва как най-добре бихме могли да улесним, да подпомогнем и да напътстваме младите хора в тези важни стъпки в техния живот: чрез Планиране на Пътни карти. Ръководството завършва с раздел с информация за застъпниците за реформи, за да се подпомогне осъществяването на промени, които да гарантират положителни резултати за напускащите алтернативната грижа.**

ЗА ТАЗИ ЦЕЛ ПРАКТИЧЕСКОТО РЪКОВОДСТВО Е ФОРМУЛИРАНО В 13 РАЗДЕЛА:

- Раздел 1:** Въведение в *Практическото ръководство*
- Раздел 2:** Определения
- Раздел 3:** Гласовете на младите хора: опитът от напускането на алтернативната грижа в Хърватия, Италия, Латвия, Литва и Испания
- Раздел 4:** Ръководни принципи
- Раздел 5:** Подкрепа за напускащите алтернативната грижа младежи: кой трябва да участва
- Раздел 6:** Напускането на алтернативната грижа като продължаващ процес
- Раздел 7:** Въведение в Подхода на Пътни карти
- Раздел 8:** Планове за Пътни карти и процесът на планиране
- Раздел 9:** Планове за Пътни карти и процесът на планиране

Раздел 10: Разработване на План за Пътна карта: значението на пълноценното и съдържателно участие на напускащите алтернативната грижа при определяне на тяхното бъдеще

Раздел 11: Съдържанието на План за Пътна карта

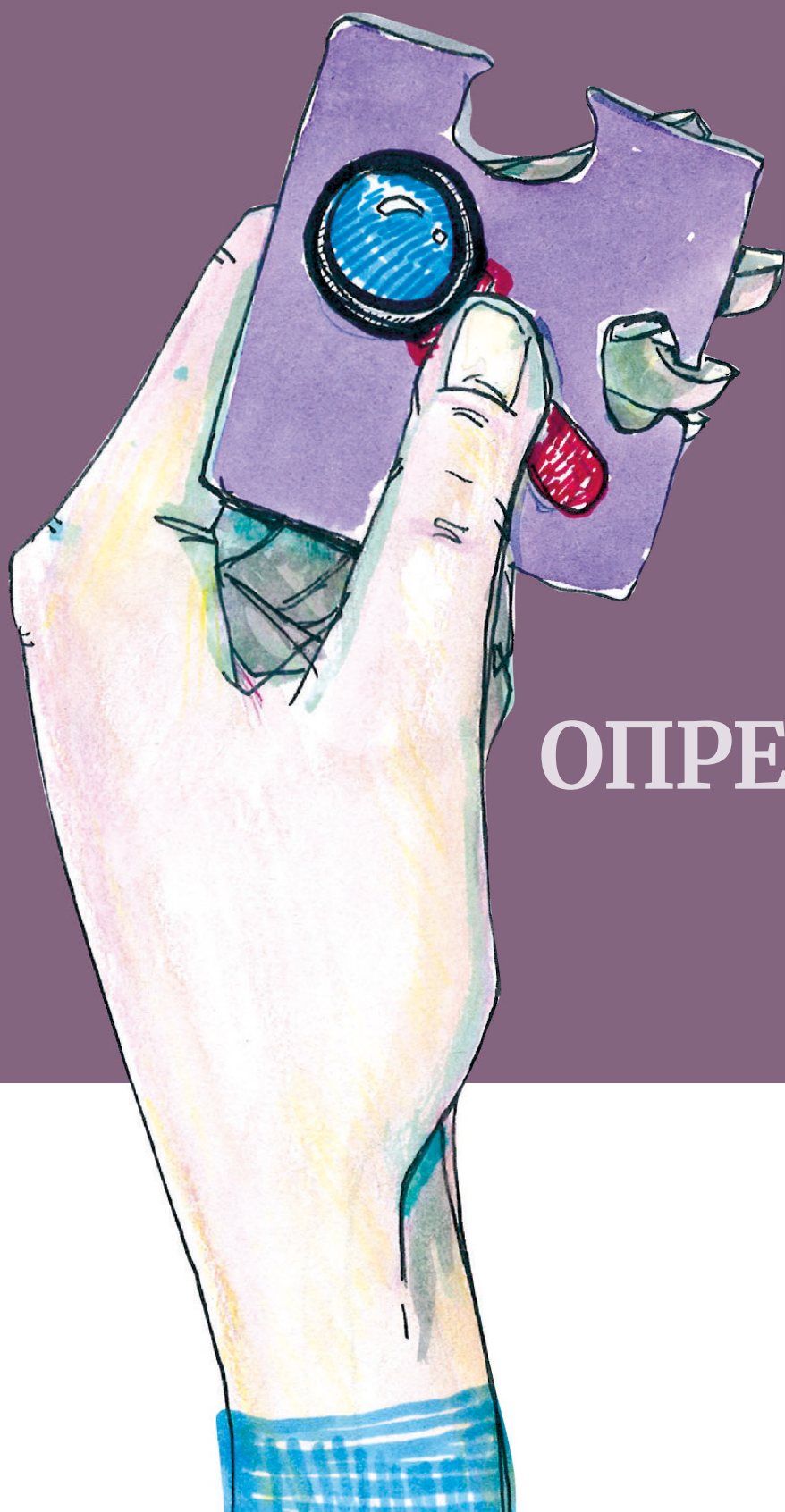
Раздел 12: Последваща грижа и самостоятелност

Раздел 13: Застъпничество за промяна: постигане на напредък

5. КАК ДА ИЗПОЛЗВАТЕ ПРАКТИЧЕСКОТО РЪКОВОДСТВО

- **Практическото ръководство е предназначено да**
- **изпълни две ясно очертани функции:**

1. **Да служи като траен инструмент и документ за справка** за служителите, работещи с напускащи алтернативната грижа младежи. Разработено е да бъде лесно за употреба и има ясно разграничени раздели, в които се разглеждат множеството аспекти на напускането на системата, което дава възможност за бърза справка с конкретни точки за опресняване на знанията ви по ключови въпроси. Служи и като ефективна основа за дискусия при работа с полагащите грижа и служители от други служби, като им помага да разберат някои областите, които трябва да бъдат застъпени, за да могат младежите да направят успешен преход към самостоятелност.
2. **Част е от по-широка система за обучение и развитие** за подготовка на хората, които работят с младежи, напускащи алтернативната грижа и полагат грижи за тях. Служителите, използващи това ръководство, за да помогнат на младежите да напуснат алтернативната грижа, трябва да са преминали и обучителен курс. Той допълва *Практическото ръководство* и помага съдържанието му да се адаптира към нуждите на всяка държава. **Практическото ръководство трябва да се придружава от обучението, разработено специално за този проект.** Обучителният курс се провежда от главни обучители, които са добре запознати с *Практическото ръководство* и неговите цели. Обучението, придружаващо това *Практическо ръководство*, се позовава на материала в него и предоставя възможности за разработване на допълнителни инструменти, необходими и подходящи в ситуации на местно ниво.

РАЗДЕЛ

2

ОПРЕДЕЛЕНИЯ

ОПРЕДЕЛЕНИЯ

- **Терминологията, свързана с алтернативната грижа, може да варира в широки граници между държавите. По-долу са посочени значенията на термините според употребата им в настоящото *Практическо ръководство*, без това да означава, че тези термини или значения трябва да се възприемат навсякъде.**

Период след напускане на грижа: периодът след напускането на средата на формална грижа, през който младежът трябва да получава или да има възможност да получи текущо напътствие и подкрепа.

Напускащ алтернативната грижа: лице, което напуска системата за алтернативна грижа, когато достигне законоустановената възраст, на която това е задължително.

Полагащи грижа: лицата, които отговарят пряко и ежедневно за младежа по време на престоя му в алтернативна грижа, като например приеман родител или служител във форма на резидентна грижа.

Дете: всяко човешко същество на възраст под 18 години, освен ако по приложимия към детето закон пълнолетието настъпва на по-ранна възраст (член 1 от Конвенцията на ООН за правата на детето).

Формална (алтернативна) грижа: всички видове грижа, предоставяна в семейна среда, която е постановена от компетентен административен или съдебен орган, както и всички видове резидентна грижа, включително в частни заведения, независимо дали вследствие на административни, или съдебни мерки (Насоки на ООН за алтернативна грижа за деца, 2009).

Самостоятелен живот: когато един младеж вече не живее в условия на формална алтернативна грижа.

Ключов специалист: лицето – в идеалния случай професионален социален работник – което носи цялостната пряка отговорност за това даден младеж да успее да осъществи успешен преход от алтернативната грижа към уседнал самостоятелен живот. Отчитаме, че може да съществуват вариации между държавите

Напускане на алтернативната грижа: процесът, който се задейства, когато дете или младеж, живеещ в условия на формална алтернативна грижа, достигне възраст, на която вече няма законово право да живее в такава среда. Напускането на алтернативната грижа означава подготовка за преместването, процесът на преминаване към самостоятелен живот (преход и полусамостоятелност), както и периода, следващ преместването.

Преход: период или процес на промяна, през който младежите преминават от условия на формална алтернативна грижа към това да бъдат самостоятелни възрастни индивиди. (Например: в SOS Детски селища терминът „преход“ често се използва за преместването от SOS Детско селище в Младежки дом и от Младежкия дом - в програма Начало на самостоятелен живот преди пълната самостоятелност.)

Младеж: ООН дефинира младежите (младите хора) като онези, които са на възраст между 15 и 24 години (Генерална асамблея на ООН от 2001 г., 56-а сесия).

РАЗДЕЛ

3

ГЛАСОВЕТЕ НА МЛАДИТЕ ХОРА:

ОПИТЪТ ОТ НАПУСКАНЕТО НА АЛТЕРНАТИВНА ГРИЖА В
ХЪРВАТИЯ, ИТАЛИЯ, ЛАТВИЯ, ЛИТВА И ИСПАНИЯ

ГЛАСОВЕТЕ НА МЛАДИТЕ ХОРА: ОПИТЪТ ОТ НАПУСКАНЕТО НА АЛТЕРНАТИВНА ГРИЖА В ХЪРВАТИЯ, ИТАЛИЯ, ЛАТВИЯ, ЛИТВА И ИСПАНИЯ

- Съдържанието на Практическото ръководство до голяма степен се базира на подробно Упражнение за оценка, проведено във всяка от петте държави, участващи в този проект: Хърватия, Италия, Латвия, Литва и Испания.

Упражнението включваше 68 събеседвания, проведени от и с младежите, напускащи алтернативната грижа. В консултация с членове на Националните младежки експертни групи от всяка държава бяха съгласувани следните три ключови въпроса, които бяха зададени по време на събеседванията:

- Кое беше от полза за вас в процеса на напускане на алтернативната грижа?
- Има ли елементи, които трябва да останат непроменени в процеса на напускане на алтернативната грижа и такива, които да се променят?
- Какви умения, знания и опит трябва да притежават хората, които работят с напускащи алтернативната грижа?

Оценката включваше и картографиране на националната система за напускане на алтернативната грижа и въпросник. Въпросниците бяха попълнени от членове на Националната ръководна група, състояща се от ключови заинтересовани страни сред специалистите във всяка държава. Целта на въпросника беше да се придобие разбиране за основните предизвикателства пред напускащите алтернативните грижи и да се разработят препоръки за промяна.

Резултатите показват, че напускащите алтернативната грижа преминават през разностранни емоции в процеса на напускане на мястото, където са живели: смесица от щастие и очаквания за свобода и самостоятелност, но и чувство на самота, тревожност, а понякога и страх. Напускащите алтернативна грижа изпитват притеснения за това дали ще бъдат защитени, дали ще получат достатъчно подкрепа, а също и за незадоволителния начин на предлагане на подкрепа, липсата на достъп до услуги и недостатъчното си участие в процеса на взимане на решения. Много от тях смятат, че нуждите и желанията им не се отчитат в пълна степен от хората, които са натоварени със задачата да им окажат подкрепа в процеса на напускане на алтернативната грижа.

Таблицата по-долу съдържа обобщение на основните констатации от Упражнението за оценка.

Таблица с констатации от упражнението за оценка в Хърватия, Италия, Латвия, Литва и Испания

Тема	Констатации
Получаване на грижи	Напускащите алтернативна грижа споделиха, че доверието, уважението и усещането за истинска загриженост са най-важните аспекти на взаимоотношенията между тях и хората, които им оказват подкрепа - а особено значима е връзката с ключовите специалисти. Те подчертаха колко важно е подкрепата да се оказва по изразяващ загриженост начин. Освен това искат да имат възможност за емоционална връзка с хората, натоварени с грижите за тях и взимането на решения, които ще засегнат живота им.
Участие	Напускащите алтернативна грижа споделиха колко важно е за тях да участват пълноценно и съдържателно във вземането на решения, засягащи собствения им живот. Те искат да имат възможност да изразят мнението си, да могат да влияят върху процеса на взимане на решения и да посочат начините за постигане на промяна в живота си. Напускащите алтернативната грижа не искат да бъдат назидавани – искат някой да ги изслуша и да започне истински диалог с тях.

Индивидуалност	Напускащите алтернативната грижа казаха, че желаят да се отчете, че всички те са различни и имат различни нужди, житейски обстоятелства и желания. Искат подкрепа, пригодена към конкретната им ситуация и стремежи.
Възраст при напускане на алтернативната грижа	Резултатите от оценката очертаха факта, че напускането на алтернативната грижа не трябва да бъде обвързано само с достигане на определена възраст, а да отчита и други фактори като зрялост, способност, обстоятелства и желания. Това означава, че възрастта, на която младежите са законово задължени да напуснат алтернативната грижа в различните държави, невинаги съответства на индивидуалните нужди, обстоятелства и желания на напускащите.
Подготовка и подкрепа за прехода и последващата фаза	Някои напускащи алтернативната грижа препоръчаха процесът да започва в деня, когато детето бъде настанено в алтернативна грижа, а други - минимум една-две години преди достигане на възрастта, когато трябва да напуснат алтернативната грижа. Освен това бяха на мнение, че периодът на оказване на помощ след напускането трябва да се определя от индивидуалните нужди. Това означава, че подкрепата ще трябва да бъде на разположение много по-дълго, отколкото е обичайната практика понастоящем.
Преходен период	В някои от участващите държави напускащите алтернативната грижа са получили възможност да живеят в “преходно” жилище (например “дом за младежи”). Повечето, получили тази възможност, споделиха, че така са успели постепенно да станат самостоятелни и да се подготвят по-добре. Според някои ограниченията като вечерен час и други правила не са били уместни за прехода към зрялост и самостоятелност.
Уеднаквяване на процеса на напускане на алтернативната грижа	Резултатите показват, че процесът на напускане на алтернативната грижа не е уеднаквен, като варира в рамките и на една и съща държава, и между държавите. Това означава, че напускащите не получават еднакви грижи и подкрепа или пък еднакъв достъп до права и привилегии.

Самостоятелен живот	Напускащите алтернативната грижа казаха, че за тях е много важно да получат възможност да развият практическите умения, които ще са им нужни за самостоятелен живот. Например искат да се научат да готвят и да чистят, да боравят с пари и да се грижат за здравето си. Искат съвети относно това какво им се полага и помощ да се преместят в подходящо жилище, както и информация за възможности за образование и начини за намиране на работа.
Поддържане на връзката	Беше очертана важността на това да се поддържа връзката между децата и семействата им, докато живеят в условия на алтернативна грижа. Някои младежи и специалисти подчертават нуждата от участие на семейството в процеса на напускане на алтернативната грижа. Напускащите искат също така да останат във връзка с полагащите грижа, т.е. приемните родители и служителите в институциите, както и да запазят приятелствата си от престоя в алтернативна грижа.
Междусекторен подход	Напускащите алтернативната грижа имат нужда от достъп до пълен набор от услуги за подкрепа и базови услуги, които могат да бъдат предоставени чрез междусекторна мрежа от специалисти. Беше отбелязана нуждата от подобряване на сътрудничеството между сектори като здравеопазване, образование, намиране на жилище и работа, съдебните и юридическите специалисти и други важни специалисти.
Насърчаваща среда	Специалистите, полагащите грижа и другите участници имат нужда от насърчаваща среда, за да поемат отговорностите си. В това отношение е установена нужда от подобряване на законодателството, политиката, регулациите, стандартите за качество и насоките. Освен това е налице нужда от по-добро събиране и анализ на данни с цел по-точно и ефективно планиране.
Създаване на капацитет	Резултатите от оценката показаха нуждата от много повече инвестиции в умения, знания и способности на всички специалисти и полагащите грижа, които отговарят за напускащите алтернативната грижа.

**Насърчаване на
положителна
промяна**

Издаха се опасения относно стигматизацията и дискриминацията към децата в алтернативна грижа и напускащите системата, както и нуждата от повече разяснителна работа.

Познаването на всички горепосочени факти изигра решаваща роля за разработването на това Практическо ръководство и съставянето на неговото съдържание. Ръководството е предназначено да подобри преживяванията на напускащите алтернативната грижа във всички държави, участвали в проекта.

По време на Упражнението за оценка напускащите алтернативната грижа споделиха своите идеи и опит: те могат да бъдат открити под формата на балончета с текст речеви балончета в цялото Практическо ръководство. Допълнителна информация от Упражнението може да се намери в **лилавите карета** в целия документ.

РАЗДЕЛ

4

РЪКОВОДНИ ПРИНЦИПИ

РЪКОВОДНИ ПРИНЦИПИ

- **Философията и подходът в основата на това**
- ***Практическо ръководство* почиват на четири**
- **ключови принципа. Те са структурирани в рамките**
- **на общ подход, съсредоточен върху децата**
- **и младежите, който отчита, че напускащите**
- **алтернативната грижа са различни и автономни**
- **субекти на права.**

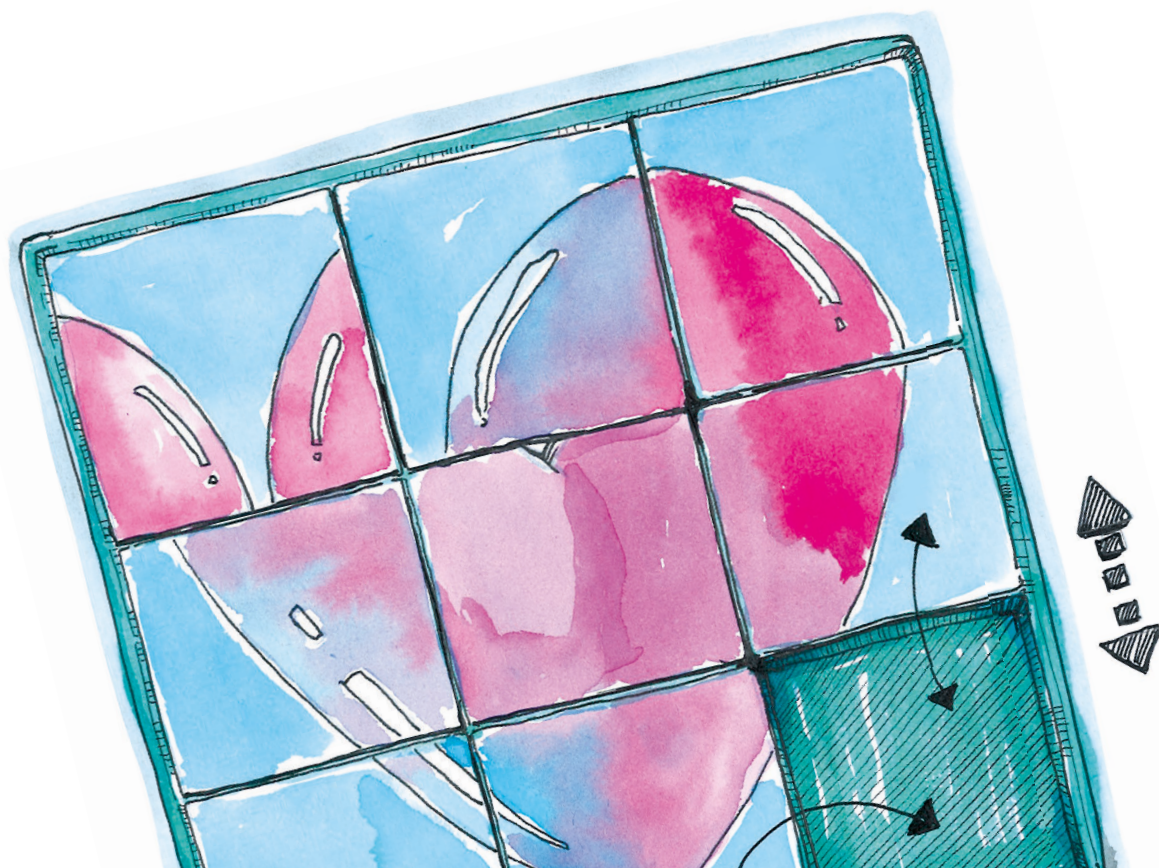
Съсредоточеният върху децата и младежите подход към напускането на алтернативната грижа поставя напускащите в центъра на всички процеси на полагане на грижи и гарантира, че отговорните лица на всички нива ще изпълняват задълженията си да уважават, защитават и осъществяват тези права. Подходът отчита важността на това децата и младежите да се ангажират съдържателно и да се включват в процеса от специалистите, които работят за и с тях във всички практики и процеси на взимане на решения, засягащи пряко пътя им от алтернативната грижа към самостоятелността. И на последно място този подход развива способността на децата и младежите да отстояват и упражняват правата си и да настояват за признаването им. (Моля, погледнете „Securing Children’s Rights“⁶ и „Children and young people in care: Discover your rights!“⁷ както и приложения 1, 2 и 3.)

Този раздел обединява горепосочените четири принципа, които обхващат различни сфери, като излага основните доводи в основата им и значението им за практиката. Принципите са залегнали като „нишки“ в целия документ и биват напомняни, явно или косвено, на различни места в Практическото ръководство, когато са от особена важност за определени обсъждани въпроси. Но трябва да се имат непрекъснато предвид по всички теми и на всички етапи от процеса на напускане на алтернативна грижа.

ПРИНЦИП I: ИЗГРАЖДАНЕ НА ТРАЙНИ ВЗАИМООТНОШЕНИЯ НА ЗАГРИЖЕНОСТ И УВАЖЕНИЕ

В *Практическото ръководство* системно се застъпва позицията, че начинът на предоставяне на напътствия и подкрепа на младежите, напускащи алтернативна грижа, е не по-малко важен от същността на предоставяните услуги. Нуждата да се чувстват обгрижени, оценени и уважавани е нещо, което младежите с опит от системата за алтернативна грижа, силно подчертават (вж. “Разбиране на нуждите на напускащите алтернативната грижа” в раздел 7).

Основаният на изграждането на взаимоотношения подход отчита, че планирането и осъществяването на подготовката за напускане на алтернативната грижа не трябва да протича формално, а изисква взаимно доверие и уважение между специалистите и засегнатия млад човек. По същия начин подкрепата през периода на последваща грижа трябва да се оказва с емпатия, включително когато се налага затвърждаване на поставените граници, а също и с истинска загриженост да се мотивира и насърчи младият човек.

ПРИНЦИП II: СТРЕМЕЖ КЪМ ВИСОКО НИВО НА УЧАСТИЕ

- Конвенцията за правата на детето (КПД), която
- се отнася за всички, ненавършили 18 години,
- постановява задължението да се търси и да се
- отчита мнението на децата по всички засягащи
- ги въпроси (член 12). КПД установява и правото
- на детето да получава „подходящи насоки и
- ръководство“ в упражняването на правата,
- изложени в Конвенцията, като се отчита
- “развитието на способностите“ му (член 5).

Това означава, че мненията на подготвящите се да напуснат алтернативната грижа и ролята им на действащи лица в процеса очевидно трябва да бъдат ключов елемент при оформяне на индивидуалния план за преход и периода след грижа. В съответствие с установеното в Упражнението за оценка (вж. „Участие“ в раздел 10), важноста на участието се подчертава в целия текст на Практическото ръководство.

Последиците от това „участие на детето“ във взимането на решения са многобройни.

На първо място е фактът, че на децата, индивидуално или като група, трябва да се предложи или те трябва да са в състояние да поискат и получат цялата информация относно настоящите и бъдещите възможности пред тях, ако се цели да имат информиран глас - с други думи, ако “участието” им трябва да бъде съдържателно. (Всъщност идеята за достъп до такава информация произтича от друго право, заложено в КПД.)

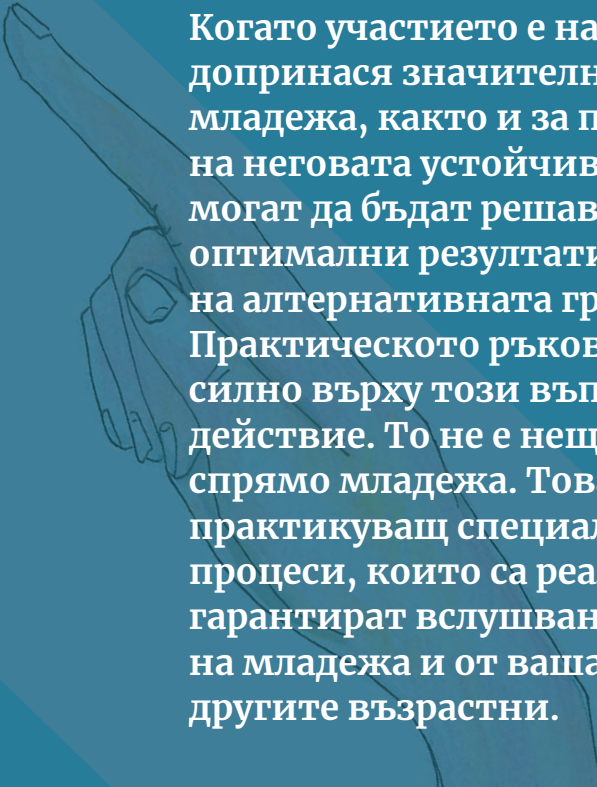
Второ, мнението на детето/младежа трябва да се поиска по начин и в контекст, които да му позволят да го изрази свободно. Децата/младежите не трябва да се чувстват притиснати или ограничени, когато изразяват мнението си.

Трето, мнението на детето/младежа трябва да се поиска по начин и в контекст, които да му позволят да го изрази свободно. Децата/младежите не трябва да се чувстват притиснати или ограничени, когато изразяват мнението си.

Четвърто, детето/младежът трябва да бъдат уведомени от самото начало, че може да не е възможно исканията и желанията им да се уважат в пълна степен. Също така трябва да бъдат напълно наясно с причините за

взимането на последващи решения, независимо дали те съответстват на изразените им желания. Какъвто и да е крайният резултат, с този подход би трябвало да се постави основата за изготвяне на план с участието на младежа и във форма, разбираема за него.

Затова правилното прилагане на принципа за „участие“ не се изчерпва с „консултация“. Той трябва да гарантира далеч по-дълбоката ангажираност на младежа – а следователно и ангажиментът на съответните специалисти да насърчават и гарантират това.

Когато участието е на такова ниво, то допринася значително за увереността на младежа, както и за подсилване и изграждане на неговата устойчивост. Тези фактори могат да бъдат решаващи за осигуряване на оптимални резултати от процеса на напускане на алтернативната грижа и точно затова Практическото ръководство акцентира толкова силно върху този въпрос. Участието предполага действие. То не е нещо, което се предприема спрямо младежа. Това означава, че вие като практикуващ специалист трябва да прилагате процеси, които са реалистични, законни и гарантират вслушване в нуждите и желанията на младежа и от ваша страна, и от страна на другите възрастни.

На последно място, но не и по-малка важност, младежите, участвали по този начин във взимането на решения, имат особено добри предпоставки да допринесат с гледната си точка за усилията за подобряване на цялостното предоставяне на услуги и подкрепа, както и за процедури, които могат да подобрят още повече съдържателното участие на други младежи, които впоследствие ще напуснат алтернативната грижа.

ПРИНЦИП III: НАСЪРЧАВАНЕ НА СПАЗВАНЕТО И ЗАЩИТА НА ВСИЧКИ ЧОВЕШКИ ПРАВА НА ДЕЦАТА И МЛАДЕЖИТЕ

- Ясно е, че пълният набор от човешки права,
- полагащи се на всички деца и младежи, също
- трябва да се вземе предвид в подхода към
- напускащите алтернативната грижа. Във всички
- аспекти на подхода си *Ръководството за практика*
- стъпва солидно върху уважението и спазването
- на тези права, като откликва на констатациите от
- Упражнението за оценка (вж. „Застъпничество за
- промяна“ в раздел 13).

Тясно свързано с правото на участие (вж. Принцип II по-горе) е изискването решенията да се взимат „в интерес на детето“ (КПД, член 3.1). Тази връзка е двупосочна. От една страна тя предполага, че мнението и желанията на детето трябва да съставляват важен елемент, когато се решава какво действие ще бъде в него интерес. От друга страна означава, че решенията може да пренебрегнат отчасти или изцяло мнението и желанията на детето, именно защото други фактори водят до заключението, че ако те бъдат спазени, това не би било в интерес на детето. Понякога е трудно да се постигне този баланс, което отново подчертава значението на това цялата необходима информация и потенциални алтернативи да се съобщават на детето и да се обсъждат с него в контекст на прозрачност и подкрепа, както е изложено в Принцип II по-горе.

Разбира се, спектърът на правата, които трябва да бъдат взети предвид – не само правата на децата, но и на всички човешки същества – е много широк. Сред онези, които най-пряко се отнасят до напускащите алтернативната грижа младежи като цяло, може би са правата, свързани с достъпа до основни услуги като здравеопазване и образование (КПД, членове 24 и 28), както и до социалната сигурност (КПД, член 26) и адекватния стандарт на живот, особено по отношение на храна, облекло и жилище (КПД, член 27). Също така правото на защита от всякакви форми на експлоатация (КПД, членове 32-36) изисква особено внимание в случаите, когато младежите, напускащи алтернативната грижа, може да се окажат в уязвимо положение. Младежите с увреждания също имат право на специална помощ, която „поощрява самостоятелността им“ и „улеснява активното им участие в обществото“ (КПД, член 23).

Често на общодържавно или местно ниво ще бъде необходимо също да се обърне особено внимание на уважението към културата на младежа и на специалните права, отнасящи се до културната идентичност (КПД, член 30), както и на защитата от дискриминация (КПД, член 2).

Затова Практическото ръководство застъпва цялостен подход, акцентиращ върху правата, по отношение на организацията и предоставянето на подкрепа за напускане на алтернативна грижа.

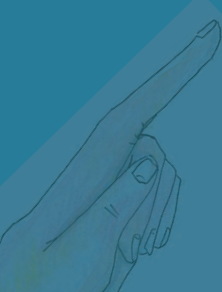

ПРИНЦИП IV: НУЖДТА ОТ МЕЖДУСЕКТОРЕН ПОДХОД

- Широка гама от проблеми, които трябва да бъдат
- решени, и цялостният акцентиращ върху правата
- подход, който трябва да бъде приложен (както е
- посочено в Принцип III), налагат високо ниво на
- междусекторно сътрудничество и съгласуване. В
- никакъв случай ключовият специалист не трябва да
- бъде оставян, на теория или на практика, да поема
- цялата отговорност за преки действия във всички
- тези сфери. Това беше подчертано в констатациите
- от Упражнението за оценка (вж. „Междусекторен
- подход“ в раздел 8).

Въпреки че системите и отпуснатите средства варират между държавите, като се разчита в различна степен на извъндържавни действащи лица, е ясно, че е необходима някаква форма на механизъм за гарантиране и улесняване на необходимото участие на всички подходящи служби и органи от различни сектори, които трябва да бъдат ангажирани.

Следователно една важна роля на ключовия специалист ще бъде да инициира това ангажиране и потенциално да съгласува осигуряването на този ангажимент спрямо съответния младеж. Но би било трудна задача и начинът на работа би бил неефективен, ако ключовият специалист трябва да започне от нулата с всеки поверен на грижите му младеж. Това означава, че отговорните лица в службите и органите трябва да бъдат напълно наясно с ролята, която може да им се наложи да изпълнят в този контекст, и от държавния орган, отговарящ за алтернативната грижа, трябва да се предвиди и създаде механизъм за съгласуване.

Важността на това да се предвидят действия и помощ от страна на различни специализирани органи по гореописания начин – без да споменаваме задълженията им за адекватна реакция по силата на спазването на човешките права – ще стане явна на много места в това Практическо ръководство.

РАЗДЕЛ

5

ПОДКРЕПА ЗА НАПУСКАЩИТЕ АЛТЕРНАТИВНА ГРИЖА МЛАДЕЖИ:

КОЙ ТРЯБВА ДА УЧАСТВА?

ПОДКРЕПА ЗА НАПУСКАЩИТЕ АЛТЕРНАТИВНА ГРИЖА МЛАДЕЖИ: КОЙ ТРЯБВА ДА УЧАСТВА?

- В този раздел разглеждаме различните хора, които
- биха могли да играят роля в оказването на подкрепа за
- напускащите алтернативна грижа младежи.

„Ключовият специалист“: в идеалния случай това би бил професионален социален работник, носещ отговорността за това младежът да успее да осъществи успешен преход от алтернативната грижа към уседнал самостоятелен живот. Такава функция може да не съществува понастоящем в системите за закрила на детето и алтернативна грижа на всички държави - в такъв случай трябва да се предвиди формалното или неформално възлагане на тези задачи на друго лице с подобна отговорност.

В идеалния случай ключовият специалист ще е спечелил доверието на напускащия алтернативна грижа по време на престоя му и ще бъде до него през процеса на напускане и преход към самостоятелен живот, както и за колкото време е необходимо след това. Ако такава непрекъснатост на грижите е невъзможна, трябва поне да се предвиди значителен период, през който да протече процес на “предаване” между ключовия специалист, който оказва подкрепа на напускащия алтернативната грижа, докато той се подготвя за напускането, и специалиста, който ще осигурява подкрепа в последващата фаза.

Качеството на връзката, която ключовият специалист развие с младежа, ще бъде също толкова важна, колкото и самата оказвана подкрепа. От една страна ключовият специалист ще създаде приятелски отношения и ще работи пряко с напускащия алтернативната грижа, а от друга страна ще инициира и съгласува действия и услуги, оказвани от други специалисти (физически лица и служби), които трябва да бъдат планирани и осигурени с оглед на нуждите и положението на всеки напускащ. Следователно ключовият специалист играе централна роля от гледна точка на оказваната подкрепа, но не може да се очаква да

отговаря сам за всички нейни аспекти. Това ще се обсъди по-подробно в следващите раздели на *Практическото ръководство*.

Полагащите грижа: независимо дали става въпрос например за приемно семейство, или за работещи в резидентна грижа, хората, които отговарят пряко за младежа по време на престоя му, би следвало не само да играят жизненоважна роля в подготовката му за напускане на алтернативната грижа, но и да останат на разположение, доколкото е възможно, и в периода на последваща грижа.

Така могат да помогнат за поддържане на важния мост между живота в алтернативна грижа и самостоятелния живот, което означава, че няма да се наложи напускащите алтернативната грижа просто да обърнат гръб на преживяванията си до момента, а ще могат да запазят връзката си с полагащия грижа, на който имат доверие. Това може да бъде решаващо за създаване на увереност у младежа, който е поел по пътя към самостоятелния живот.

Специализирани услуги: може да се наложи държавните служби и частните организации да предоставят специализирана подкрепа и помощ, както текущо, така и инцидентно. Областите, за които става въпрос, включват най-вече всички аспекти на социалните услуги, както и здравеопазване, образование, услуги по намиране на жилище и работа, съдии, адвокати и културни организации. Ще обсъдим по-подробно съгласуваната междусекторна роля на различни професии по-нататък в *Практическото ръководство*.

Младежи с опит в системата за алтернативна грижа: менторството от страна на младежи със сходен опит може да допринесе значително за успешния процес на напускане на алтернативната грижа. Подбрани ментори доброволци, напуснали успешно алтернативната грижа, може да са в състояние да създадат взаимоотношения на особено доверие с напускащия и да могат да отговорят на въпроси и притеснения по начин, допълващ професионалната подкрепа. Ключовите специалисти, отговарящи за напусналите алтернативната грижа, може да обсъдят помежду си кои от тях би било удачно да бъдат помолени да изпълняват такава роля. Ще разгледаме допълнително употребата на наставничество от страна на младежи със сходен опит по-нататък в *Практическото ръководство*.

Семейство: винаги, когато е възможно, трябва да се обмисли възможността за включване на членове на семейството в процеса на напускане на алтернативната грижа, освен ако младежът не отхвърли този подход. В същото време самите членове на семейството може да се нуждаят от консултации и подкрепа относно това как да изиграят конструктивна роля, особено ако контактите са били спорадични и/или отношенията са били конфликтни по време на престоя на младежа в алтернативна грижа.

Важно е участието на членове на семейството да се насърчи и улесни, но не и да им се оказва принуда: може да е необходимо значително време, за да се създадат основите за тяхното положително участие.

Други значими фигури: младежът трябва да бъде попитан дали има приятели или други доверени хора, за които би желал да вземат някакво участие в процеса му по напускане на алтернативната грижа.

РАЗДЕЛ

6

НАПУСКАНЕТО НА
АЛТЕРНАТИВНАТА
ГРИЖА КАТО
ПРОДЪЛЖАВАЩ
ПРОЦЕС

НАПУСКАНЕТО НА АЛТЕРНАТИВНАТА ГРИЖА КАТО ПРОДЪЛЖАВАЩ ПРОЦЕС

- Онези от вас, които отговарят за оказване на подкрепа на младеж, напускащ алтернативна грижа, ще играят роля в процес, който трябва да се възприеме от младежа по възможно най-положителния начин. В този раздел ще ви обясним защо този процес на “напускане на алтернативна грижа” означава много повече от момента на физическо напускане на мястото от страна на младежа и как този процес да се планира и осъществи.

1. КОНТИНУУМ ОТ ГРИЖИ

„Напускането на алтернативна грижа“ включва редица **взаимносвързани фази**.

- Първата е подготовка за напускане, докато младежът **все още се намира в алтернативна грижа**.
- Втората ще бъде **оследният ден на целодневни грижи** в съответните условия, а следователно и първият ден на “новото начало”. Тази фаза може да е планирана като **преходен период**, включващ например полусамостоятелен живот, а не пълна самостоятелност от самото начало.
- Третата фаза ще бъде предоставянето на подкрепа на всички нива и от всякакви видове, отговарящи на нуждите на всеки младеж, по време на периода на **“период след напускане на грижа”**, в идеалния случай за толкова време, колкото е необходимо за приспособяването на младежа.

‘Първо, постигането на самостоятелност трябва да се разглежда като процес, в който да можете да следите как върви развитието. А също дали човекът е готов. И ако не е готов, трябва поне да има някого на своя страна, за да не се препъне на момента и да падне.’

И действително, основен компонент от усилията за подобряване на подкрепата и резултатите на младите хора, които напускат алтернативната грижа, е работещите с тях да отчетат, че „напускането“ е процес, а не точно определено събитие.

Важно е също да се има предвид, че:

- в системи, където съществува известна **ъвкавост по отношение на точния момент на напускане на алтернативната грижа**, трябва да се помогне на младежите също да изберат момента, който би бил най-подходящ за тях;
- **младежите се нуждаят от дълъг подготвителен период** и съществуват убедителни доводи в полза на това процесът да започне с ранни обсъждания още щом младежът бъде настанен в алтернативна грижа. Но също така се отчита, че това невинаги е възможно и/или желателно, а в отделни случаи може да е по-добре да се отложи началото на тази дискусия;
- **важно е внимателното и навременно планиране на момента на напускане на алтернативната грижа** за да могат да се търсят ресурси в съответния момент и да се предприемат действия за отчитане на нуждите, обстоятелствата и желанията на младежа, а също да се разпределят отговорностите и да се потърси съдействието на други важни служби

2. СПОДЕЛЯНЕ НА ОТГОВОРНОСТТА ПО ВРЕМЕ НА ПРОЦЕСА

Напускането на алтернативна грижа от младежа не може да се разглежда просто като момента, когато всички отговорности се прехвърлят от един екип от специалисти на друг. Процесът на напускане на алтернативна грижа изисква съвместни серии от действия от страна на редица хора, образуващи континуум на подкрепа преди, по време на и след напускането на системата.

Един начин да се допринесе за гладък процес на напускане на алтернативната грижа - и така да се улесни максимално преходът на младежа към самостоятелен живот - ще бъде чрез **сътрудничество с други специалисти, за да се създаде мост между живота в алтернативна грижа и последващия период.**

Както е илюстрирано в диаграмата по-долу, трябва да е налице съгласуваност и сътрудничество между хората, които полагат грижи за напускащите и им оказват подкрепа, докато още са в алтернативна грижа - и/или живеят в преходна форма, ако това е било възможно - и онези, които ще поемат отговорността в периода на последваща грижа.

Ключов специалист от алтернативната грижа

Ключов специалист (и други специалисти), носещ отговорността след напускането на алтернативната грижа

АЛТЕРНАТИВНА
ГРИЖА

ПРЕХОД
(настаняване
във форма на
полусамостоятелен
живот)

ПОСЛЕДВАЩА
ГРИЖА

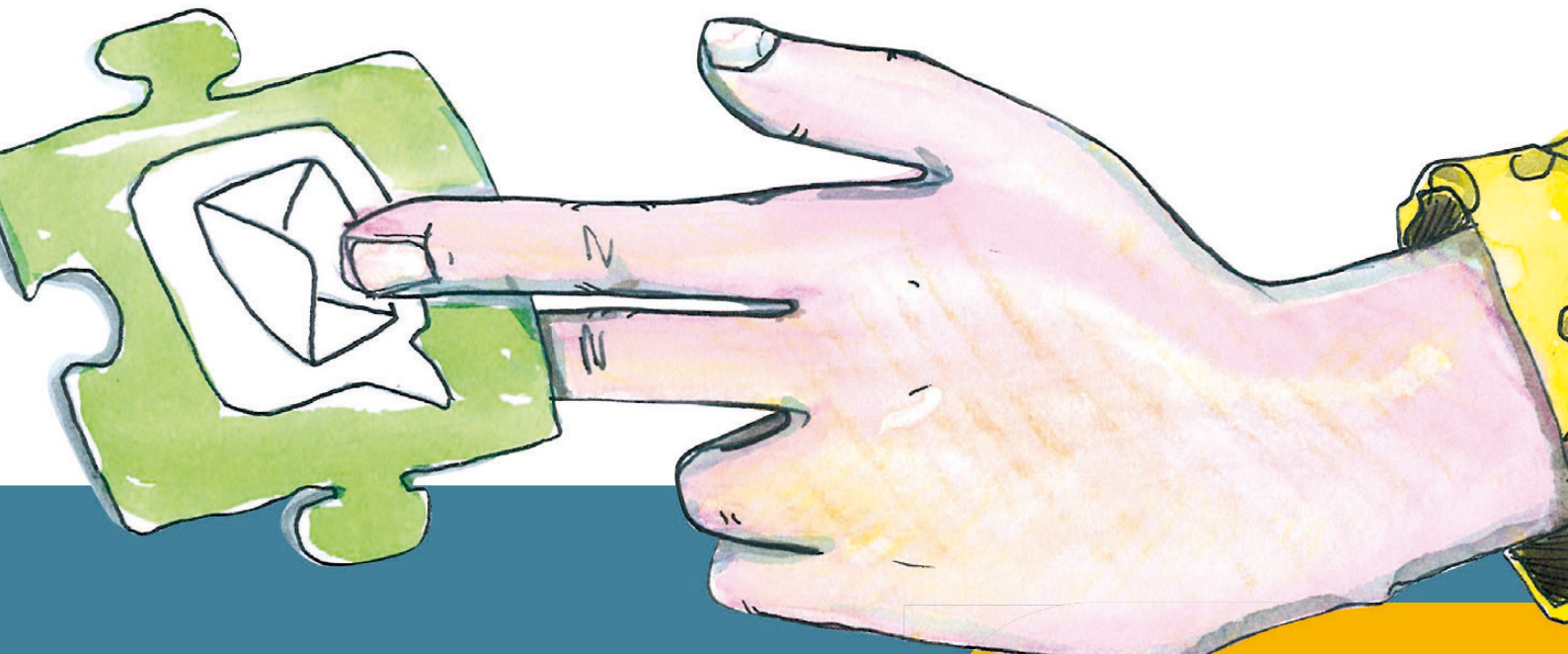
За да се постигне това, може да е необходимо преосмисляне на настоящите функции и отговорности на различни специалисти и други лица в държавата ви, участващи преди и след напускането на алтернативната грижа от младежа, и **отлично съгласуване** между тях.

Подчертаваме отново, че в основата на добрата практика е оказването на подкрепа на младежите да осъществят **плавен преход**, като подкрепата трае по-продължително време. Например е важно да помним, че когато един младеж напусне място за резидентна грижа:

‘Той напуска една сравнително контролирана и структурирана среда. Трябва да се справи с нови отговорности и по-голяма свобода. Моментът на напускане на резидентната грижа може да не е бил по негов избор. Затова това може да бъде бурен период на адаптация и загуба’⁸ (McGhee et al 2014).

РАЗДЕЛ

7

РАЗБИРАНЕ НА НУЖДИТЕ НА НАПУСКАЩИТЕ АЛТЕРНАТИВНАТА ГРИЖА

РАЗБИРАНЕ НА НУЖДИТЕ НА НАПУСКАЩИТЕ АЛТЕРНАТИВНАТА ГРИЖА

- В този раздел са разгледани някои от комплексните
- нужди и основните предизвикателства, с които може
- да се сблъскат младежите, напускащи алтернативна
- грижа и които следователно трябва да отчетете,
- когато ги подготвяте и им оказвате подкрепа по пътя
- към самостоятелен живот. Голяма част от раздела
- е съсредоточена върху трудностите, които много
- младежи, напускащи алтернативна грижа, преживяват.
- Но знаем, че **някои напускащи са успели да развият**
- **изключително конструктивни умения и способности** ав
- резултат на положителните съвети, които са получили
- или преди, или по време на престоя си в алтернативна
- грижа, и са в състояние да погледнат към напускането
- и зрялата възраст с увереност, позитивизъм и
- необходимата подготовка. Затова е от съществено
- значение ключовите специалисти да обърнат внимание
- на **специфичните** нужди на отделните напускащи и да
- им оказват подкрепа според тези нужди.

ОТЧИТАНЕ НА ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВАТА ПРЕД МЛАДЕЖИТЕ, НАПУСКАЩИ АЛТЕРНАТИВНА ГРИЖА

Когато се оказва подкрепа на напускащите алтернативна грижа, е важно да се отчете комплексният характер на порастването и прехода към зрялата възраст. Младите хора, живели в алтернативна грижа, вероятно ще се изправят пред още по-комплексни трудности поради преживяванията

си в детството. Това може да повлияе значително върху начина, по който младежът би се ангажирал в процеса на напускане, и може да засегне способността му да се справя, след като започне самостоятелен живот. В този раздел вниманието е насочено към теми, заслужаващи специално внимание:

- А. Разбиране на емоционалната динамика на напускането
- Б. Насърчаване на стабилността в периода на промяна
- В. Важността на практиката, основана на взаимоотношения
- Г. Създаване на устойчивост
- Д. Посрещане на комплексни нужди
- Е. Възприемане на гъвкав подход

Препоръчителни действия

Помислете как:

- периодът на развитие в юношеството може да бъде объркващо и трудно време за всички младежи;
- младежите се нуждаят от възможности да „изпробват“ нови преживявания и да осмислят настъпващата зрялост;
- стремете се в еднаква степен да насърчавате, да поставяте граници и да създавате предизвикателства;
- осъзнайте и помогнете на колегите си и други партньори да разберат, че няма „моментална зрялост“ и почти всеки младеж се развива индивидуално

„И... честно казано, тези служители са ми повлияли най-много, защото напуснах алтернативна грижа и въпреки това все още поддържам връзка с тях, а те продължават да ме подкрепят и ми казват да действам, и... Създадох у мен усещането, че най-накрая някой... въпреки проблемите и всичко, което ми се е случило, съм важен за тях и това ме мотивира да продължавам и да правя и казвам всичко, което трябва...“

„Те трябва да разберат, че ние сме хора. Трябва да ни разбират по-добре. Трябва да разговарят с нас.“

ОТ
УПРАЖНЕНИЕТО
ЗА ОЦЕНКА

Напускащите алтернативната грижа

- съзнават, че не разполагат със същата емоционална и практическа подкрепа, с която разполагат децата, израснали в семействата си, въпреки че отчитат и професионалните граници;
- биха желали взаимоотношения с отговарящите за тях ключови специалисти като с подкрепящ родител;
- активно търсят възможността за емоционална връзка с хората, които се грижат за тях и взимат решения за живота им;
- желаят непрекъснатост на контакта, особено с хората, с които изграждат близка връзка преди и след процеса на напускане на алтернативната грижа;
- не искат да им се говори поучително – искат някой да ги изслуша и да започне истински диалог с тях;
- смятат поверителността за важна – искат да са сигурни, че могат да се доверят на човека, с когото споделят чувствата и идеите си.

А. РАЗБИРАНЕ НА ЕМОЦИОНАЛНАТА ДИНАМИКА НА НАПУСКАНЕТО НА АЛТЕРНАТИВНАТА ГРИЖА

Както подчертахме по-рано, това *Практическо ръководство* системно застъпва позицията, че начинът на предоставяне на напътствия и подкрепа на напускащите алтернативна грижа е не по-малко важен от качеството на предоставените напътствия и подкрепа.

Затова трябва да помислите как да използвате базирана на изградените взаимоотношения практика, която позволява:

- напускащият през цялото време да се чувства оценен и обгрижен;
- изграждане на взаимно доверие и уважение между ключовия специалист, всички други специалисти и младежа;
- установяване на взаимно доверие и уважение между специалистите, отговарящи за напускащия алтернативната грижа

Препоръчителни действия

За да разберете по-добре и да усетите емоционалната динамика, която преходът от живот у дома към самостоятелност и зрялост предполага, помислете и отговорете на следните въпроси:

- На каква възраст „се изнесохте от къщи“?
- Какво преживяхте и как се чувствяхте?
- Какво ви помогна?
- Какви трудности срещнахте?
- Имахте ли избор?
- Смятахте ли, че сте готови?
- Как се различава преходът на напускащите алтернативната грижа от преживяването на останалите?

Може би ви било от полза да обсъдите това с колегите си в своята или в друга служба.

Б. НАСЪРЧАВАНЕ НА СТАБИЛНОСТТА В ПЕРИОДА НА ПРОМЯНА

ОТ
УПРАЖНЕНИЕТО
ЗА ОЦЕНКА

Напускащите алтернативна грижа споделиха колко е важно да се запази контактът с обгрижващите лица – например приемни семейства и работещи в институции за резидентна грижа – след напускането. Беше отчетено и значението на поддържането на връзката с членовете на семейството, като се взимат предвид желанията на напускащия и се вземат мерки контактите да бъдат в негов интерес. Напускащите алтернативна грижа искат също да запазят създадените преди и по време на престоя си приятелства, както и да имат възможност да създадат нови, след като напуснат алтернативната грижа. Смятат, че приятелите и хората със сходен опит могат да окажат ценна подкрепа на някои младежи след напускането.

Деца и младежите в алтернативна грижа търсят най-вече – **стабилност, подкрепа и сигурност** - и подобно на всяко друго дете имат право да ги получат. Напускането на алтернативна грижа предполага моменти на значителна промяна и съществува висок риск младежите да сметнат, че тези нужди не са взети предвид в този процес. Затова докато работите по Планирането на Пътни карти, е важно да помогнете за създаване на условията и знанията, които ще помогнат на младежа да изпита **“стабилност” чрез приемственост**.

Тук отново трябва да подчертаем значението на това да работите за развитие и насърчаване на:

- социални контакти;
- постоянен ангажимент, позволяващ на младите хора да поддържат, а когато е възможно – и да затвърдят - създадените взаимоотношения и връзки с роднини, приятели и други важни за тях хора (включително с местата, където са живели);
- запазване на положителните взаимоотношения с полагащите грижа/социалните работници/младежите със сходен опит от мястото им на престой.

Тези взаимоотношения често се създават в период на значителен стрес и тревожност - когато децата и младежите биват настанени в алтернативна грижа или се подготвят да я напуснат - и могат не само да помогнат за запазване на стабилността, когато младежът преминава към нов и нелек период от живота си⁹, но и да осигурят безценна основа за по-нататъшно развитие след стабилизиране на положението му.

Връзките със семейството твърде често се пренебрегват или пък в изготвянето на Планове за Пътни карти не се отчитат в достатъчна степен или не им се отдава дължимото, което прави младежите уязвими да преживеят отново ранни травми и отхвърляне, поради което трябва да бъдат от ключово значение за хората, работещи с напускащите алтернативната грижа, които им помагат в разработването и прилагането на Планове за Пътни карти¹⁰.

Когато се подготвят да напуснат алтернативната грижа, младежите често поглеждат с нови очи на връзките със семейството и понякога се питат дали моментът не е подходящ да обмислят подновяване на контакта. За някои това може да е реална и положителна възможност, за други може да събуди болезнени спомени за травмата и отхвърлянето в ранното детство. Важно е хората, отговарящи за тях, да съзнават тези възможности и да им отделят значително внимание, когато ги подкрепят в разработването и прилагането на Планове за Пътни карти.

В. НАСЪРЧАВАНЕ НА ПРАКТИКА, ОСНОВАНА НА РАЗВИВАЩИ СЕ ВЗАИМООТНОШЕНИЯ

Ключовият специалист или другите специалисти, оказващи подкрепа на напускащите алтернативната грижа, трябва да се погрижат с приоритет да се използва основана на взаимоотношения практика, базирана на:

- разбиране;
- емпатия;
- уважение;
- постоянство.

Някои от методите за това включват:

- поведението ви да демонстрира уважение към младежите, да цените техните съображения и притеснения и да прилагате индивидуален подход към техните надежди и стремежи;
- да разбирате и приемате отчаянието и болката, причинени от преживените от тях травми и страдания;
- да оказвате подкрепа на младежите, за да могат през целия си престой в алтернативна грижа и след това да поддържат положителните взаимоотношения и привързаността към полагалите грижи за тях и специалистите;
- полагашите грижа и младежите да бъдат насърчавани да поддържат връзка, например чрез редовни гостувания за обяд или вечеря, участие в социални събития и празнични поводи, а също така да се посредничат при тези контакти, ако е необходимо;
- промените в персонала да се сведат до минимум и да се насърчава уеднаквяването на подхода при оказване на подкрепа на дете или младеж;
- услугите да се определят според индивидуалните нужди, а не според възрастта;
- да се настоява за време и/или ресурси за персонала за изпълнение на тази важна работа.

Г. СЪЗДАВАНЕ НА УСТОЙЧИВОСТ

Устойчивостта е способността на индивида успешно да се изправя пред трудни или неблагоприятни ситуации и да ги преодолява.

Степента, до която децата и младежите развиват устойчивост, варира в широки граници. Въпреки че житейският опит със сигурност влияе върху постигането на устойчивост, способността за развитието ѝ може да се подпомогне във всяка възраст. В този раздел е обсъдено защо развитието на устойчивост трябва да бъде ключова цел за всички участници в процеса на напускане на алтернативната грижа и как тя може да се създаде.

Защо устойчивостта е важна

Всички се нуждаем от устойчивост, за да се изправим пред трудностите и предизвикателствата в живота си. Тя ни помага:

- да преодоляваме неблагоприятните обстоятелства;
- да се възстановяваме след трудностите;
- да продължаваме напред към позитивно бъдеще.

Развитието на устойчивост е особено важно за младите хора в алтернативна грижа и напускащите, защото:

- те често са преживели особено болезнени и тежки събития и ситуации;
- е възможно да напуснат местата, където са отраснали, по-рано от повечето свои връстници;

- може да разчитат на по-малко семейна подкрепа от повечето младежи;
- може да са изправени пред ситуации на дискриминация и стигматизация вследствие на престоя си в алтернативна грижа

Как да се справим с ниската устойчивост

Устойчивостта може донякъде да бъде научена и придобита.

Тя е комплексно взаимодействие между елементи от външния и вътрешния свят на детето. Подкрепата за децата и младежите, прекарали дълго време в алтернативна грижа, осигурява най-добрите възможни резултати, когато се обръща внимание както на външните, така и на вътрешните фактори за устойчивост. Какво означава това?

Външни фактори

Външните фактори за устойчивост могат да бъдат много и най-различни. Те могат да включват например:

- бедност, negliжиране и насилие;
- рязко извеждане от семейството;
- престой в много места за алтернативна грижа;
- нередовно ходене на училище поради чести премествания;
- промени в персонала/обгрижващите лица;
- влияние на неотработена травма в детството.

Въпреки че те могат да бъдат трудни за коригиране, често е възможно по-дългосрочните им ефекти донякъде да бъдат смекчени. Създаването на взаимоотношения на доверие, които да помогнат на младежа да дискутира и да разбере по-добре защо е бил настанен в алтернативна грижа, както и да разбере преживяванията си там, често допринася значително за създаването на устойчивост.

Но за да се реагира правилно на последващите чувства на страдание, гняв и отхвърляне у детето или младежа, за онези, които не са подготвени специално да се справят с овладяването на тези реакции, може да бъде от полза, **а се обърнат към специалисти.**

Вътрешни причини

Вътрешните причини за ниска устойчивост обикновено се поддават по-лесно на промяна. Децата и младежите, преживели трудности в ранна възраст, често имат отрицателна представа за себе си, за способностите и бъдещето си, които подкопават потенциалната им устойчивост.

За да се справите с тези притеснения, онези от вас, които работят с деца и младежи в алтернативна грижа, трябва да обръщат особено внимание през целия им престой и в процеса на напускане на анализа и конструктивния отпор на тези отрицателни представи. **Стремете се да надграждате и повишавате съзнанието за собствената ценност на младежа, за да може той постепенно да придобие повече увереност в способността си да контролира живота си.** Важно е също да подкрепяте децата и младите хора да създават солидни връзки с другите и да могат да разчитат на тях в трудни моменти.

Други дейности, които могат да помогнат на младежите да се изправят пред ниската си устойчивост и да я подобрят, могат също да се предприемат като част от ежедневието. Например от значителна помощ може да бъде това на младите хора да се дава, а те да приемат, повече отговорност за различни аспекти от ежедневието си живот, включително:

- облеклото;
- развлеченията;
- часа за лягане;
- харченето на парите;
- поемането на рискове;
- все по-честото самостоятелно решаване на проблемите.

Напускащите алтернативната грижа ще се повлияят положително и ако с наближаване на момента, когато трябва да напуснат алтернативната грижа, някои от границите, поставяни обикновено през престоя им, особено ако са били в резидентна грижа, могат да бъдат поразхлабени. Когато е необходимо и уместно, по-голямата гъвкавост по въпроси като контактите с останалите и използването на социални медии не само ще отразят нарастващата зрялост на напускащите, но и ще им помогнат да се подготвят за предстоящата реалност на по-голяма свобода.

Препоръчителни действия

Помислете:

- как можете да подкрепите индивидуалните нужди в развитието на младежите в алтернативна грижа – в контекст на подкрепа и напътствия, в какъвто младежите биха били поставени в семейна среда - и се погрижете, доколкото е възможно, да имат същите възможности да придобият:
 - автономност;
 - способност за взимане на решения;

- подходи за поемане на премерени рискове;
- подходящи нива на отговорност;
- здравословни средства за справяне с неблагоприятни ситуации
- как да създадете възможности младежите да се учат да развиват подходящи за възрастта им знания, умения и увереност?
- какви въпроси според вас поставя това пред персонала и какъв вид подкрепа ще трябва да практикуват по този начин?

Е. ПОСРЕЩАНЕ НА КОМПЛЕКСНИТЕ НУЖДИ НА МЛАДЕЖИТЕ

Важно е да отчетете характеристиките на напускащите алтернативна грижа, с които работите, и да съзнавате, че противоречиви послания могат да бъдат излъчвани и към тях, и от тях. Например, често срещано е младежите да развият т. нар. психика на „оцеляващи“¹¹ а да изразяват желание да напуснат алтернативната грижа при най-ранната възможност, за да се освободят от стигмата на социалните грижи и социалната система¹².

Стайн¹³ установява три категории или „идентичности“, които напускащите могат да приемат в прехода от алтернативна грижа към самостоятелност:

1. онези, които успешно **продължават напред**;
2. онези, които той нарича **оцеляващи**;
3. онези, които описва като **затрудняващи се**.

В графиката по-долу са илюстрирани различни аспекти, свързани с тези три различни идентичности (адаптирано от Stein, 2012).

ПРОДЪЛЖАВАЩИ НАПРЕД

- стабилност и приемственост;
- по-дълъг престой в алтернативна грижа;
- привързаност;
- запазили са връзката със семейството;
- получаване на образование;
- планиран и плавен преход;
- достъп до текуща подкрепа;
- устойчивост;
- взаимоотношения и подкрепящи социални контакти;
- развитие на идентичност в „последващата фаза“.

ОЦЕЛЯВАЩИ

- претърпели са повече нестабилност и хаотичност;
- напуснали са алтернативната грижа по-рано;
- с по-малко/без квалификации;
- неуспех на приемната грижа или внезапно извеждане от детския дом;
- проблеми в личните и професионалните взаимоотношения;
- нестабилност в последващата фаза, вкл. бездомни, безработни;
- психика на оцеляващи – „корави“;
- противоречива представа за себе си

ЗАТРУДНЯВАЩИ СЕ

- в най-неблагоприятно положение;
- най-травмиращи семейни преживявания преди алтернативната грижа;
- неотработена травма от детството;
- настаняване на множество места;
- напускат алтернативната грижа по-рано след неуспешно настаняване;
- трудни семейни взаимоотношения;
- самотни, изолирани – по-лошо психическо здраве;
- комплексни нужди – бездомни и безработни.

Представителите на групата, озаглавена продължаващи напред, е по-вероятно да са преживели по-малко хаотичност и нестабилност по време на престоя си в алтернативна грижа, да са успели да постигнат известна степен на психологическо помирение със семейството, което им позволява да продължат напред, и да са постигнали известен успех в образованието.

Оцеляващите обикновено напускат алтернативната грижа в по-ранна възраст от продължаващите напред. Сред предизвикателствата пред младежите от тази група могат да бъдат посочени ниските образователни постижения, краткотрайните взаимоотношения и нередовната и ниско платена работа. Сред оцеляващите обикновено има някои младежи, за които е трудно да приемат помощ с планирането и организацията на напускането на алтернативната грижа. Възможно е и напълно да я отхвърлят или да изразяват противоречиви желания или нужди, или пък по друг начин да изразяват нежелание за сътрудничество.

Младежите от групата, описана като затрудняващи се, могат да се окажат в най-неблагоприятно положение и с по-голяма нестабилност и по-лоши резултати във фазата на последваща грижа. За това могат да допринесат преживявания като неотработена травма в детството или увреждащи семейни отношения. Това е и групата, за която има по-голяма вероятност да се окажат бездомни и да страдат от по-лошо психично здраве.

Освен това, при някои младежи, преживели травма в ранното детство, емоционалният им етап на развитие не съответства на календарната възраст. Това означава, че 18-годишен младеж може да прояви поведение, характерно за 12-14 годишните. Освен това младежите може да се страхуват от бъдещето или да изпитват гняв, защото в представите си преживяват поредно отхвърляне, а това може да се отрази на поведението им и общуването им с околните.

Но тези идентичности или категории не са „фиксиранни“ и младежите могат да попадат ту в една, ту в друга група в зависимост отменящи се вътрешни (лични) или външни (социални) фактори. Трябва да се отбележи, че въпреки ранната травма и неблагоприятните преживявания в детството, много напускащи алтернативната грижа преодоляват тези трудности и постигат положителни резултати. Важно е да имаме високи стремежи по отношение на младите хора в този процес на преход и наша основна задача е да им помогнем да развият усещане за устойчивост и вяра в себе си. Но допълнителните прегради и препятствия пред тях обикновено ще налагат текуща практическа и емоционална подкрепа.

Като човек, отговарящ за работата с деца в алтернативна грижа и/или напускащи алтернативната грижа, може би сте запознати с работата с младежи с такова поведение и ще можете да приложите опита си, за да намерите успешен начин за работа с тях. Важно е специалистите да могат да се справят с трудното поведение, **и то да не ги накара да вдигнат ръце.**

Препоръчителни действия:

В края на Планирането на Пътната карта с младеж, напускащ алтернативна грижа, може да кажете например:

- ‘днес май не постигнахме голям напредък, затова ще спрем дотук и ще се уговорим за друг час за разговор’

ИЛИ

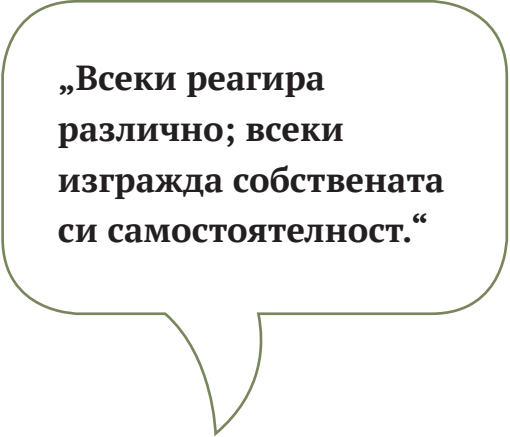
- ‘Ще се върна утре/следващата седмица, за да видя дали няма да намеря друг начин да помогна. Може би ти би могъл да помислиш какво би ти било от полза’

Ясно е, че няма един-единствен подход, който да бъде подходящ спрямо всеки младеж и всеки специалист, но основният принцип е да се покаже на младежа, че чувствата и разочарованието му са разбрани и приети.

Препоръчителни действия:

Помислете за категориите на Стайн и как те се отнасят към младежа, с когото работите.

**„Всеки реагира
различно; всеки
изгражда собствената
си самостоятелност.“**

Е. ВЪЗПРИЕМАНЕ НА ГЪВКАВ ПОДХОД

Пътят на повечето младежи към зрелостта и самостоятелността предполага залитания, фалстартове и препятствия за преодоляване. Освен това младежите, напускащи алтернативните грижи, може отново и отново да срещат трудности с преодоляване на стигмата от живота в алтернативна грижа, крехките социални контакти, на които разчитат за подкрепа, и липсата на материални ресурси и социален капитал.

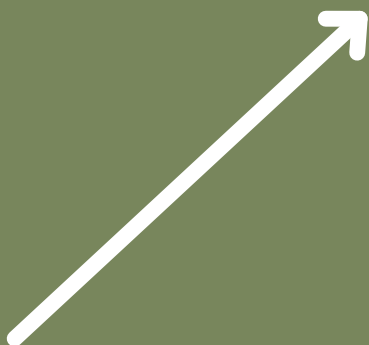
Затова е важно:

- да не очакваме пътят на напускащия младеж да следва предварително определен бюрократичен план: **животът и плановете често не следват изчистена линейна траектория.**
- да помним, че пътят към „успеха“, каквото и да означава това за всеки, рядко е права линия или без препятствия или отклонения.
- да отчетем, че подкрепата и услугите, предлагани на всеки напускащ, трябва **да се адаптират към неговите променящи се обстоятелства и нужди.**

Диаграмата по-долу ни помага да си напомним, че собственият ни път към „зрелостта“ и „успеха“ обикновено далеч не е права линия – обикновено срещаме препятствия и преживяваме фалстартове. Това ни напомня, че линейните бюрократични процеси и процедури трябва да отчитат човешкото измерение.

Пътят към
взаимозависимостта и
зрелостта рядко е права
линия...

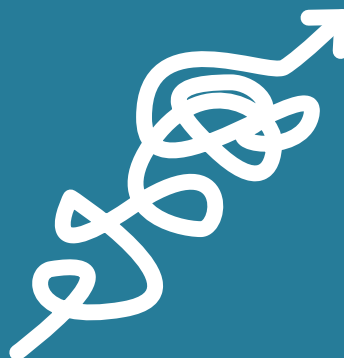
УСПЕХ ... ?

Как мислим, че изглежда

Подкрепата трябва да бъде
гъвкава и отговаряща на
нуждите на младежите...

УСПЕХ ... !

Как всъщност изглежда

РАЗДЕЛ

8

ПЛАНОВЕ ЗА ПЪТНИ КАРТИ И ПРОЦЕСЪТ НА ПЛАНИРАНЕ

ПЛАНОВЕ ЗА ПЪТНИ КАРТИ И ПРОЦЕСЪТ НА ПЛАНИРАНЕ

- В този раздел е обяснено как да използвате **Подход на Пътни карти**, планирани за всеки един младеж, който е в процес на напускане на грижа. Ще се разгледат и някои идеи и концепции, които да проучите и осмислите, когато разработвате План за Пътна карта с напускащ алтернативна грижа.

Подходът на Пътните карти, планирани за всеки един младеж, който е в процес на напускане на алтернативна грижа е иниципирането и осъществяването на процес, обхващащ всички необходими съображения и действия за отчитане на нуждите, обстоятелствата и желанията на младежа при планиране и оказване на подкрепа в различните етапи от процеса му на напускане – подготовка за напускане на алтернативна грижа, преход или полусамостоятелен живот и крачката към самостоятелен живот в последващата фаза (адаптирано от Pathways Handbook and Pathways Materials, Scottish Executive, 2004).

Ако приложите Подходът на Пътните карти, планирани за всеки един младеж, който е в процес на напускане на алтернативната грижа, той ще ви помогне:

- да се погрижите преживяването на младежа по време на процеса на напускане и след това да е **едно непрекъснато пътуване** – преминаване от Планове за грижи към Планове за Пътни карти;
- да създадете съдържателно партньорство с всеки младеж, за да може **неговият глас, неговите желания и неговото мнение** да са поставени в центъра при разработването на плана му за бъдещето;
- **да работите заедно с напускащия**, за да обсъдите всички ключови въпроси, които са важни за него, докато заедно изготвяте План за Пътна карта за неговия преход от алтернативна грижа към самостоятелен живот.

Преди да продължим, нека първо да си припомним какъв е цялостният акцент в това *Практическо ръководство*:

- **процесът на напускане на алтернативна грижа трябва да бъде приспособен към конкретните обстоятелства, характеристики,**

нужди и желания на всеки младеж, за да му помогне да се почувства готов да продължи напред и уверен в силите си;

- в системите, където съществува известна гъвкавост по отношение на точния момент на напускане на алтернативната грижа, **трябва да се помогне на младежите да изберат момента, който би бил най-подходящ за тях**;
- трябва да се предвиди индивидуализирано и потенциално гъвкаво планиране и осъществяване на процеса на напускане и последваща грижа за значителен период от време, **с пълноценното и съдържателно участие на напускащия**.

1. ВЪВЕДЕНИЕ В ПЛАНОВЕТЕ ЗА ПЪТНИ КАРТИ

ОТ
УПРАЖНЕНИЕТО
ЗА ОЦЕНКА

Подготовката за напускане на алтернативна грижа трябва да бъде част от одобрени „Национални насоки за резидентната грижа“, приложими към всички географски административни единици в една държава, които да включват разпоредба, че подготовката за напускане трябва да започне в първия ден, когато детето бъде настанено в алтернативна грижа.

Трябва да са налице законови задължения за разработване на Планове за напускане на алтернативната грижа за всички напускащи.

Планът за Пътна карта

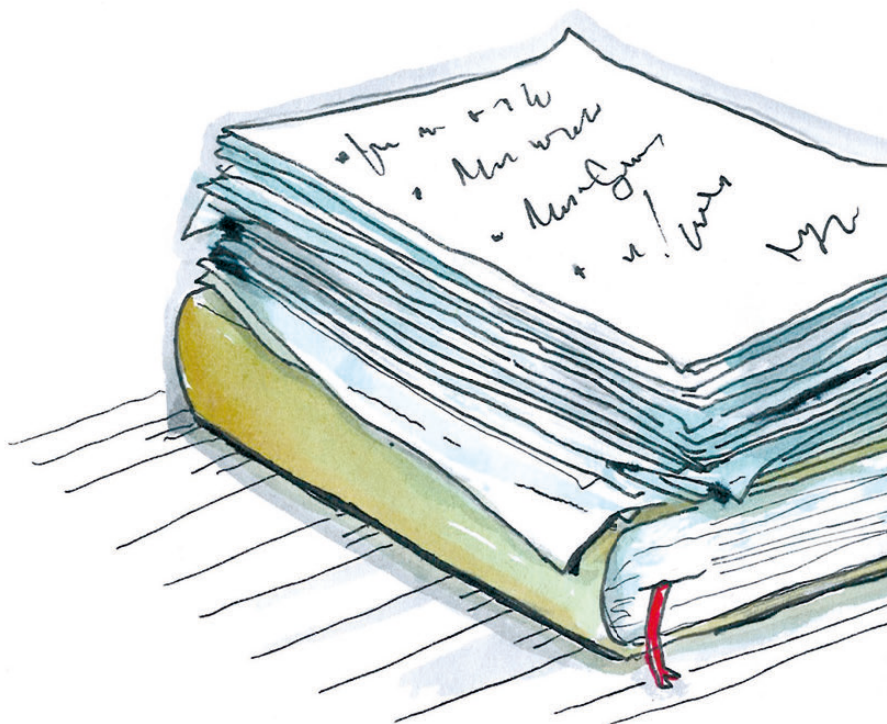
- **е инструмент за очертаване, планиране и наблюдение върху** предприемането на всички необходими действия и предоставянето на ресурси в подкрепа на напускането на алтернативна грижа от младежа и фазата на последваща грижа. Жизненоважно е Планът за Пътна карта да отчита в пълна степен индивидуалните обстоятелства на напускащия и неговите силни страни, нужди, цели и стремежи. Планът за Пътна карта трябва да бъде индивидуализиран и адаптиран към всеки напускащ;
- **очертава конкретните действия, които да бъдат предприети**, за да се посрещнат установените нужди на напускащите, така че да бъдат отчетени техните обстоятелства, нужди, цели и стремежи, да бъдат възложени прецизни отговорности и да се определи “идеална” времева рамка. Планът трябва да обхваща и изискуем период от време след физическото напускане на алтернативната грижа от страна на всеки младеж и да поставя междинни цели, които, подобно на самия План за Пътна карта, да могат да се коригират, ако възникнат трудности или обстоятелствата се променят;

- **трябва да бъде съставен в партньорство с напускащия алтернативната грижа.** Планът трябва да отчита цялостно нуждите, желанията и обстоятелствата на младежа, поради което трябва да включва и да черпи от необходимите услуги на редица служби и физически лица, включително полагащите грижа.

Планът за Пътна карта трябва да бъде писмен документ, отговарящ на следните изисквания:

- да гарантира, че **икой младеж няма да напусне алтернативната грижа без необходимата подготовка и умения** за успех и да включва действия, които да се предприемат, за да бъде подготвен да напусне алтернативната грижа, както и период на полусамостоятелност и последваща грижа;
- да очертава най-подходящата подкрепа, включително **действия, услуги, препоръки и ресурси, които да бъдат предоставени**, така че да отговарят на установените обстоятелства, нужди, цели и стремежи на напускащия;
- да определя **кога и как да се предоставят услуги**, включително началната дата на подкрепата/услугата;
- **да определя отговорни лица** за оказване/улесняване на достъпа до подкрепа и услуги;
- да уточнява как и от кого **редовно ще се проследяват и оценяват** установените в Плана за Пътна карта цели и действия и ще се извършват необходимите промени.

В раздел 11 от *Практическото ръководство* ще бъде предоставена допълнителна информация по предложените теми, които да бъдат включени в План за Пътна карта.

2. ПРОЦЕС НА ПЛАНИРАНЕ НА ПЪТНИ КАРТИ

ОТ
УПРАЖНЕНИЕТО
ЗА ОЦЕНКА

За да бъде съдържателно, Планирането на Пътна карта трябва да бъде:

- **процес на планиране и подготовка** за прехода към самостоятелност и зрялост, като се разчита на положителни, основани на загриженост взаимоотношения и ежедневни възможности за развиване на умения и способности и за изграждане на самочувствие;
- **ръководен от нуждите процес**, стъпващ също върху силните страни и способностите на напускащия алтернативната грижа;
- **динамичен, еволюиращ процес**, а не просто формален процес на попълване на формуляри.

Кога трябва да започне процесът на Планиране на Пътните карти?

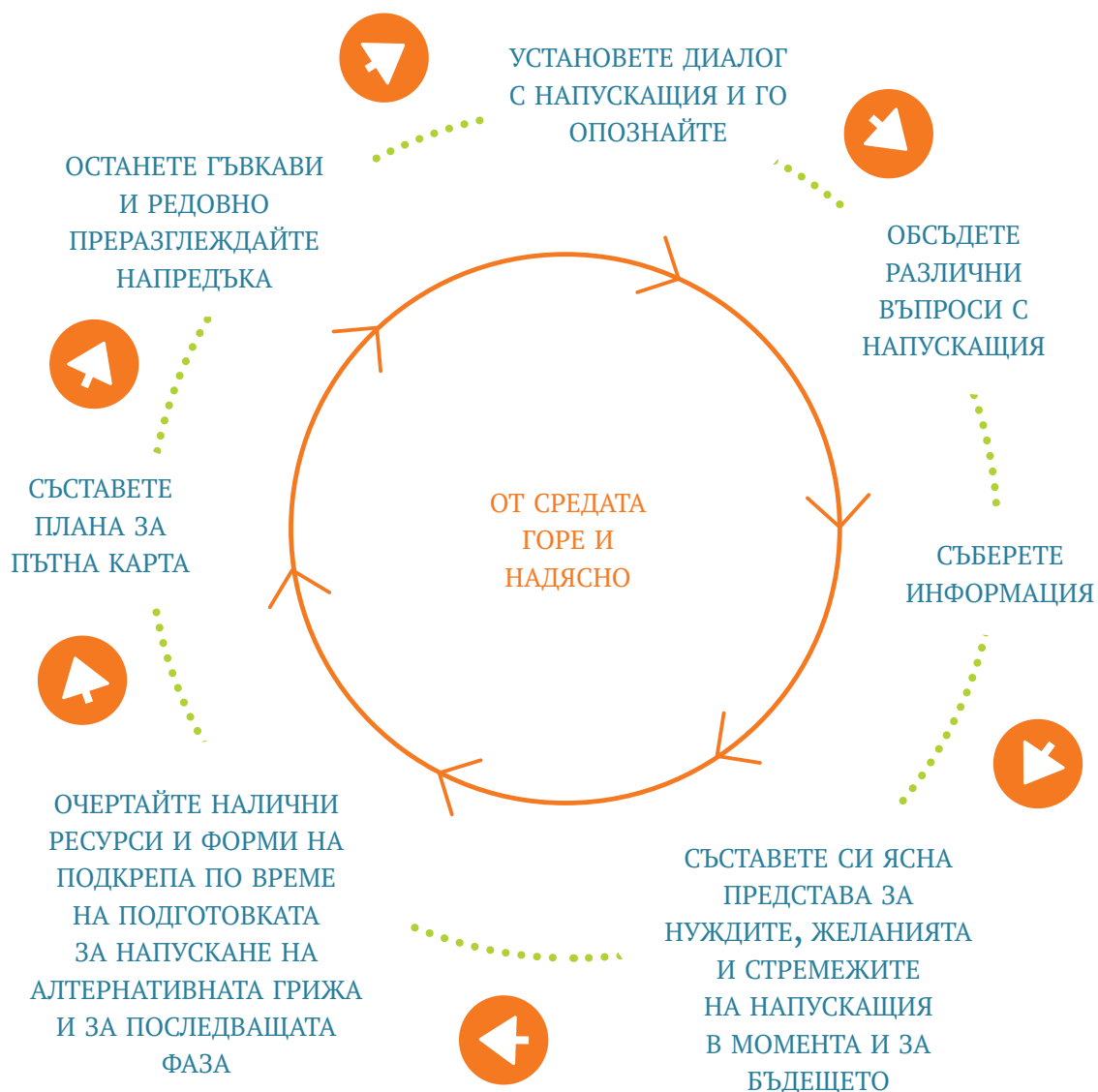
Изготвянето на План за Пътна карта и процесът на преминаване към самостоятелност и зрялост **трябва да започне по време на престоя в алтернативна грижа** – достатъчно дълго преди планираната дата на напускане. Той трябва да продължи възможно най-гладко чак до момента на напускане, с предоставяне на подходяща подкрепа за необходимото време през фазата на последваща грижа.

Важно е да се работи по изготвяне на Плана за Пътна карта **с темпо, подходящо за съответния младеж**, като се взимат предвид неговата възраст и ниво на разбиране. Като част от упражнението напускащите алтернативната грижа трябва да бъдат информирани какви решения могат да вземат и какви ще трябва да бъдат взети от други, и освен това трябва да бъдат наясно какво е реалистично за тях.

Какво включва процесът на Планиране на Пътна карта?

Графиката по-долу илюстрира стъпките от процеса на планиране:

3. МЕЖДУСЕКТОРНО СЪТРУДНИЧЕСТВО: ЗНАЧЕНИЕТО НА РАБОТАТА В ЕКИП С ДРУГИ СПЕЦИАЛИСТИ И СЛУЖБИ ЗА РАЗРАБОТВАНЕТО И ОСЪЩЕСТВЯВАНЕТО НА ПЛАНОВЕТЕ ЗА ПЪТНИ КАРТИ

Съвместното планиране и работата в екип и партньорството между много служби е в основата на всяка добра практика в областта на грижите за деца и младежи. Плановите за Пътни карти трябва **да включват определените роли и отговорности на службите и партньорите в процеса на посрещане на нуждите и желанията на младежа чрез поетапен преход към зрелостта.**

Затова Планирането на Пътните карти включва да се установят и да се работи с други служби и ключови фигури, които имат важна роля в този процес (напр. осигуряващи жилища, колежи, работодатели и др.), и да се гарантира, че младежите са способни да изградят взаимоотношения и с тях. **Това означава, че ролята на ключовия специалист ще бъде важна за създаване на всички необходими връзки, както и за това да действа като застъпник за напускащия алтернативна грижа пред предоставящите услуги.**

Жизненоважно е **насочването към екипи/специалисти от последващата фаза да се осъществи достатъчно рано преди напускането**, за да има време за подготовка и създаване на положителни взаимоотношения. Когато няма формално предвидени или реално работещи подобни екипи или специалисти, натоварени с отговорности в последващата фаза, трябва да се предприемат инициативи за намиране на подходящи служители от агенции и/или асоциации, които да изпълнят съответните функции.

РАЗДЕЛ

9

РАЗРАБОТВАНЕ НА ПЛАН ЗА ПЪТНА КАРТА: ЗАДАЧИ ЗА КЛЮЧОВИ СПЕЦИАЛИСТИ

РАЗРАБОТВАНЕ НА ПЛАН ЗА ПЪТНА КАРТА: ЗАДАЧИ ЗА КЛЮЧОВИТЕ СПЕЦИАЛИСТИ

В този раздел ще предложим на онези от вас, които носят ключовата отговорност за подготовка на процеса по Планиране на Пътна карта с напускащия алтернативна грижа, да обмислят набор от „задачи“. Тези „задачи“ са създадени да осигурят информация и да допълнят подхода, който да бъде предприет, за да се помогне на младежа да разработи Плана си за Пътна карта, и трябва да ви служат като вдъхновение и насоки за начина, по който ще го подкрепяте в последващата фаза. „Задачите“ трябва да ви помогнат да изградите и демонстрирате **откровени, основани на загриженост и доверие взаимоотношения с младежа, който напуска алтернативна грижа.**

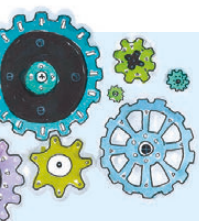
Но обърнете внимание, че „задачите“ в този раздел са само примерни, поради което не трябва да се разглеждат просто като „списък за отмятане“.

1. УСТАНОВЯВАНЕ НА ДИАЛОГ И ОПОЗНАВАНЕ НА МЛАДЕЖА

Важно е наистина да опознаете напускащия алтернативна грижа, с когото работите, и да разглеждате целия път на този младеж от позицията на информираност за неговото развитие. Преживяванията и трудностите в ранното детство може да са повлияли значително върху емоционалното и физиологично развитие на младежите. Това означава, че **когато започнете работа по планове за напускане на алтернативната грижа, е важно да разберете евентуалните индивидуални преживявания на младежа, които може да повлияят върху процеса на напускане**, и да ги вземете предвид в работата с него.

Особено важно е да започнете диалог с младежа така, че той да разбере, че **бъдещето му е ценно за вас и сте загрижен за него**.

ЗАДАЧА

Започнете диалог с младежа, така че той да разбере, че бъдещето му е ценно за вас и сте загрижен за него

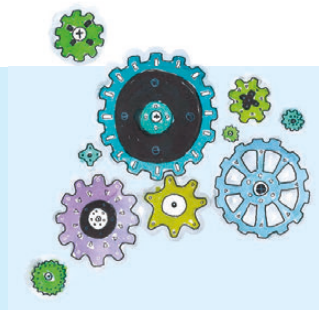
Ако прекарвате значително време с младежа, ще можете да създадете изградени на доверие взаимоотношения:

- включете редовни планирани срещи, на които да отделяте еднакво внимание на индивидуализираната подкрепа и планиране и на неформалните социални дейности;
- уговорете се с младежа колко често, къде и кога да се срещате;
- бъдете гъвкави и отзивчиви в процеса на организация, защото нуждите и обстоятелствата в живота на младежа може да се променят

Важно е контактите ви с напускащия алтернативната грижа да ви помогнат да разберете преживяванията в детството му. Някои от тях ще бъдат положителни. Но в детството му може да има и отрицателни като negliжиране, отхвърляне и насилие. Трябва да отчитате, че последствията от тези преживявания могат да се проявят у младежите по различни начини, например:

- изоставане в развитието и образованието;
- неспособност за привързване;
- постоянна нестабилност и неувереност.

Помнете, тези последствия могат да означават също, че напускащият може да не е в състояние винаги да се възползва оптимално от текущите препоръки, напътствия и подкрепа, които вие и други колеги предлагате.

ЗАДАЧА

Работете с младежа, за да разберете какви са впечатленията му от алтернативната грижа

- Опознайте младежа и започнете да си създавате представа как е осмислил преживяното и в каква светлина вижда връзката със семейството си.
- Разберете как младежът гледа на престоя си в алтернативна грижа.
- Научете дали се чувства способен да се привързва и да създава връзки с другите.
- Какви грижи са полагани за него и как са помогнали или попречили на развитието му?
- Разговаряйте с отговорните за него - персонал, приемни родители и т.н.
- Знаете ли как младежът си обяснява причините да бъде отглеждан извън дома на родителите си?
- Открийте какво може да липсва в живота му – има ли пропуски в разказа му?
- Помислете как можете да му помогнете да намери информация, за да запълни пропуските в представите си.
- Установете евентуални ефекти от негативни преживявания, отделяне от семейството и други важни взаимоотношения – открийте и обсъдете с младежа „какво му се е случило“ и „какво е потенциалното влияние върху емоционалното и физиологичното му развитие“. Как това се е отразило на способностите му?
- Обмислете възможността да си изградите представа за житейската му история с помощта на инструмент като „Работа върху житейската история“¹⁶.

Таблицата по-долу илюстрира фактори, които с оглед на горното трябва да бъдат взети предвид в процеса на подпомагане на напускащия алтернативна грижа. Помнете, тези фактори са взаимосвързани и могат да имат кумулативно влияние върху младежите.

ЕДИН ЖИВОТ: ЕДНО ПЪТЕШЕСТВИЕ В АЛТЕРНАТИВНАТА ГРИЖА

Преход към алтернативната грижа >>

- Влияние на насилието, negliжирането и травмата
- Привързаност и изоставане в развитието
- Взимане на решения
- Дългосрочно планиране на грижата
- Очаквания и способност на полагащите грижа и предоставящите услуги
- Очаквания на младежа

Още от първия ден...

Да бъдеш в алтернативна грижа >>

- Стабилност и последователност
- Усещане за сигурност – „предявяване на претенции“
- Опит и стремежи в образованието
- Свързаност и принадлежност
- Идентичност
- Проактивно планиране на прехода към зрялост

Преход към взаимозависимост >>

- Възраст, на която младежът става самостоятелен
- Последователност
- Мрежи за подкрепа
- Завършеност и продължителност
- Индивидуализираност
- Емоционално благополучие
- Подкрепа в последващата фаза за преход към зрелостта
- Култура и практика

Базирана на взаимоотношенията практика

Както се вижда, обсъжданите тук трудности могат да допринесат значително за сложността и предизвикателствата, пред които всички млади хора се изправят при напускане на алтернативната грижа. И отново трябва да отбележим, че именно затова е важно да гледаме на преживяванията на децата и младежите преди, по време на престоя им и след напускането на алтернативната грижа като едно непрекъснато пътуване.

Част от необходимата работа е да се помогне в предоставянето на информация, която **да помогне на напускащите да си изградят по-добра представа за собствените си истории**, като разсъждават върху действията на други хора в момента на настаняването им: на семейството им, служителите в институциите, приемните родители и др.

За тази цел може да се наложи да помогнете на напускащия алтернативна грижа **да получи достъп до документи и доклади** които да му помогнат да придобие по-добра представа какво е било положението в онзи момент. Почти сигурно е, че той ще се нуждае от емоционална подкрепа в този процес. Това би могло да му помогне също **да помисли върху собствените си реакции и поведение**, и да започне да разсъждава как би могъл да приеме чувствата си, включително на евентуална загуба и отхвърляне, както в настоящия момент, така и в бъдеще.

Затова във функцията ви при оказването на подкрепа на напускащ алтернативната грижа е важно да отчетете по-дългосрочното влияние на минали преживявания върху неговия живот и развитие, за да бъдат взети предвид в пълна степен, когато му помагате да планира и да се подготви за зрелостта.

Начините за справяне с тези трудности могат да включват:

- изграждане на стабилност и предвидимост в живота му;
- предоставяне на положителен образователен опит;
- подкрепяне на неговите стремежи и амбиции за бъдещето;
- да се уверите, че той изпитва чувство на свързаност и принадлежност;
- да се уверите, че се чувства сигурен;
- да се уверите, че има възможност за стабилни и трайни положителни взаимоотношения през целия си престой в алтернативна грижа.

2. СЪБИРАНЕ НА ИНФОРМАЦИЯ

Информацията, която е необходима за процеса на напускане на алтернативната грижа, трябва да се установи чрез подробна **оценка на нуждите**, оято ще залегне в основата на Плана за Пътна карта.

По принцип ключовият специалист на напускащия трябва да поеме базовата отговорност за събиране на цялата необходима информация, въз основа на която се предприема оценка за разработване на Плана за Пътна карта. Но в този процес **трябва да се включат и всички необходими държавни институции и физически лица** (включително, когато е необходимо, членовете на семейството, други полагащи грижа и ментори), чието участие може да бъде необходимо или желателно преди и/или след напускането на мястото на алтернативна грижа.

Преди изготвянето на оценки във връзка с подготовката за напускане на алтернативна грижа от даден младеж, трябва да се проверят всякакви съществуващи Планове за грижа и материали за планиране на грижата, за да се види дали са били изпълнени по отношение на младежа. Така ще се избегне евентуално дублиране на усилията както за напускащия, така и за оказващите подкрепа по време на процеса на напускане. **Текущите планове за грижа** трябва да съдържат информация как се посрещат установените нужди на младежа в момента.

В идеалния случай документацията на службата за престоя на младежа в алтернативна грижа вече ще съдържа важна фактологична информация за него и обзор на вече извършените оценки и планиране на грижи преди началото на Планирането на Пътните карти. Ако тези документи са попълнени, те трябва да съдържат използвана информация, включително:

Основна фонова информация: фактологична информация за детето или младежа, включваща:

- семейна среда;
- хронология на настаняванията в алтернативна грижа;
- правен статус;
- здравословно състояние;
- образование.

Помнете да не си съставяте предварителна представа за младежа на базата на написаното за него.

ЗАДАЧА

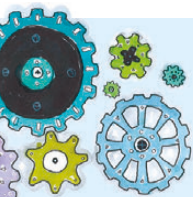
Съберете информация

- Уверете се, че сте се запознали с всички доклади и досиета по случая, които са от значение.
- Отчетете аспекти като справките за образование и отношението на напускащия към образованието, постиженията му, силните и слабите му страни.
- Обмислете дали са налице здравословни проблеми – физически и психически.
- Ситуируйте младежа в семейната му среда, за да определите значението ѝ (или значението на определени нейни компоненти) за него. Отчетете силните и слабите страни на тази потенциална система за подкрепа и как би могъл да се подобри предварителният ѝ или бъдещ принос към помощта в последващата фаза.

3. ИЗГРАЖДАНЕ НА ЯСНА ПРЕДСТАВА ЗА НУЖДИТЕ И СТРЕМЕЖИТЕ НА НАПУСКАЩИТЕ АЛТЕРНАТИВНА ГРИЖА: СЕГА И В БЪДЕЩЕ

Помислете колко е важно, че „напускането на алтернативна грижа“ не е просто един формален процес, при който планирането на грижите е само отмятане в списък. И, разбира се, е от съществено значение да се обърне внимание не само на чисто практичните аспекти на подкрепата и услугите, от които се нуждаят младежите, но и да се отчете, че **напускащите трябва да могат да имат надежди, стремежи и мечти за бъдещето си** точно като другите.

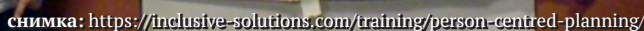
Като персонал и полагащи грижа, **вие притежавате уникалната възможност да подхраните тези надежди и стремежи**. И въпреки че **изграждането на взаимоотношения, основани на доверие и загриженост**, с напускащите може да отнеме време, вложенето на това време в един младеж наистина може да помогне да го приобщите по-съдържателно към съставянето на Плана му за Пътна карта, който да отчита неговите надежди и планове за бъдещето.

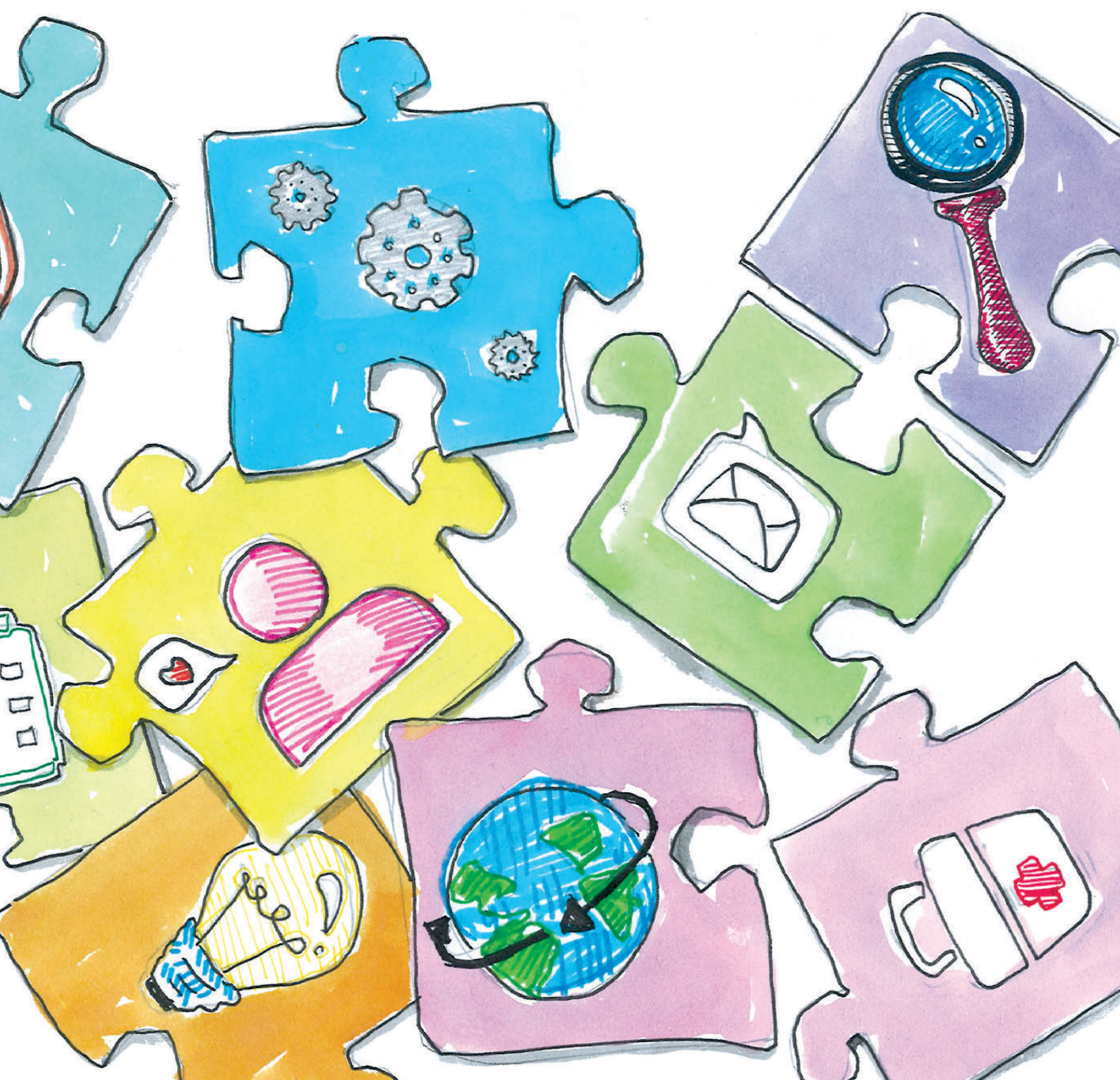
Подхранвайте надеждите и стремежите

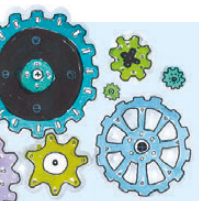
- да наблегнете на най-голямата мечта на младежа за бъдещето;
- да установите евентуалните тревоги на младежа около постигането на целите му;
- да подкрепяте младежите да подхождат конструктивно към решаването на проблемите и поемането на рискове;
- да бъдете положителен пример за подражание – демонстрирайте поведението, характеристиките и ценностите, които бихте искали да видите развити у напускащия;
- да бъдете открити и реалистични относно начина за постигане на целите.

Разработването на Пътна карта за бъдещето изисква умения, но може да бъде много по-интересна и съдържателна задача за младежа. По-долу са показани примери за това как може да изглежда планът/картата на младежа.

Информацията трябва да бъде реалистична от гледна точка както на възможностите и перспективите пред тях, така и на подкрепата, която би могла да им се окаже. Освен това трябва да се предостави по начин, който е лесно разбираем за тях.

ЗАДАЧА

Давайте информация на младежите, с които работите, за нещата, които вероятно ще бъдат важни за тях

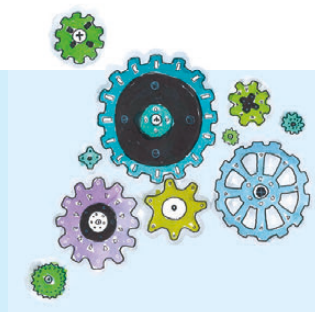
- започнете да въвеждате Подход на планиране на Пътните карти, който приобщава младежа да размишлява за бъдещето си;
- научете какво е важно за него, а след това започнете да въвеждате други видове информация, които биха били от полза в размислите за бъдещето;
- запознайте младежа с други хора от други служби, които биха могли да му помогнат в плановете, напр. преподаватели в колежи, потенциални работодатели;
- помогнете на младежите да придобият информация и ги подкрепете в усилията да получат достъп и да разберат необходимата информация за своите права и достъп до помощ и услуги. Обсъдете в службата как можете да разработите много по-приобщаващ и динамичен процес на планиране, който разчита на сътрудничество и помага на младежите да придобият по-силно усещане за собственост върху плана си.

4. ОТКРИВАНЕ НА ИЗТОЧНИЦИ НА ПОДКРЕПА ЗА ПОСРЕЩАНЕ НА ИНДИВИДУАЛНИТЕ НУЖДИ, ЖЕЛАНИЯ И СТРЕМЕЖИ НА НАПУСКАЩИТЕ

В раздел 8 разгледахме значението на междусекторното сътрудничество. Помнете, **съвместното планиране и работата в екип и партньорство между много служби е в основата на всяка добра практика в областта на грижите за деца и младежи**. Плановете за Пътните карти трябва да включват всички, които изпълняват определените роли и отговорности - както служби, така и физически лица - в процеса на посрещане на нуждите на младежа чрез поетапен преход към зрелостта.

Затова Планирането на Пътните карти включва да се установят и да се работи с други служби и ключови фигури, които имат важна роля в този процес (напр. осигуряващи жилища, учебни заведения, съдии и адвокати, здравни работници, работодатели и др.), и да се вземат мерки младежите да бъдат способни да изградят взаимоотношения и с тях. Това означава, че ролята на ключовия специалист ще бъде важна за създаване на всички необходими връзки, както и за това да действа като застъпник за напускащия алтернативната грижа пред предоставящите услуги.

В раздел 6 разгледахме значението на напускането на алтернативната грижа като продължаващ процес. Жизненоважно е насочването към екипи/специалисти по последваща грижа да се осъществи достатъчно рано преди напускането на алтернативната грижа, за да има време за подготовка и създаване на положителни взаимоотношения. Когато няма формално предвидени или реално работещи подобни екипи или специалисти, натоварени с отговорности в последващата фаза, трябва да се предприемат инициативи за намиране на подходящи служители от агенции и/или асоциации, които да изпълнят съответните функции.

ЗАДАЧА

Развийте собствените си знания и професионални контакти

- развийте собствените си знания за услуги, права и полагаща се помощ на напускащите алтернативната грижа;
- създайте положителни взаимоотношения със специалисти от други сектори и научете какво всяка служба може (и е задължена) да предложи на напускащите;
- използвайте умения за работа в екип, за да увеличите максимално помощта от други специалисти/служби;
- организирajte съвместни планови срещи с ключови служби за обсъждане на индивидуалния План за Пътна карта и разработване на общи работни протоколи и практики;
- помогнете на други участващи служби да разберат нуждите на напускащите и ролята, която изпълняват;
- запознайте се с местните закони и политики.

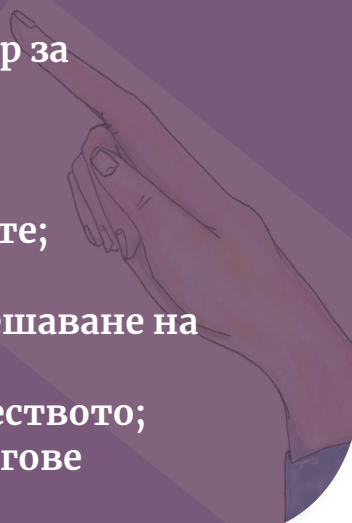
5. МЕНТОРСТВО ОТ МЛАДЕЖИ СЪС СХОДЕН ОПИТ

Друга форма на подкрепа за напускащите алтернативната грижа по време на подготовката за напускане и последващата фаза е менторството от младежи със сходен опит. В този раздел на *Практическото ръководство* имаме предвид по-специално **напускащият да бъде насочен към друг младеж** със сходен опит.

Менторът със сходен опит може да изиграе важна роля за създаване на увереност у напускащия, като го подкрепи в процеса на преход от алтернативна грижа към самостоятелен живот. Една от силните страни на този вид менторство е ползата, която напускащите могат да извлекат от споделяне и извличане на поуки от опита на ментора си – и положителния, и отрицателния. Менторите могат да използват опита си, за да изиграят важна роля в оказването на подкрепа за напускащия, така че той да направи положителен избор, и могат да предложат съвети и подкрепа по начин, отчитащ практическите, социалните и емоционалните нужди на напускащите.

Менторите със сходен опит могат да предложат:

- своето време и внимание;
- надежден положителен пример за подражание;
- споделен опит;
- готовност за изслушване;
- помощ за начертаване на целите;
- насърчение за планирането;
- подобряване на уменията за решаване на проблеми;
- подкрепа за вписването в обществото;
- контакти с нови социални кръгове

Менторите със сходен опит:

- не взимат решения вместо напътстваните от тях младежи – но може да са в състояние да предложат алтернативи и да им помогнат да обмислят последиците от действията;
- не заместват специалистите или услугите

НАМИРАНЕ НА ПОДХОДЯЩИЯ МЕНТОРИ И ПОДКРЕПА ОТ КЛЮЧОВИТЕ СПЕЦИАЛИСТИ

Напускащите алтернативната грижа ще се различават в своите очаквания и нужди, а менторите със сходен опит ще се различават по знанията и опита, които могат да предложат. Важен аспект от взаимоотношенията е менторите, които играят тази важна роля, да бъдат надеждни, както що се отнася до отделяне на време и внимание, така и до спазване на обещанията.

Ключовите специалисти ще играят важна роля при **оценяване на съвместимостта** между напускащия и неговия бъдещ ментор, за да може техните характери, интереси и опит да бъдат сходни. Особено внимание трябва да се обърне на способността на менторите да предложат продължителен ангажимент, надеждност и безопасно поведение.

От изключително значение е да се обсъди какво търси напускащият у ментора и какво бъдещият ментор е способен и склонен да предложи, така че **да може да се изяснят ролите и да се договорят границите**.

Ролята на ключовия специалист е:

- да покаже на напускащия алтернативната грижа какво може да направи менторът;
- да помогне на напускащия да определи очакванията си по отношение на ментора;
- да намери потенциален ментор;
- да провери компетентността на ментора и доколко той е подходящ;
- да подготви ментора за ролята му;

-
- да спомогне за постигане на съгласие за ролята и отговорностите на ментора;
 - да предложи текуща помощ на ментора;
 - да наблюдава взаимоотношенията между напускащия и ментора

Възможно е взаимоотношенията с ментора **да възникнат естествено с човек от собствения социален кръг или семейството на напускащия алтернативната грижа** – този вид взаимоотношения по-рядко ще създават усещането, че са изкуствени или организирани специално. Ментори със сходен опит могат да се открият в собственото училище, квартал, спортен отбор, младежка или друга организация, която напускащият посещава. От друга страна е възможно менторите да бъдат набрани специално по схеми за менторство чрез реклами до местната общественост.

Оценката за причините на даден ментор да поеме функцията ще бъде значителна задача за организиращите алтернативна грижа служби. Но е жизненоважно мотивацията и компетентността на потенциалните ментори да бъдат проверени отговорно, без да се прибягва до строги и щателни процедури за подбор, които биха могли да отблъснат потенциално полезни ментори.

ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА

Във взаимоотношенията между напускащите алтернативната грижа и менторите със сходен опит има някои предизвикателства и в тези моменти информираните съвети на специалиста могат да бъдат решаващи. Тези предизвикателства може да включват:

- овладяване на очакванията и желанията на напускащия алтернативна грижа;
- запазване на границите между напускащия и ментора;
- моменти, когато поведението на напускащия е трудно контролируемо;
- разочарование и отчаяние от страна на напускащия, ако менторът не изпълни обещанията си.

Изследванията са показали, че и самите ментори изпитват удовлетворение, след като са изпълнявали тази роля. Например, може да обичат да помагат и да се радват, когато напускащите алтернативната грижа осъществят успешен преход. Менторството може също да даде възможност на менторите да преосмислят собствения си опит от напускането на алтернативната грижа.

ПРИМЕР ЗА МЕНТОРСТВО В ИТАЛИЯ

По-долу е дадена информация за менторството от страна на членове на SOS Детски селища с подкрепата на Младежка експертна група в Италия. Членовете на тази група са и част от национална Мрежа на напусналите алтернативната грижа, водена от организация, наречена Agevolando¹⁸. Те споделят:

1. От полза за нас от гледна точка на подкрепата от хора със сходен опит беше ролята, която “пионери” сред напусналите алтернативна грижа изиграха - те осъзнаха, че се нуждаем от помощ и подкрепа в този преход и разбраха нашите емоционални и практически нужди като никой друг. Така ни беше възможно да се възползваме от положителни примери и да се поучим от опита им.
Една членка на Младежката експертна група споделя как била поканена на конференция, за да говори за опита си с алтернативната грижа. Тя разказала как открила призванието си, завършила успешно образованието си и се дипломирала от университета, докато работела по изграждане на мрежи за подкрепа за други напускащи алтернативната грижа. В края на конференцията едно момиче, което било отишло да слуша, се приближило, за да разговаря с нея, и казало „Благодаря ви, защото сега знам, че ако вие сте успели, значи и аз мога.“ С оглед на това препоръката на Младежката експертна група е полагащите грижа и специалистите в институциите (и други форми) за резидентна грижа да създават повече възможности за младежите и напускащите да се срещат помежду си. Така тези, които имат опит с напускане на алтернативната грижа, биха могли да предложат подкрепа и разбиране на напускащите и да добавят тази подкрепа

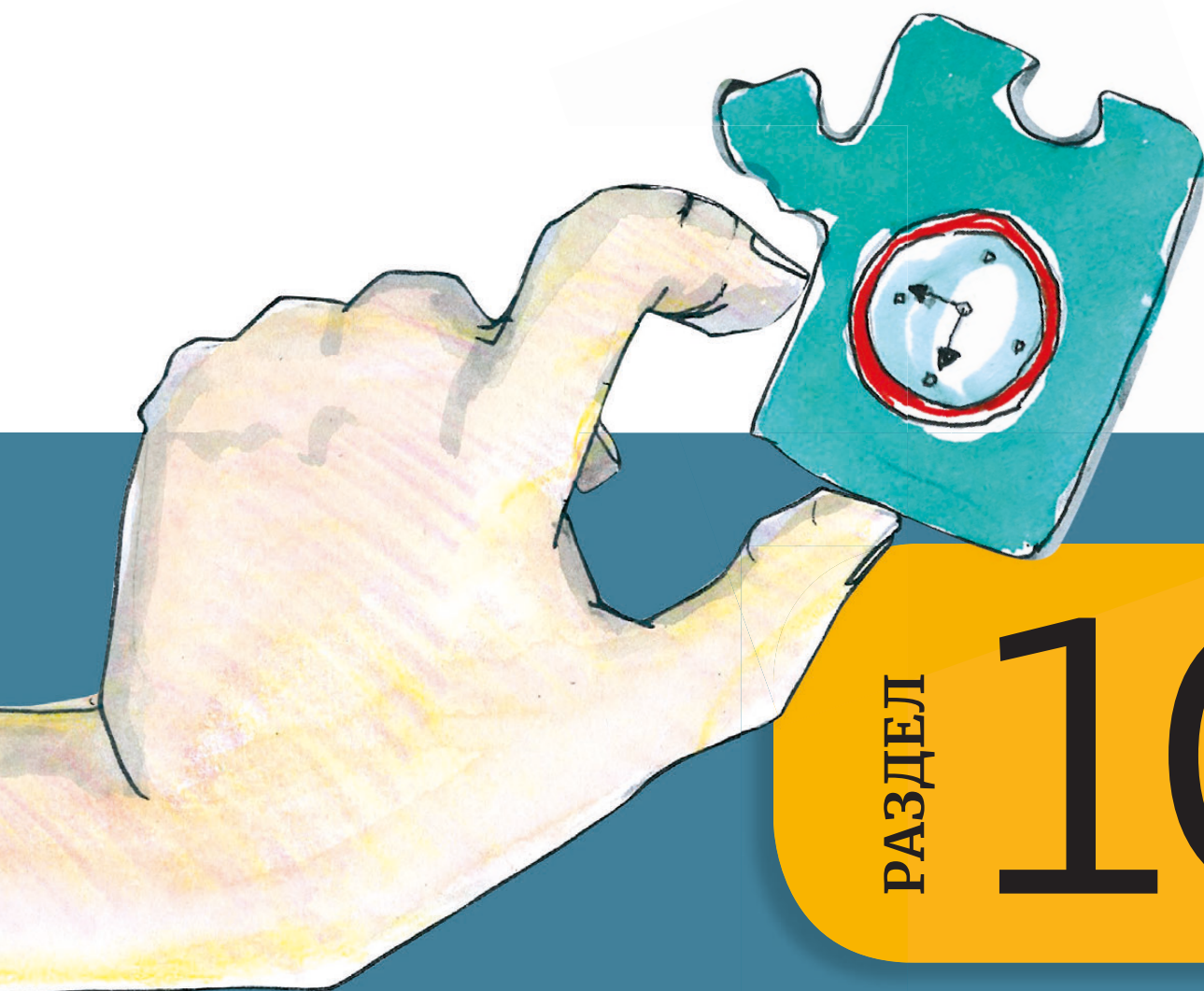
и създаването на тези възможности към предложените от полагащите грижа.

2. Една членка на Младежката експертна група казва също, че извлякла полза от запазването на връзката с един от възпитателите и след нейното излизане от алтернативната грижа тази връзка постепенно се развила до нещо подобно на взаимоотношения между равни, защото и двата вида предполагат взаимна подкрепа.
3. Подкрепата от хора със сходен опит е жизненоважна, ако се стремим да осигурим на напускащите шанса да се запознаят с други, минали по същия път и идващи от сходна семейна среда, като разговарят, обменят мнения и подражават на техните стратегии. Напускащите алтернативната грижа споделят, че така чувстват, че не са сами и че заедно могат да намерят много повече решения. Например няколко младежи, които се срещнали за първи път, когато участвали в проекта „Обучение на специалисти, работещи с деца в алтернативна грижа“, осъществен в пет града в Италия, изразиха нужда да продължат да се срещат в групата и след приключването на проекта. Въпреки че нямали финансови възможности да се срещат извън работните си места и трябвало да изчакат да започне друг проект, който да им го позволи, реакцията на нуждата им за подкрепа от хора със сходен опит и споделянето на опита била доста положителна. Така някои от тях избрали да участват в проекта „Мрежа на напускащите алтернативната грижа“, който стартирал няколко месеца по-късно.

Препоръчителни действия:

Вашата организация/служба насърчава ли и подкрепя ли напусналите алтернативна грижа в желанието им да предложат помощта си на други младежи? Ако е така, доколко е успешен този подход и бихте ли желали да направите промени? Ако не е така, какво бихте могли да направите, за да допринесете за развитието на тази идея?

РАЗДЕЛ

10

РАЗРАБОТВАНЕ НА ПЛАН ЗА ПЪТНА КАРТА:

ЗНАЧЕНИЕТО НА ПЪЛНОЦЕННОТО И СЪДЪРЖАТЕЛНО
УЧАСТИЕ НА НАПУСКАЩИТЕ АЛТЕРНАТИВНА ГРИЖА
ПРИ ОПРЕДЕЛЯНЕ НА ТЯХНОТО БЪДЕЩЕ

РАЗРАБОТВАНЕ НА ПЛАН ЗА ПЪТНА КАРТА: ЗНАЧЕНИЕТО НА ПЪЛНОЦЕННОТО И СЪДЪРЖАТЕЛНО УЧАСТИЕ НА НАПУСКАЩИТЕ АЛТЕРНАТИВНА ГРИЖА ПРИ ОПРЕДЕЛЯНЕ НА ТЯХНОТО БЪДЕЩЕ

**„Не зависи от мен, а
от тях. Всичко зависи
от ръководството и
персонала.“**

ОТ
УПРАЖНЕНИЕТО
ЗА ОЦЕНКА

Пълноценното и съдържателно участие в решенията, които засягат собствения им живот, е важно за всички - включително за напускащите алтернативната грижа! Те искат да има възможност да изразят мнението си, гласът им да се чува при взимането на решения и да планират начина, по който да променят живота си. За да взимат информирани решения, напускащите искат да познават правата си, помощта, която им се полага, и всички алтернативи пред тях. Те смятат, че често нямат възможност да участват пълноценно и че предимство имат решенията, взети от ключовите специалисти.

Активното участие на младежа е един от централните принципи в основата на добрата практика (вж. Принцип II от раздел 4 по-горе). Това накратко означава младежът да се насърчи да взима решения и да поеме контрола върху живота си. За тази цел той трябва да бъде поставен в центъра на процеса на оценка и планиране и, с подходяща подкрепа, да участва пълноценно във всички аспекти от планирането на бъдещето си.

Младежите искат да бъдат включвани във взимането на решения както за индивидуалните грижи за тях, така и за получаваните услуги.

Въпреки че много младежи се чувстват включени, не всички смятат, че наистина имат избор, когато напускат алтернативната грижа, или не се чувстват наистина включени в оценката на положението си и Планирането на Пътната карта. Би било добре да помислите доколко вие и вашата служба/организация подкрепяте съдържателното участие на младежите в плановете за грижите за тях и плановете за бъдещето им. Освен това е препоръчително да помислите как младежите могат да влияят върху подобряването, разработването и предоставянето на услугите.

Участието на младежите трябва да бъде в центъра на законодателството относно напускането на алтернативната грижа. Трябва да направим процесите съдържателни и максимално опростени. Трябва да следваме плановете на младежите и да ги подкрепяме, когато допускат грешки, трябва да се застъпваме за тях, да провеждаме кампании за по-подходящи ресурси, трябва да предизвикваме колегите си да се уверяват, че младежите получават услугата, която заслужават, трябва да предизвикваме стереотипите, трябва да вярваме в младите хора. (McGhee et al, 2014, стр.6) .

Насърчаването и подобреното самочувствие, които би трябвало да последват от истинското участие на младежите в процеса, могат да допринесат значително за още един съществен фактор за успешната им подготовка за напускане на алтернативната грижа и зрелостта: развитието на устойчивост (вж. раздел 7).

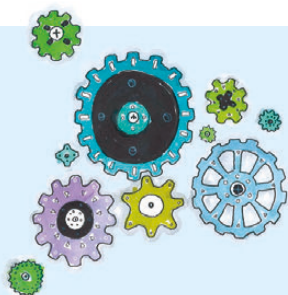
Препоръчителни действия:

Моля, направете справка с приложение 4, където ще намерите допълнителна информация за подбрани модели на участие.

ПОКАЗАТЕЛИ ЗА УЧАСТИЕ ОТ ДОБРАТА ПРАКТИКА

По-долу са посочени някои показатели, които ще ви помогнат да прецените доколко напускащият е способен да участва в процеса на Планиране на Пътната картс:

- младежите участват във взимането на решения за ежедневните грижи за тях;
- преди срещите се отделя време за подготовка с младежа, така че той да може да намисли какво да каже;
- младежите участват активно в оценката на нуждите си и в планирането на бъдещето си;
- на младежите се предлага човек, който да ги подкрепя, независим застъпник или наставник, който да им окаже подкрепа за участието и включването им в процеса и да подобри самочувствието им.

ЗАДАЧА

Възложете отговорност за взимането на решения, отговаряща на възрастта и способностите

- Помнете, че младежите в алтернативна грижа невинаги се държат по начин, отговарящ на възрастта им. Влиянието на негативните преживявания върху развитието им може да се отрази върху социалните им умения и поведението им.
- Младежите са склонни да взимат неподходящи решения и да допускат грешки - трябва да се стремите да ги подкрепяте да погледнат на тях като на възможност за извличане на поука и да ги насърчавате да размишляват, да се учат и да израстват.

Препоръчителни действия:

Може би ще бъде добре да споделите идеите си със своите колеги, за да обсъдите в службата си и да определите подхода за съдържателно участие.

РАЗДЕЛ

11

СЪДЪРЖАНИЕТО НА ПЛАНА ЗА ПЪТНА КАРТА

СЪДЪРЖАНИЕТО НА ПЛАНА ЗА ПЪТНА КАРТА

- В този раздел са изложени главните „теми“ или
- въпроси, които да бъдат включени в Плана за
- Пътна карта.

1. ПОДЧЕРТАВАНЕ НА ЗНАЧЕНИЕТО НА ПЛАНИРАНЕТО НА ПЪТНИ КАРТИ

Преди да продължим с главните „теми“, които един План за Пътна карта трябва да съдържа, **нека си припомним някои от основните аспекти на процеса на Планиране на Пътни карти**, които вече са обсъдени в настоящото *Практическо ръководство*.

Помнете, че акцентът трябва да пада върху:

- опознаването на напускащия алтернативната грижа;
- събиране на гледни точки и установяване на индивидуалните обстоятелства, нужди, цели и стремежи;
- планиране на действия;
- преглед на напредъка.

Процесът на Планиране на Пътните карти трябва да вземе предвид следното:

- изготвянето и изпълнението на План за Пътна карта е **процес**, който включва напускащия алтернативната грижа, определения ключов специалист, а когато е необходимо и приложимо – и редица други специалисти, членове на семейството и други полагащи грижа
- напускащите трябва да могат да имат **надежди, стремежи и визия за бъдещето**, ака, както и другите младежи. Полагащите грижа и персоналът трябва да наблегнат на това да насърчават положителните цели и реалистичните начини за постигането им.

Планът за Пътна карта трябва да се основава на оценка, при която се установяват обстоятелствата, нуждите, целите и стремежите на напускащия чрез процес, изпълняващ следните изисквания:

- процесът на оценка и планиране трябва да се осъществи по начин и **с темпо, които са подходящи за младежа**;
- възприемете цялостен подход към **обстоятелствата, нуждите, целите и стремежите** на напускащия алтернативната грижа – всички аспекти са важни и взаимосвързани;
- Направете оценка, обхващаща главните „теми“ и необходимите области **за задоволяване на индивидуалните нужди на всеки напускащ** (допълнителна информация за „темите“ има по-долу в този раздел);
- съставете **писмен доклад** за оценката, с който да запознаете напускащия.

Планът за Пътна карта трябва да гарантира, че никой младеж няма да напусне алтернативната грижа, без да е подготвен и да притежава практическите и социалните умения, които са необходими, за да успее. Затова в Плана за Пътна карта се установява, предвижда се и се проследява предприемането на **всички мерки за подкрепа, включително действия, услуги и ресурси, които са необходими**, когато младежите се подготвят за напускане на алтернативната грижа, преминават през преходния период на полусамостоятелност и през последващата фаза.

Как да действате:

- Обърнете поглед към бъдещето - помислете за личните цели и стъпките за постигането им от страна на напускащия;
- Помогнете на младежа да вземе информирани решения за бъдещето си, като се уверите, че има достъп до качествена информация;
- Решете заедно с напускащия кои са най-подходящите области, на които да наблегнете;
- Помислете за различните хора, които могат да помогнат с различни части от Плана за Пътна карта, напр. доверен учител или кариерен консултант могат да помогнат с „Образование и работа“, жилищен консултант може да помогне с “Къде ще живея”, приеман родител може да помогне с “Надежди за бъдещето”;
- Помогнете на младежа да се подготви за зрелостта и развитието на житейските умения с темпо, подходящо за неговата възраст, характеристики и етап на развитие.

Едва ли всичко ще върви по „План“ и не трябва да се колебаете да се консултирате с напускащия алтернативната грижа относно **корекция на поставени цели и срокове според нуждите**.

Въпреки че усвояването на практически умения е изключително важно, **в периода на алтернативната грижа и след това решаваща роля често играе текущата емоционална и социална подкрепа за младежите**. Както биха направили за собствените си деца, полагащите грижа и персоналът във всички служби трябва да се стремят младежите да започнат самостоятелен живот с изградени подкрепящи контакти, върху които се гради успешният живот в зряла възраст.

Препоръчителни действия:

- помислете за ролята на полагащите грижа или членовете на семейството;
- Помислете дали и как напускащият алтернативната грижа иска други хора да го подкрепят и да му помагат – кой играе важна роля в живота му?
- Помислете кой има положителни, подкрепящи взаимоотношения с напускащия и кой вече е част от живота му;
- Помислете къде може да има пропуски;
- Отчетете евентуални нужди на напускащия от допълнителна социална и емоционална подкрепа.

Помнете, работата с напускащ младеж и изграждането на взаимоотношения, основани на доверие, може да отнеме време, но влагането на това време в един младеж наистина може да помогне да го приобщите по-съдържателно към съставянето на Плана му за бъдещето.

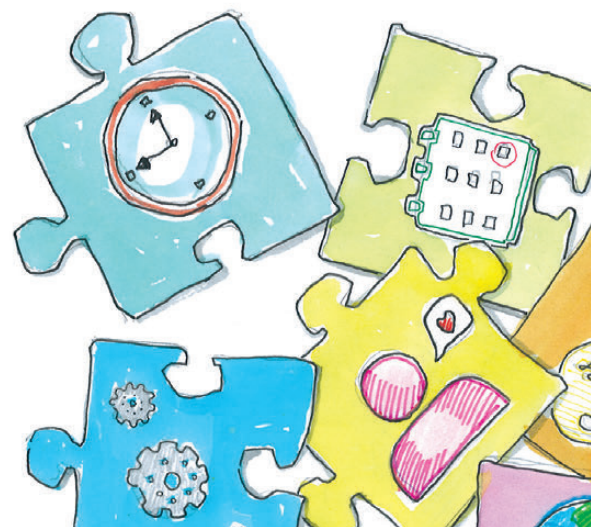
Ключовите специалисти, другите оказващи подкрепа служители и полагащите грижа трябва да се стремят:

- да подхождат гъвкаво и със загриженост – да бъдат откровени, непресторени, да може да се разчита на тях и да им се има доверие;
- най-напред да установят личен контакт с младежа – той познава ли ви достатъчно добре, за да започне този процес?

- да бъдат положителни примери за подражание – да демонстрират поведението, характеристиките и ценностите, които биха искали да видят развити у напускащия;
- да не забравят, че напускащият трябва да бъде в центъра на планирането и действията и да му позволят да участва пълноценно в процеса;
- да се уверят, че напускащият се чувства оценен – да наблегнат на това, за което той най-много мечтае, и да му покажат, че бъдещето му е важно;
- да установят евентуалните тревоги на младежа около постигането на целите му;
- да насърчават младежа да участва активно в процеса на оценка и планиране;
- да изслушват младежа – наистина ли се вслушахте в мнението му?
- да помислят за конкретна подкрепа във връзка с увреждания, здравословни или езикови проблеми и т.н.;
- да установят дали напускащият се нуждае от допълнителна подкрепа, за да изрази мнението си.

Като имаме предвид горните насоки, **да си припомним също, че съдържанието на писмен План за Пътна карта трябва да взима предвид и да включва:**

- установените обстоятелства, нужди, цели и стремежи на напускащия алтернативната грижа;
- установяване на най-подходящата подкрепа, включително действия, услуги, препоръки и ресурси, които да бъдат предоставени, за да се отчетат тези обстоятелства, нужди, цели и стремежи;
- кога и как да се предоставят услуги, включително началната дата на подкрепата/услугата;
- посочените отговорни лица за оказване/улесняване на достъпа до подкрепа и услуги;
- как и от кого редовно ще се проследяват и оценяват установените в Плана за Пътна карта цели и действия и ще се извършват необходимите промени.

2. ОСНОВНИ ТЕМИ В ПЛАНА ЗА ПЪТНА КАРТА

„Беше шок, защото бяхме свикнали да получаваме почти всичко наготово, приготвяха храната ни, перяха дрехите ни, миеха пода... а днес трябва да правя всички тези неща в собствения си дом и трябваше да ни подготвят много по-добре за това.“

„Някои деца винаги ще имат родители, към които да се обърнат за съвет. Ние тук нямаме. Трябва сами да станем самостоятелни.“

ОТ
УПРАЖНЕНИЕТО
ЗА ОЦЕНКА

Напускащите алтернативната грижа смятат за важно да бъдат подготвени и готови за самостоятелен живот. Те искат:

- да могат да придобият всички необходими практически умения като готвене, чистене, пране и т.н., преди да напуснат алтернативната грижа;
- да знаят как да използват пари, да плащат сметки, да си открият банкова сметка, да ползват финансови услуги и др.;
- да получат консултация и достъп до безопасно и качествено жилище на добра цена;
- да им бъде осигурено жилище в подходящ район, отговарящ на други аспекти на живота им, като например близост до работното място, учебното заведение и/или приятелите и роднините;
- да бъдат информирани за възможности за образование и да потърсят помощ за получаване на достъп до тях;
- да знаят как да се грижат за здравето си и как да получават медицинска помощ при нужда;
- насоки за подготовка и намиране на работа, за да бъдат финансово обезпечени и да заемат мястото си като продуктивни членове на обществото.

Вече отбелязахме, че разработването на Планове за Пътни карти предполага работа в тясно сътрудничество с напускащите алтернативната грижа, за да се обсъдят редица въпроси, които ще бъдат важни за тях. Обсъждането и включването на следните **„теми“** ще ви помогне да създадете рамка, чрез която да се гарантира, че **гважните области от живота на напускащия са обхванати като част от цялостния процес на оценка и планиране** за напускане на алтернативната грижа и последващата фаза.

Тези „теми“ включват:

- А. А. Здраве и благополучие
- Б. Личностно развитие
- В. Семейство и приятели
- Г. Образование и работа
- Д. Къде бих искал да живея
- Е. Практически умения
- Ж. Пари
- З. Права и правни въпроси

Помнете, Планирането на Пътните карти включва и **установяване и работа в екип с други служби и физически лица**, оито могат да бъдат полезни, като например осигуряващите жилище, образование и медицински услуги, работодателите и съдиите. Вашата роля ще включва да помогнете за създаване на контакти и да действате като застъпник, като помагате на младежите също да създават взаимоотношения с тях.

Остатъкът от този раздел на *Практическото ръководство* е съсредоточен върху главните „теми“, които да бъдат взети предвид в Плана за Пътна карта.

А. ЗДРАВЕ И БЛАГОПОЛУЧИЕ

Здравето и благополучието обхващат не само физическите нужди на младите хора, но също така, и то най-вече, тяхното емоционално здраве и благополучие. Социалната изолация, самотата и неотработените травми в детството са фактори, които могат да повлияят емоционалното благополучие и психичното здраве на младежите, напускащи алтернативната грижа.

Младежите трябва да бъдат способни да продължат да получават здравни съвети и услуги в един период, който може да бъде много стресиращ за тях. Персоналът, който се грижи за тях, трябва да работи със специалисти по здравето на децата и възрастните, за да се гарантира, че достъпът до тези услуги няма да се наруши след напускането на алтернативната грижа.

Една функция на ключовия специалист е да придобие пълна представа за физическото и психическото здраве на младежа. Важно е да се погрижите за неговото емоционално благополучие и положително психическо състояние. Това би означавало насърчаване и оказване на

подкрепа на младежа, за да изгради положителни взаимоотношения с хора със сходен опит и приятелства.

Стъпките, които да предприемете в подготовката за напускане на алтернативната грижа и за оказване на подкрепа в последващата фаза, включват:

	Във всички Планове за Пътни карти трябва да се отчитат установените здравни нужди на напускащия алтернативната грижа и как те да бъдат посрещнати. Обсъдете с младежа евентуални негови притеснения или проблеми относно здравето му в настоящия момент или в бъдещето.
	Уверете се, че младежът е регистриран при общопрактикуващ лекар и стоматолог и че не се колебае и умее да потърси техните услуги при нужда.
	Ако са налице здравни проблеми, кой отговаря за посрещането на нуждите?
	Младежът способен ли е да получи консултация, наставничество и други услуги в обществото, насочени към подобряване на емоционалното благополучие?
	Младежът има ли лесен достъп до специалист, включително до услуги за психичното здраве за възрастни, ако има нужда от това?
	Налице ли са подкрепа, оценка и консултации относно самонараняване и риск за самоубийство? Как младежът да получи достъп до тези услуги?
	Налице ли са услуги относно злоупотреба с упойващи вещества, подходящи за индивидуалните обстоятелства и нивото на функциониране на напускащите? Как младежът да получи достъп до тези услуги?
	Налице ли са клиники за сексуално здраве, включително за спешен прием? Как младежът да получи достъп до тези услуги?
	Осигурете информация за здравословни навици по отношение на начина на живот, храненето и физическата активност и насърчете младежа да ги възприеме.

Б. ЛИЧНОСТНО РАЗВИТИЕ

Под личностно развитие се разбират интересите, мненията, поведенческите модели, нагласите, начинът на живот и ценностите на младежа. Развитието на житейските избори на един младеж е един от начините за изграждане на чувство за лична идентичност.

Стъпките, които да предприемете заедно с младежа в подготовката за напускане на алтернативната грижа и за оказване на подкрепа в последващата фаза, включват:

	Помогнете на младия човек да развие умения за междуличностни отношения, самочувствие, поставяне на поведенчески бариери и умения за взимане на решения: направете това чрез окуражаване, напътстване, създаване на възможности и да бъдете позитивен модел за подражание.
	Помогнете на младия човек да разпознае и развие умения, таланти или хобита и ги подкрепете да имат достъп до културни, артистични и други възможности за изграждане на техните силни страни и интереси.
	Представете на младия човек нови възможности и преживявания, които развиват техните социални умения и самочувствие като в това се включват групови дейности като ходене на походи, катерене и др.
	Споделете интересите си за книги, филми, спорт и музика, за да се стимулира интересите на младия човек и да се развият отношения с нрго/нея.
	Убедете се, че младият човек има достъп до достатъчно финансови средства и възможности, така че да успява да се среща с приятели и връстници, за да развие положителна социална среда.
	Предприемете действия, за да се намали социалното изключване и изолация, които въздействат върху психологическото и физическото здраве и емоционалното състояние чрез намирането на безплатни или достъпни места за забавления, публичен транспорт и др.

В. СЕМЕЙСТВО И ПРИЯТЕЛИ

За много младежи, напускащи алтернативна грижа, **положителните връзки със семейството или положителните контакти с хора със сходен опит могат да бъдат значителен фактор**. След като напуснат алтернативна грижа, младежите често се връщат в семейния дом, дори и за кратко и поради най-различни причини. Но тогава могат да се изправят пред нерешени проблеми, които да повлияят негативно върху преживяванията им от напускането.

Често младежите са склонни да таят идеализирана представа за родното си семейство, като поддържат объркани и противоречиви представи и очаквания. Естественото желание за контакт и принадлежност и продължаващите проблеми около идентичността могат да накарат младежите да се опитат да се върнат у дома, независимо от обстоятелствата около настаняването им в алтернативна грижа. Но неотработената травма, пренебрегнатите или неизгладени взаимоотношения или липсата на информирано разбиране за причините за настаняването могат да доведат до нереалистични очаквания, освен ако към тях не се подходи правилно. Така може да се стигне до допълнителни конфликти, сризове и отхвърляне.

Важно е да се уверите, че младежите получават пълна подкрепа, за да осмислят и да подхождат правилно към взаимоотношенията с родителите и членовете на семейството.

Затова трябва да им се окаже подкрепа, доколкото е възможно, да разгледат и разрешат евентуални проблеми със семейството си, както преди, така и след напускането на алтернативната грижа. В същото време е жизненоважно семейството да е подготвено за връщането на напускащия – особено ако отсъствието му е било сравнително дълго, контактите са били спорадични и/или взаимоотношенията са напрегнати.

Стъпките, които да предприемете заедно с младежа в подготовката за напускане на алтернативната грижа и за оказване на подкрепа в последващата фаза, включват:

	Осигурете емоционална подкрепа, включително разрешаване на минали проблеми и конфликти, помощ с взаимоотношенията, социалните кръгове и приятелствата.
	Подкрепете контактите на младежите с биологичните родители, когато това е безопасно, в техен интерес е и те го искат – действайте като посредник и помогнете на младежите да разберат и да осмислят семейните взаимоотношения.
	Създайте възможности за подкрепа от хора със сходен опит – това може да стане например чрез мрежа за подкрепа, съставена от младежи, вече напуснали алтернативната грижа.
	Помогнете на младежите да си създадат положителна идентичност, като им помогнете да осмислят семейните взаимоотношения, подкрепяте ги да създават положителни приятелства и социални контакти. Помогнете им да разберат миналото и културата си.
	Създавайте подкрепящи възможности за младежите, за да се включват в най-различни социални кръгове, да развиват уменията си за общуване и увереността си. Например насърчавайте и подкрепяйте младежите да участват в спортни, художествени или развлекателни занимания с други младежи.

Г. ОБРАЗОВАНИЕ И РАБОТА

Да помогнете на напускащия алтернативната грижа да си създаде цел за бъдещето и да състави реалистичен план, за да постигне тази цел, е значителен мотивиращ фактор за младежите. **Подходящата работа или посещаването на колеж също могат да подпомогнат развитието на идентичността, устойчивостта и самочувствието.** Да обсъдите възможностите за работа и образование с тях и да ги напътствате при взимането на информирани решения в тези области е от ключово значение за преживяването им в процеса на напускане на алтернативната грижа.

Стъпките, които да предприемете заедно с младежа в подготовката за напускане на алтернативна грижа и за оказване на подкрепа в последващата фаза, включват:

	Мотивирайте и насърчавайте напускащите алтернативната грижа да намерят работа, ако така искат и им помогнете да открият всички – и най-подходящите – възможности за това.
	Създайте връзки с местния колеж или университет и помогнете да се създадат възможности с допълнителна помощ за напускащи алтернативната грижа.
	Създайте допълнителни възможности за подкрепа, които да могат да се предоставят в помощ на младежа при търсене на работа, като например помощ с попълване на формуляри за кандидатстване и умения за явяване на събеседвания.
	Уверете се, че младежите имат достъп до допълнителна подкрепа, ако например не са получили достатъчно квалификация в училище или имат проблеми с езиковата или числовата грамотност.
	Създайте подкрепящи контакти и връзки с местни работодатели, които биха могли да предложат възможности за практики, стажове, работа и кариерно развитие на напускащите.
	Мотивирайте и насърчавайте напускащите да продължат образованието или обучението си и им помогнете да открият най-подходящите и реалистично достъпни възможности за това.
	Помогнете на младежа да получи достъп до възможности за образование, например чрез помощ при попълване на формуляри за кандидатстване и заявления за финансово подпомагане.

Д. КЪДЕ БИХ ИСКАЛ ДА ЖИВЕЯ

Безопасното, стабилно и трайно жилище е ключов фактор, когато искаме да помогнем на младежите да напуснат алтернативната грижа. Не може да се смята за достатъчно просто да имат жилище: както всеки друг, напускащите имат нужда да се чувстват сигурни и спокойни в дома си. Безопасното, постоянно жилище е решаваща част от подкрепата, която трябва да се окаже на един младеж, за да запази работата си или да продължи образованието си.

Стъпките, които да предприемете заедно с младежа в подготовката за напускане на алтернативната грижа и за оказване на подкрепа в последващата фаза, включват:

	Уверете се, че нуждите от жилище на младежа са задоволени оптимално в рамките на наличните ресурси и че той участва при избора на жилище – неговото разположение, съквартирантите, дали ще има собствена стая и т.н.
	Уверете се, че жилището е безопасно, сигурно и обзаведено по подходящ начин.
	Мястото подходящо ли е, за да може младежът да се придвижва до учебното заведение или до работата си?
	Младежът може ли да си позволи да плаща наема и сметките за отопление? Уверете се, че той знае как и къде да отчита показанията на уредите, да плаща наема и сметките и т.н.
	Създайте у младежа умения като например управление на личния бюджет и избягване на рисковани дългове.
	Уговорете се с отговарящите за жилището/приемните родители напускащите младежи да могат да се връщат за подкрепа, ако искат или имат нужда от това, т.е. възможността да се връщат за обяд или вечеря, или за да преспят, или за да се включат в събиране или празненство може да помогне на младежа да запази чувството за принадлежност и идентичност и да му помогне да преодолее izolацията и самотата. Взаимоотношенията са част от добрата практика при напускане на алтернативната грижа и поддържането на връзката с хората, които са полагали грижа за младежите, може да се окаже решаващо за тях.

Е. ПРАКТИЧЕСКИ УМЕНИЯ

Децата и младежите, прекарвали по-дълго време в алтернативна грижа – особено, макар и не само, в резидентна форма – често са лишени от постепенното придобиване на практическите умения, от които ще се нуждаят, след като напуснат алтернативната грижа и започнат самостоятелен живот. Те включват дейности като пазаруване, готвене, чистене и т.н. **Никой младеж не трябва да напуска алтернативната грижа без уменията и подкрепата, от които се нуждае, за да успее.** Както биха направили за собствените си деца, полагащите грижа и персоналът във всички служби трябва да се стремят да гарантират, че младежът напуска мястото, където е настанен, с необходимите практически умения. Затова подготовката за напускане трябва да цели да постави основите на тези умения. Уверете се, че напускащите имат възможности не само да придобият тези житейски умения в подкрепяща среда, но и да ги „изпробват“ с вашата подкрепа.

Стъпките, които да предприемете заедно с младежа в подготовката за напускане на алтернативната грижа и за оказване на подкрепа в последващата фаза, включват:

✓	Предложете текуща подкрепа за придобиването на тези и други умения за живота и домакинството след напускането на алтернативната грижа.
✓	Създайте у младежа всички необходими ежедневни умения за живота и домакинството, преди да напусне мястото, където е настанен. Предложете текуща подкрепа за придобиването на тези и други умения за живота и домакинството след напускането на алтернативната грижа. Например: • пазаруване; • здравословно хранене и готвене; • чистене; • по-елементарни ремонти; • пране

Ж. ПАРИ

Бедността, икономически неравностойното положение и финансовите затруднения са значителни фактори за мнозина напускащи алтернативната грижа. На тях обикновено им липсва „предпазната мрежа“ и трайната семейна подкрепа, на които много техни връстници се радват.

Стъпките, които да предприемете заедно с младежа в подготовката за напускане на алтернативна грижа и за оказване на подкрепа в последващата фаза, включват:

	Уверете се, че младежите имат достъп и получават всички подходящи източници на доход и финансова подкрепа, включително социални помощи и надбавки.
	Осведомете се какви помощи или надбавки се полагат на младежа и му помогнете да кандидатства успешно за тях.
	Ако младежът бъде приет в колеж или университет, помогнете му да кандидатства и се уверете, че получава всички предлагани стипендии или субсидии, преди да започне образованието си.
	Помогнете на младежа да придобие умения за управление на личния бюджет и добри финансови навици. Преди да напусне алтернативната грижа, му помогнете да разбере цената на живота, храната, дрехите, битовите услуги, наема, обществения транспорт и т.н.
	Уверете се, че младежите разполагат с достатъчно средства, за да поддържат интересите и хобитата си и да бъдат в крак с модата. Така те развиват здравословна идентичност, а стигмата и социалната изолация намаляват.
	Помогнете на напускащите да си открият банкова сметка и да се включат във всички други необходими финансови системи.

3. ПРАВА И ПРАВНИ ВЪПРОСИ

Уверете се, че младежът е напълно наясно със законовите си права и с евентуални правни въпроси, които биха го засегнали, както общо, така и конкретно вследствие на престоя в алтернативна грижа.

Стъпките, които да предприемете заедно с младежа в подготовката за напускане на алтернативната грижа и за оказване на подкрепа в последващата фаза, включват:

✓	Уверете се, че младежът има копие от акта си за раждане и други важни документи.
✓	Помогнете на младежа да подаде документи за паспорт и/или лична карта.
✓	Уверете се, че младежът е регистриран във всички необходими служби, за да има достъп до здравеопазване, социални помощи и т.н.
✓	Ако младежът е клиент на правосъдните органи, се уверете, че има достъп до юридически представител.

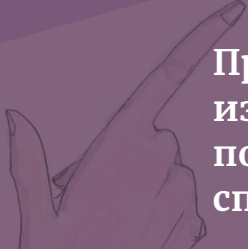
Препоръчителни действия:

Ако се погрижите напускащият да има копие от Плана си за Пътна карта, ще му помогнете да придобие известна яснота и увереност за това как ще бъдат посрещнати бъдещите му нужди и кой ще му оказва подкрепа за различните области на живота.

3. РЕДОВНО ПРЕРАЗГЛЕЖДАНЕ НА ПЛАНОВЕТЕ ЗА ПЪТНИ КАРТИ

Първоначално съставеният заедно с напускащия алтернативната грижа План за Пътна карта не е вечен. **В положението на младежа могат да настъпят – и вероятно ще настъпят – редица промени** (напр. в здравословното състояние, личното развитие, образованието/работата...). Първоначалните цели може да не са били изпълнени по много причини, а стремежите и приоритетите може да се променят с времето.

Затова ключовият специалист трябва **редовно да преразглежда Плана за Пътна карта**, винаги в консултация с младежа по всички аспекти, за да се увери, че планът все още съответства напълно на реалността, и да прави текущо необходимите промени. Разбира се, това ще включва и контакти със съответните служби и физически лица (като полагащите грижа) относно възможни промени в отговорностите и функциите, които би било препоръчително те да поемат вследствие на промените.

Преразглеждането може да се извършва и извън „редовната“ рамка, ако е необходимо, по предложение на младежа, ключовия специалист или други засегнати лица.

РАЗДЕЛ

12

ПОСЛЕДВАЩА
ГРИЖА И
САМОСТОЯТЕЛНОСТ

СЪДЪРЖАНИЕТО НА ПЛАНА ЗА ПЪТНА КАРТА

„Всеки реагира различно; всеки сам изгражда своята самостоятелност.“

„На първо място придобиването на самостоятелност трябва да се разглежда като процес, при който можеш да наблюдаваш развитието. И да прецениш дали човекът е готов. И ако не е готов, трябва поне да има някого на своя страна, за да не се препъне на момента и да падне.“

- В това *Практическо ръководство* подчертаваме
- нуждата да се оказва подкрепа на напускащите
- алтернативната грижа **отвъд „фазата на напускане“**
- и да се гарантира, че имат достъп до текуща
- подкрепа и възможности по пътя към зрелостта.
- Достъпът до подкрепа в последващата фаза е не по-
- малко важен от добрата подготовка и планирането
- на Пътни карти.

Планът за Пътна карта, разработен от хората, които отговарят пряко за напускащия, трябва да придружава младежа, когато поеме по пътя към самостоятелността. Този раздел припомня някои от конкретните теми, които трябва да бъдат обсъдени по отношение на периода след напускането на алтернативната грижа.

1. ПРЕМИНАВАНЕ КЪМ САМОСТОЯТЕЛЕН ЖИВОТ

Важно е да обсъдим и разберем понятието „самостоятелност“. За всички нас ежедневната реалност на „самостоятелния живот“ предполага **„взаимозависимост“** под формата на широка гама от добри:

- междуличностни взаимоотношения;
- социални отношения;
- социални кръгове

Повечето от нас се смятат за самостоятелни – и следователно, например, отговорни за взимането на решения, засягащи живота ни – въпреки че неизбежно разчитаме на партньорите си, родителите, децата, колегите и приятелите за съвет и подкрепа в различни моменти. Тъй като младежите, напуснали алтернативната грижа, невинаги ще разполагат с тези полезни социални контакти, задачата ни, когато им оказваме подкрепа и ги подготвяме за „самостоятелния живот“, предполага да обърнем специално внимание на изграждането на положителни взаимоотношения и професионални и социални контакти за напускащия.

2. ПОДДЪРЖАНЕ НА ВРЪЗКАТА

‘На 18 ти е прекалено рано да станеш самостоятелен... не ни оставяйте сами! На 18 е прекалено рано младежът да напусне алтернативната грижа, трябва да можем да изчакаме, докато завършим образованието си и намерим работа и някаква стабилност. Нуждаем се от помощта на възпитателите си в търсенето на дом и работа, а освен това помощта им ни е важна, за да се научим да боравим с парите, не можем да се справим сами. След напускане на алтернативната грижа препоръчваме възпитателите, които вече познават младежа, да поддържат връзка с него – и да го обучават – по практически въпроси (как се плащат сметки, как се открива банкова сметка) и за емоционална подкрепа: да може да потърси съвет или просто да поговори... Искаме също социалните ни работници да следят как се справяме, докато не станем напълно самостоятелни, т.е. и след 18-ия ни рожден ден, докато завършим образованието си или професионалната си практика. Трудно е да бъдеш сам.’²⁰

Напускащите алтернативната грижа често са споделяли, че се чувстват изоставени, затова трябва да се вземат мерки това да не се случва. Много от младежите искат да запазят връзка и конструктивни взаимоотношения с някого, който да ги напътства, подкрепя и да им помага след напускането. Именно в този случай **трайната връзка с ключов специалист може да бъде решаваща**. Забележете, че ще има нужда и от вариант за спешни случаи или заместник, когато ключовият специалист не може да се отзове.

Загрижеността, с която се предоставят текущата подкрепа и съвети, е жизненоважна и ще бъде от полза за младежа само ако **съществува положителна и конструктивна връзка** с ключовия специалист.

Но опитът е показал, че когато дойде време да напуснат алтернативната грижа, някои младежи заявяват ясно от самото начало, че не искат да поддържат контактите с организацията, която се е грижила за тях. Въпреки че това, разбира се, е тяхно право, е възможно младежът да се откаже от това решение, когато самостоятелността стане реалност или възникнат проблеми и той се нуждае от някакъв вид помощ. Затова е от съществено значение ключовите специалисти да се уверят, че **напускащите са наясно, че могат по всяко време да потърсят помощ**, дори години по-късно, и ще бъдат приети радушно.

Някои данни показват, че подкрепата от ключовите специалисти и други специалисти от последващата грижа често отпада след няколко месеца. Отново подчертаваме, че напускащите, подобно на повечето младежи, които напускат закрилата на семейния дом, може да се нуждаят от подкрепа под най-различни форми за много по-дълъг период и е тяхно право да имат достъп до нея. Например не е прекомерно подкрепата да се предлага до 25-годишна възраст, въпреки че възрастовата граница ще варира според нуждите на младежите.

Контактите с човек със сходен опит, който може **да играе ролята на наставник**, могат да помогнат за смекчаване на изолацията и самотата, а също и като начин за достъп до оказващ подкрепа приятелски кръг. (Моля, погледнете раздел 9 за повече информация за наставничеството от хора със сходен опит.)

3. ТЕКУЩ ДОСТЪП ДО УСЛУГИ И ПОДКРЕПА В ПОСЛЕДВАЩАТА ФАЗА

Лесният достъп до услуги и подкрепа в последващата фаза е ключов за напредъка на напускащите. Отново трябва да отбележим, че **трябва да се наблегне на индивидуалните характеристики на младежите** и техните нужди и притеснения. Пътят до зрелостта не е гладък и линеен, и може да се наложи да се обръща допълнително внимание на областите, в които е нужно подобрене – в психоемоционално и практическо отношение – за продължително време след напускането на алтернативната грижа.

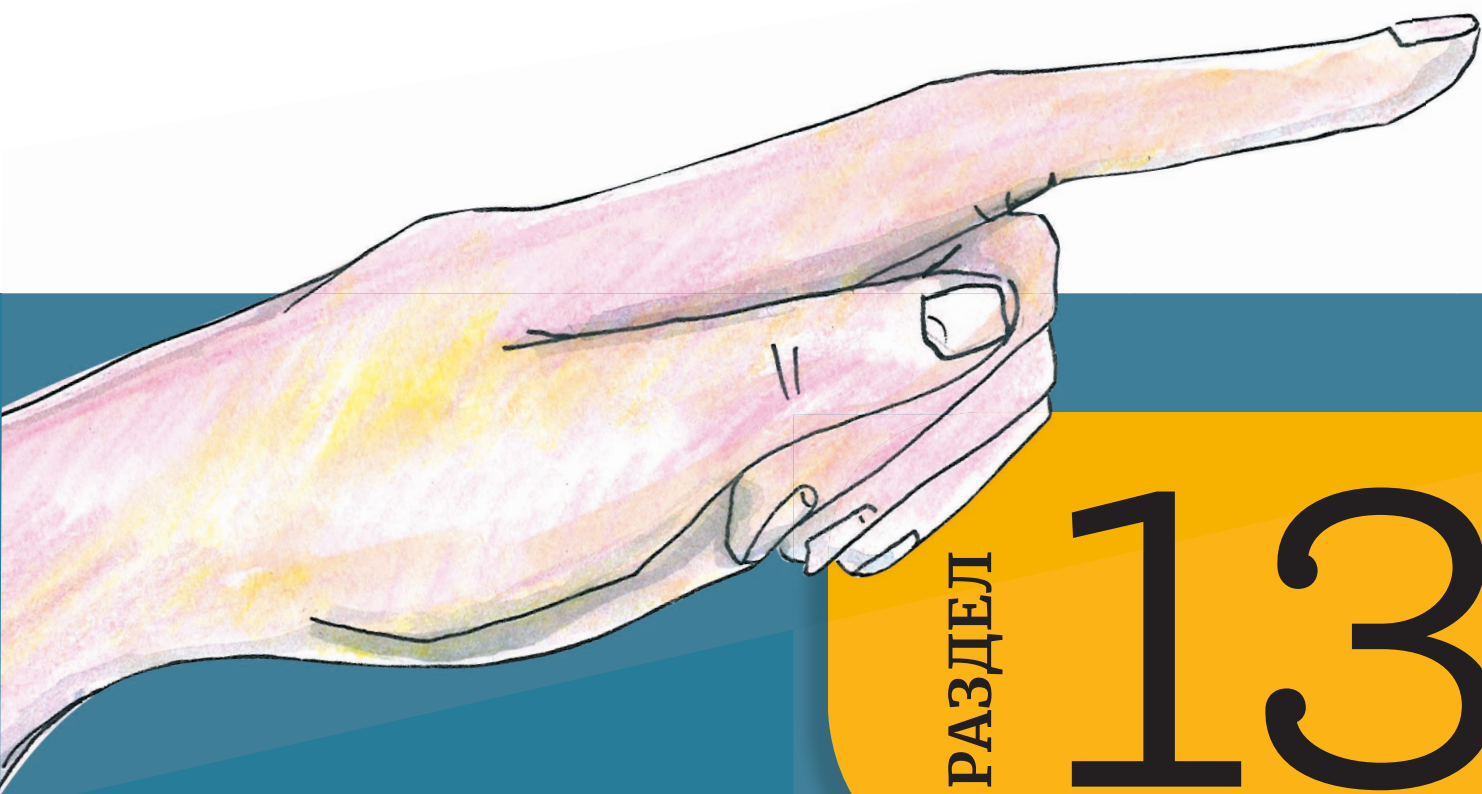
Отново трябва да отбележим, че, **съвместната работа с други ключови служби и организации** за да се гарантира подкрепа в области като материалните нужди и текущото развитие на практическите умения, би допринесла значително. Например, младежите, напускащи алтернативната грижа, често се притесняват да не останат без дом и да не изпаднат във финансови затруднения. Проблемите от този характер е вероятно да окажат негативно влияние не само в практическо отношение, но и върху психоемоционалното им благополучие. При осигуряване на последваща грижа трябва да се гарантира, че напускащите разполагат с достатъчен доход, за да покриват базовите си нужди, включително жилище, храна, транспорт и облекло. Ще бъде важно да се отчете и да се насърчи активната роля и автономията на младежите в решаването на тези проблеми.

Препоръчителни действия

Осигурените материални ресурси достатъчни ли са за напускащите алтернативната грижа? Ако не са достатъчни, какви промени са нужни и как можете да настоявате за промяна?

На последно място е важно да помним, че успехът на напускащите в последващата фаза ще зависи до голяма степен от успешното прилагане на всички аспекти на подготвителната работа, включително свързаните с практическите умения. Затова е важно **редовно да се оценява доколко тази подготовка е достатъчна**, особено с оглед наменящите се нужди и обстоятелства.

РАЗДЕЛ

13

ЗАСТЪПНИЧЕСТВО
ЗА ПРОМЯНА –
ПОСТИГАНЕ НА
НАПРЕДЪК

ЗАСТЪПНИЧЕСТВО ЗА ПРОМЯНА – ПОСТИГАНЕ НА НАПРЕДЪК

- Упражнението за оценка, върху чиито констатации
- е базирано *Практическото ръководство* (моля,
- погледнете раздел 3), установи нужда от промени
- в процеса на напускане на алтернативната грижа
- в различни държави. Необходимите промени
- включват подобряване на:
- 1. Законодателството и политиките;
- 2. Събирането на данни;
- 3. Предоставянето на услуги и ресурсите;
- 4. Капацитетът на персонала;
- 5. Наблюдението и оценката;
- 6. Насърчаването на положителна нагласа

Основните заинтересувани страни, включително децата и младежите в алтернативна грижа, напусналите алтернативната грижа, професионалните работници в институциите и свързаните със системата специалисти, родителите, семействата и полагащите грижа могат да бъдат мощни застъпници за промяна. В съвместна или индивидуална работа, те трябва да бъдат подготвени да се застъпват пред компетентните власти или органи, които могат пряко или непряко да осъществят подобрения.

Препоръчителни действия:

До каква степен според вас ключовите специалисти или лицата, полагащи грижа, съзнават отговорностите си към младежите, напускащи алтернативна грижа? Има ли области, в които работещите се чувстват неуверени или недостатъчно информирани? Ако е така, които са те и как да се подходи към тях?

В останалата част от този раздел правим кратък обзор на основните области от системите и услугите за грижа за деца, където са необходими промени според констатациите от Упражнението за оценка, и коментираме накратко как да се настоява за промени.

1. ЗАСТЪПНИЧЕСТВО ЗА ПРОМЯНА В ЗАКОНОДАТЕЛСТВОТО И ПОЛИТИКИТЕ

ОТ
УПРАЖНЕНИЕТО
ЗА ОЦЕНКА

Всички страни, участвали в Упражнението за оценка, искат на всички напускащи да се гарантира процес на напускане, базиран на права, като се осигури равен достъп до цялата необходима подкрепа, услуги и други видове полагаща се помощ по начин, отговарящ напълно на индивидуалните нужди, желания и обстоятелства. Беше отбелязано, че това ще налага изменения в законодателството и политиката, насърчаващи положителните промени в процеса на напускане на алтернативната грижа, включително увеличение на отпуснатите ресурси. Това може да наложи действия като въвеждане в законодателството на по-висока възраст за напускане и период, през който да се предоставя индивидуална подкрепа. Също така чрез процеса на законотворчество и разработване на политики трябва да се постанови разширение на задължителния достъп до всички необходими услуги и полагаща се помощ, както и инвестиция в по-квалифицирани и информирани междусекторни екипи.

Подходящата правна и регулаторна рамка е важна, защото осигурява необходимите правомощия, акцентирание и насоки за всички, които отговарят за закрилата на децата и грижата за деца, включително за напускащите алтернативната грижа. Освен самите напускащи, всички, които ги подпомагат в процеса на напускане, трябва да могат да играят активна роля като застъпници за промени в законодателството, регулацията и политиката, когато настоящите законови рамки не са достатъчно подходящи и могат да се направят промени.

2. СЪБИРАНЕ НА ДАННИ

ОТ
УПРАЖНЕНИЕТО
ЗА ОЦЕНКА

Получената в Упражнението за оценка информация показва, че централните, както и регионалните и местните власти не извършват редовно събиране и анализ на количествени и качествени данни за децата и младежите в алтернативна грижа, напускащите и процеса на напускане. Това трябва да се прави особено за да могат държавните и други служби да планират правилно, да осигуряват ресурси и да улесняват най-доброто възможно провеждане на процеса на напускане, но и последователно да наблюдават и оценяват целите, резултатите и изпълнението.

За целите на разработването на закони и политики, централните и местните власти и неправителствените организации се нуждаят от **точна информация**. За тази цел е важно да съществуват местни и национални системи за стриктно систематично събиране на качествени и количествени данни. Например, тези данни са решаващи, когато се работи за подобряване на резултатите на децата в алтернативна грижа и напускащите чрез количествена оценка на ситуацията и напредъка на отделните деца и младежи, както и на функционирането на системата за закрила на децата и алтернативната грижа като цяло. Данните могат да помогнат и за по-точното насочване на финансови, човешки и други ресурси. Като основни заинтересувани страни, напускащите алтернативната грижа и хората, които им оказват подкрепа, могат да изиграят значителна роля за откриване, събиране и анализ на тези данни.

3. АНГАЖИМЕНТ ЗА ПРЕДОСТАВЯНЕ НА УСЛУГИ И РЕСУРСИ

ОТ
УПРАЖНЕНИЕТО
ЗА ОЦЕНКА

Напускащите алтернативната грижа и специалистите отбелязват, че процесът на напускане трябва да бъде единен независимо от географското местоположение в рамките на една държава. Това означава уеднаквяване в качеството на планирането и текущата подкрепа, и осигуряване на всички етапи на подготовка, преход и последваща грижа. Означава също равен достъп до услуги и ресурси, включително за образование, квартира, работа и всички други, които се полагат.

Достъпът до редица универсални и специализирани услуги за подкрепа е жизненоважен за напускащите алтернативната грижа. Ако на определящите политиката в централното и местното управление се предостави точна информация, очертаваща пропуските и предизвикателствата, и се настоява за промяна, може да се допринесе значително за осигуряване на по-справедлив достъп до по-качествени услуги и осигуряване на други необходими финансови и други ресурси за напускащите.

4. ПОДОБРЯВАНЕ НА СПОСОБНОСТИТЕ НА ПЕРСОНАЛА

ОТ
УПРАЖНЕНИЕТО
ЗА ОЦЕНКА

Резултатите от упражнението за оценка показват спешна нужда да се инвестира в подобряване и поддръжка на уменията, знанията и способностите на всички специалисти и обгрижващи лица до ниво, което да им позволи да оказват пълна подкрепа на напускащите. Смятаме, че уменията и способностите на специалистите не трябва да включват само знания за практическите задължения, а и добри комуникационни умения и способността за изграждане и поддържане на взаимоотношения с напускащите, основани на доверие и загриженост.

Впечатленията на всеки младеж от процеса на напускане на алтернативната грижа се определят до голяма степен от способността на отговорните лица да му оказват подкрепа през целия процес. Това са не само ключовите специалисти, а и всички останали специалисти, които трябва да допринесат за многосекторен подход към процеса на напускане. **Затова е важно работещите с напускащи алтернативната грижа да притежават всички нужни умения и средства, за да поемат тази отговорност, а също така е важно инвестирането във формалното и неформално обучение да бъде приоритет.**

Както при Упражнението за оценка, на което се базира *Практическо ръководство*, напускащите могат и следва да играят активна роля при установяване на уменията, знанията и способностите, които според тях ключовите и други специалисти трябва да притежават. Освен това практикуващите също могат да имат важна роля в процеса на информиране на обучаващите за точните умения и знания, от които се нуждаят.

5. СИСТЕМНО НАБЛЮДЕНИЕ И ОЦЕНЯВАНЕ

Ефективните системи за наблюдение и оценяване са **решаващи за това да разберем какво се постига, как се постига и къде остават пропуски и предизвикателства**. Например, това трябва да включва редовни преразглеждания с цел наблюдение на Планове за грижа и Пътни карти на отделните деца и младежи, както и системни процеси и предоставяне на услуги в рамките на системата за закрила на децата и алтернативна грижа, в която работите. Отново подчертаваме, че напускащите и онези, които им оказват подкрепа в този процес, като основни заинтересувани страни могат да изиграят значителна роля като застъпници за системното прилагане на наблюдение и оценяване.

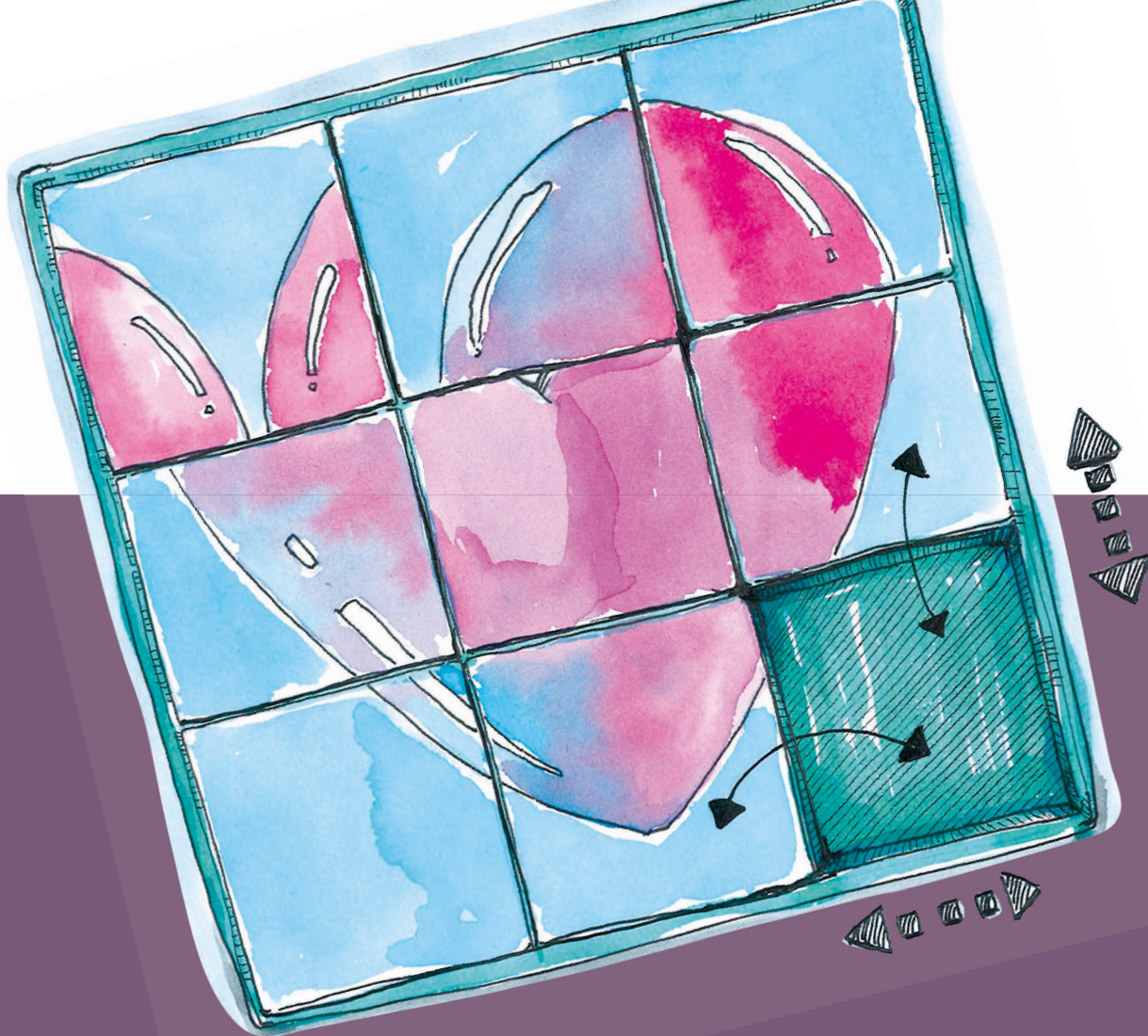
6. НАСЪРЧАВАНЕ НА ПОЛОЖИТЕЛНИТЕ НАГЛАСИ

Стигмата и дискриминацията срещу децата в алтернативна грижа и напускащите могат да засегнат значително качеството им на живот. Трябва да се вземат мерки по отношение на тези отрицателни нагласи, независимо дали от страна на специалистите или на обществеността.

Това означава всички ние активно да насърчаваме положителни нагласи и да даваме отпор на отрицателните.

7. ЗАСТЪПНИЧЕСТВО ЗА ПОЛОЖИТЕЛНА ПРОМЯНА

И на последно място, трябва да си напомняме, че активната роля на **застъпници за положителна промяна** в системите и услугите е важен и решаващ принос, който всички ние можем да направим, за да се гарантира, че децата в алтернативна грижа и напускащите получават най-добрата възможна подкрепа, докато се намират в алтернативна грижа, докато се подготвят за напускане и след това.

ПРИЛОЖЕНИЯ

ПРИЛОЖЕНИЕ 1: РЕЗЮМЕ НА НАСОКИТЕ НА ООН ЗА АЛТЕРНАТИВНА ГРИЖА ЗА ДЕЦА

Главната база за разбиране на правата на децата в алтернативна грижа и в риск от отделяне от семейството си е Конвенцията за правата на детето (КПД). Но осъзнаването на факта, че КПД не описва подробно какви мерки трябва да се вземат, доведе до разработването на **Насоките на ООН за алтернативна грижа за деца**.²¹ Тези насоки бяха одобрени с консенсус на Генералната асамблея на ООН през 2009 година. Те осигуряват авторитетни препоръки за осъществяването на правата на децата по КПД.

Въпреки че не са задължаващи, Насоките на ООН предлагат конкретни препоръки за подобряване както на политиката, така и на практиката, и акцентират върху цялостната отговорност на държавите за регулаторната рамка на регистрацията, лицензиране и наблюдение на системата за алтернативна грижа.

Важен аспект от Насоките на ООН е начинът, по който те настояват за обучение и подкрепа за специалистите, за да се гарантира, че притежават знанията и уменията да предоставят най-качествените грижи. Например, специалистите по алтернативна грижа трябва да могат да насърчават активно участие, трябва да разбират нуждата от зачитане на гледната точка на децата по отношение на решения, които засягат живота им, и трябва да ги информират за правата им и да ги подкрепят в пълноценното им развитие.

Насоките и последиците от тях за политиката и практиката могат да бъдат резюмирани с оглед на някои основни принципи и подходи:

ПРИНЦИП НА „НЕОБХОДИМОСТ“

В Насоките се заявява ясно, че „семейството е основната клетка на обществото и естествената среда за израстването, благосъстоянието и закрилата на децата“ и че „усилията трябва да се насочат предимно към възможността детето да остане под грижата на родителите си или да се върне при тях, а когато това е уместно, да остане при други близки от семейството.“ Следователно принципът на „необходимостта“ означава, че:

- трябва да съществува процес на скрининг (част от процес на „отсяване“), за да се прецени дали наистина съществува нужда от настаняване във формална алтернативна грижа. Именно на този етап трябва да се търсят решения в интерес на детето и винаги, когато е възможно, да се избягват неоснователни настанявания и детето да остане в семейството си;
- никое дете не трябва да се настанява в алтернативна грижа, когато е можело да се окаже подкрепа на семейството, за да се грижи за него;
- извеждането от семейството трябва да бъде последният изход;
- трябва да се предложат мерки за заздравяване на семейството, за да се предотврати раздялата и да се насърчи реинтеграцията след настаняване в алтернативна грижа

ПРИНЦИП НА „УМЕСТНОСТ“

- Едва след като е установена „необходимостта“ от настаняване в алтернативна грижа, трябва да се предложи такава форма, която винаги да отговаря на конкретните нужди, желания и обстоятелства на всяко дете;
- Всички форми на алтернативна грижа трябва да отговарят на стандартите за качество и да отчитат и насърчават спазването на всички права на децата, като предлагат подходяща индивидуализирана грижа и внимание;
- Трябва да се предложи спектър от подходящи форми на настаняване в рамките на държавата.

В ИНТЕРЕС НА ДЕТЕТО

- Всички процеси на взимане на решение във връзка с „необходимостта“ и „уместността“ трябва да бъдат насочени към ефективно участие и определяне във всеки отделен случай на това какво е в интерес на всяко дете.

СПЕКТЪР ОТ ВЪЗМОЖНОСТИ

- Няма едно-единствено правилно решение! Трябва да се предлага достатъчно разностранен спектър от възможности за подкрепа на семейството и алтернативна грижа, за да се гарантира, че действията ще бъдат подходящи и ще отговарят на конкретния случай.

НЕДИСКРИМИНАЦИЯ

- Насоките разглеждат примери за дискриминация, които водят до настаняване на децата в алтернативна грижа и които биха могли да ги засегнат, докато се намират в такава грижа;
- Бедността не бива никога да бъде главният фактор при определяне на необходимостта от настаняване в алтернативна грижа;
- В Насоките се отбелязва, че разделянето на семейството не трябва да бъде резултат от дискриминация по етнически, религиозни или полови причини или поради увреждане;
- В Насоките се набляга на насърчаване на недискриминацията във всички етапи от досега на едно семейство или едно дете със системата за алтернативна грижа и социално подпомагане. Когато е необходима подкрепа, всички деца и техните семейства трябва да имат равен достъп до услуги, независимо от конкретния им статут или обстоятелства.

Забележка: Пълния текст на Насоките, както и придружаващия ги наръчник – *Продължаване напред: Прилагане на „Насоките за алтернативна грижа за деца“*, можете да намерите на адрес:

<http://www.alternativecareguidelines.org/>

ПРИЛОЖЕНИЕ 2

“АЗ ИМАМ ПРАВА”

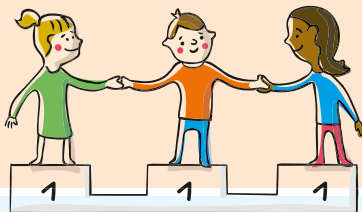

SOS CHILDREN'S
VILLAGES

КОНВЕНЦИЯ НА ООН ЗА ПРАВАТА НА ДЕТЕТО НА ЯСЕН ЗА ДЕЦАТА И МЛАДИТЕ ХОРА ЕЗИК

1 Всеки под 18 годишна възраст има тези права

2 Всички деца имат тези права, независимо кои са те, къде живеят, какво работят родителите им, какъв език говорят, от каква религия са, дали са момчета или момичета, каква е културата им, дали са с увреждане и дали са богати или бедни.

3 Когато възрастните вземат решения, те трябва първо да мислят как техните решения се отразяват на децата.

4 Правителството отговаря за закрилата на твоите права. То трябва да помага на семейството ти да защитава правата ти и да създава среда, в която можеш да растеш и да постигнеш най-доброто, на което си способен.

5 Твоето семейство трябва да ти помага да се научиш да упражняваш правата си, както и да правят, така че правата ти да са защитени.

6 Имаш право на живот.

7 Имаш право на официално признато име и националност (да имаш държава).

8 Имаш право на самоличност - официална регистрация кой си. Никой не трябва да ти я отнема.

9 Имаш право да живееш с родителите си, освен ако не е лошо за теб. Имаш правото да живееш със **СЕМЕЙСТВО**, което се грижи за теб.

10 Ако живееш в страна, различна от тази на родителите ти, имаш право да сте заедно на едно място.

11 Имаш право да си защитен от отклонение.

12 Имаш право да изразяваш мнението си, а възрастните да те изслушат и приемат сериозно.

13 Имаш право да откриваш неща и да споделяш мислите си с други, като говориш, рисува, пишете или по всеки друг начин, освен ако той не ти вреди или не обижда други хора.

14 Имаш право сам да избираш религията и вяранията си. Родителите ти трябва да ти помогнат да решиш какво е правилно и грешно и какво е най-добре за теб.

15 Имаш право сам да избираш приятелите си и да се присъединяваш или да създаваш групи, стига да не вредят на други.

16 Имаш право на лично пространство.

17 Имаш право да получава информация, важна за благополучието ти, от радио, вестници, книги, компютри и др. източници. Възрастните трябва да внимават информацията, която получаваш да не е вредна и да ти помагат да намериш и разбереш информацията, която ти е необходима.

18 Имаш право да бъдеш отгледан от родител(ите) си, ако е възможно.

19 Имаш право на закрила от нараняване и малтретиране на тялото или ума ти.

20 Имаш право на специални грижи и помощ, ако не може да живееш с родителите си.

21 Имаш право на грижи и закрила, ако си осиновен или в приемна грижа.

22 Имаш право на специална закрила и помощ, ако си бежанец (ако си бил принуден да напуснеш дома си и да живееш в друга държава), както и всички други права в Конвенцията.

23 Имаш право на специално образование и грижи, ако имаш увреждане. Имаш и всички други права в Конвенцията, за да водиш пълноценен живот.

24 Имаш право на най-доброто възможно **ЗДРАВЕОПАЗВАНЕ**, безопасна вода за пиене, питателна храна, чиста и безопасна среда, както и информация, за да си добре.

25 Ако си настанен в услуга за грижа или по друг повод не живееш със семейството си, имаш правото на редовен преглед на условията на живот, за да се знае дали са най-подходящи за теб.

26 Имаш право на помощ от държавата, ако си беден или в нужда.

27 Имаш право на храна, дрехи, безопасно място за живеене и да са посрещнати основните ти нужди. Не трябва да си лишен и да не можеш да правиш нещата, които повечето други деца могат.

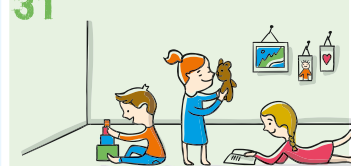
28 Имаш право на качествено образование. Трябва да те насърчават да ходиш на училище до възможно най-високата степен.

29 **ОБРАЗОВАНИЕТО** ти трябва да ти помага да използваш и развиваш заложбите и способностите си. То трябва също да ти помага да научиш как да живееш мирно, да защитаваш околната среда и да уважаваш другите хора.

30 Имаш право да упражняваш своя култура, език и религия. Малцинствата и коренните населения се нуждаят от специална закрила.

31 Имаш право да играеш и да почиташ.

32 Имаш право на закрила от труд, който ти вреди и е лош за здравето и образованието ти. Ако работиш, имаш право да си в безопасност и да ти се заплаща справедливо.

33 Имаш право на закрила от наркотици и търговия с наркотици.

34 Имаш право да си свободен от сексуална злоупотреба. (Имаш право на живот без сексуална злоупотреба).

35 Никой не може да те отвлече или продава.

36 Имаш право на закрила от всякаква експлоатация (да се възползват от теб).

37 Никой не може да те наказва по жесток или увреждащ те начин.

38 Имаш право на **ЗАКРИЛА** от война. Не може деца под 15 г. принудително да ходят в армията или а участват във война.

39 Имаш право на помощ, ако си наранен, пренебрегван или ако с теб се държат зле.

40 Имаш право на правна помощ и справедливо отношение в съдебната система, която уважава твоите права.

41 Ако законите на страната ти дават по-добра закрила на правата ти от членовете на **КООНПД**, то те се прилагат.

42 Имаш право да знаеш своите права! Възрастните също трябва да ги знаят и да ти помагат да ги разбереш.

43 до 54 Тези членове обясняват как правителствата и международните организации като SOS Children's Villages и УНИЦЕФ работят за това децата и техните права да са защитени.

Международната организация SOS Детски селища благодарително изключително много на УНИЦЕФ за разрешението да се ползва текста за постера, написан на ясен и разбираем за децата и младите хора език.

unicef

За повече информация:
www.sosbg.org

SOS CHILDREN'S
VILLAGES

ПРИЛОЖЕНИЕ 3: ЧЛЕНОВЕ, СЪДЪРЖАЩИ СЕ ВЪВ ВСЕОБЩАТА ДЕКЛАРАЦИЯ ЗА ПРАВАТА НА ЧОВЕКА

(приета и обявена от ООН на 10 декември 1948 г.)

- Член 1** Право на равенство
- Член 2** Свобода от дискриминация
- Член 3** Право на живот, свобода, лична сигурност
- Член 4** Свобода от робство
- Член 5** Свобода от изтезания и унижително третиране
- Член 6** Право на признаване на личната правосубектност
- Член 7** Право на равенство пред закона
- Член 8** Право на ефективно възстановяване на правата от компетентните юрисдикции
- Член 9** Свобода от произволен арест и изгнание
- Член 10** Право на справедливо и публично разглеждане на делото
- Член 11** Право да бъде считан за невинен до доказване на неговата вина
- Член 12** Свобода от произволна намеса в личния живот, семейството, жилището и кореспонденцията
- Член 13** Право на свободно придвижване в пределите на всяка държава
- Член 14** Право на убежище в други страни, когато е преследван
- Член 15** Право на гражданство и свобода да смени гражданството си
- Член 16** Право да сключи брак и да образува семейство
- Член 17** Право на собственост
- Член 18** Свобода на убежденията и религията

- Член 19** Свобода на убеждение и информация
- Член 20** Право на мирни събрания и сдружения
- Член 21** Право да участва в управлението на своята държава и на свобода на гласуването
- Член 22** Право на социална сигурност
- Член 23** Право на свободен избор на работа и на членство в професионални съюзи
- Член 24** Право на почивка и отдих
- Член 25** Право на адекватно жизнено равнище
- Член 26** Право на образование
- Член 27** Право да участва в културния живот на обществото
- Член 28** Право на социален ред, при който правата и свободите, провъзгласени в тази декларация, могат да бъдат напълно осъществени
- Член 29** Задължения към обществото, в което единствено е възможно свободното и цялостно развитие на неговата личност
- Член 30** Свобода от държавна или лична намеса в гореспоменатите права

Възпроизведено с позволение: Copyright © 1998, Мрежа на учителите по човешки права към „Амнести Интернешънъл“, Център по човешките права на САЩ, ISBN 0-929293-39-8, първо издание, 1998; втори тираж, 1999

ПРИЛОЖЕНИЕ 4: МОДЕЛИ НА УЧАСТИЕ

- Днес има няколко „модела“ за описване на
- факторите, които определят доколко пълноценно
- и истинско е участието, а разгледаните по-долу са
- вероятно най-добре известните от тях. Полезно е да
- се запознаете с всички тях, защото дават различни
- гледни точки, които могат да ни помогнат да
- преценим доколко ефективно даваме възможност
- на децата и младежите да изказват мнението си
- при взимането на решения за техния живот.

I. СЪТЪЛБИЦА НА УЧАСТИЕТО НА ДЕЦАТА НА ХАРТ

Роджър Харт разработва идеята за стълбицата през 1992 година. През 1997-а Харт написва книга, озаглавена „Участието на децата: Теория и практика за включване на младите граждани в развитието на обществото и грижата за околната среда”¹. Стълбицата за участието на децата е един от инструментите, които Харт описва в тази книга. Моделът за стълбица, по която децата „се изкачват“, за да постигнат все по-голямо участие, е много въздействащ и лесен за разбиране образ.

Стъпало 8: Младежите и възрастните взимат решения заедно

Стъпало 7: Младежите повеждат и инициират действия

Стъпало 6: Инициирани от възрастните, споделяни решения с младежите

Стъпало 5: Младежите биват запитани и информирани

Стъпало 4: На младежите се възлага роля и им се дава информация

Стъпало 3: Токенизъм (символично участие) на младежите*

Стъпало 2: Младежите присъстват само за украса*

Стъпало 1: Младежите са манипулирани*

Забележка: Харт обяснява, че последните три стъпала представляват *неучастие*

1 https://www.unicef-irc.org/publications/pdf/childrens_participation.pdf

СТЪЛБИЦАТА ПОКАЗВА ОСЕМ НИВА НА УЧАСТИЕ:

8. **Инициирани от децата, споделяни решения с възрастните:**
това става, когато проекти или програми се инициират от децата и младежите, а взимането на решенията се споделя между младежите и възрастните.
7. **Инициирани и ръководени от децата:** тази стъпка е, когато децата и младежите инициират и ръководят проект или програма, а възрастните участват само в подкрепяща роля.
6. **Инициирани от възрастните, споделяни решения с децата:**
това се получава, когато проекти или програми се инициират от възрастни, но взимането на решенията се споделя с младежите.
5. **Запитани и информирани:** това е случаят, когато младежите дават препоръки по програми или проекти, разработени и управлявани от възрастни. Те биват информирани как ще се използва техният принос и какви ще бъдат резултатите от взетите от възрастните решения.
4. **С възложена роля, но информирани:** в този случай на децата и младежите се възлага конкретна роля и те биват информирани как и защо участват.
3. **Символично участие (токенизъм*):** в този случай изглежда, че на младежите е даден глас, но всъщност нямат избор какво да правят или как да участват.
2. **Декоративна функция*:** това е случаят, когато младежите биват използвани непряко.
1. **Манипулиране*:** това се получава, когато възрастните използват младежите в подкрепа на каузи и твърдят, че са били вдъхновени от самите младежи.

***Забележка:** Харт обяснява, че последните три стъпала представляват *неучастие*

ИЛЮСТРАЦИЯТА ПО-ДОЛУ Е ПРИМЕР ЗА ТОВА КАК МОДЕЛЪТ НА ХАРТ БИ МОГЪЛ ДА СЕ ТЪЛКУВА

Примери

Деца установяват проблем в училището си, инициират проект за решаването му и убеждават възрастните да го ръководят.

Деца създават собствен училищен вестник или радиoproграма.

Деца биват помолени да участват в планирането на детска площадка.

Градски кмет се консултира с деца по определен въпрос; мнението им се приема сериозно.

Група от деца е организирана да извършва общественополезни дейности, но са информирани за целта и се чувстват самостоятелни.

Отделни деца са избрани да присъстват в дискуссионен панел без подготовка по същество и без консултация с връстниците си.

Деца пеят и танцуват на дадено събитие, но са слабо запознати за какво става въпрос.

Деца са организирани да участват в политическа демонстрация, като носят политически лозунги.

Източник на илюстрацията:

http://www.eycb.coe.int/compasito/chapter_5/10.html

II. ПЪТИЩА КЪМ УЧАСТИЕ НА ШИЪР

През 2001 г. Хари Шиър взима идеите, разгледани от Харт, и ги опростява под формата на пътища. Той представя пет нива на участие със серия от 16 въпроса, съставляващи инструмент за проверка доколко насърчавате участието. Таблицата по-долу съдържа кратко описание на въпросите от модела на Шиър

Ниво	Тип участие	Пролуки	Възможности	Задължения
5	Деца споделят властта и отговорността за взимането на решения	Готови ли сте да споделите част от властта си на възрастни с децата?	Има ли процедура, която позволява на възрастните и децата да споделят отговорността за решенията?	Политиката изисква ли възрастните и децата да споделят отговорността за решенията?
4	Деца участват в процеса на взимане на решения	Готови ли сте да позволите на децата да се включат в процесите на взимане на решения?	Има ли процедура, която позволява на децата да се включат в процесите на взимане на решения?	Политиката изисква ли децата задължително да са включени в процесите на взимане на решения?
3	Мненията на децата се взимат предвид	Готови ли сте да вземете предвид мненията на децата?	Процесите ви на взимане на решения позволяват ли ви да вземате предвид мненията на децата?	Политиката изисква ли на мненията на децата да се придаде дължимата тежест при взимане на решенията?
2	Деца получават подкрепа, за да изразяват мнението си	Готови ли сте да подкрепите децата да изразяват мнението си?	Прилагате ли редица идеи и дейности, за да помогнете на децата да изразяват мнението си?	Политиката изисква ли децата да бъдат подкрепяни да изразяват мнението си?
1	Деца биват изслушвани	Готови ли сте да изслушвате децата?	Работите ли по начин, който ви позволява да изслушвате децата?	Политиката изисква ли децата да бъдат изслушвани?

Това е полезен инструмент за размисъл, както за специалистите, работещи с отделни деца или семейства, така и като общ инструмент в помощ на по-широка обществена консултация с участието на децата. Ако бихте желали да чуete как Хари Шиър обяснява по-подробно как да се използва този инструмент, можете да гледате видеоклипа по-долу. Продължителността му е 22 минути, но най-важната информация е в участъка от 17,00-ата до 21,00-ата минута.

<https://www.youtube.com/watch?v=K00Ww2MLjf8>

III. МОДЕЛ НА ЛЪНДИ, БАЗИРАН НА ПРАВОТО НА ДЕТЕТО НА УЧАСТИЕ

Лора Лънди разработва модел на участие, който днес се използва широко в Европейския съюз. Тя посочва, че ГЛАС не е достатъчен инструмент за пълноценно участие на децата. Всъщност те се нуждаят от четири фактора за улесняване на участието им.

- **ПРОСТРАНСТВО:** Децата трябва да получат възможност да изразят мнение
- **ГЛАС:** Децата трябва да бъдат улеснявани да изразяват мнението си
- **ПУБЛИКА:** Мнението трябва да бъде изслушвано
- **ВЛИЯНИЕ:** Мнението трябва да доведе до предприемане на подходящи действия

Диаграмата по-долу е взета от уебсайта на Европейския съюз, където можете да намерите повече информация за Списъка за отмятане по модела на гласа на Лора Лънди: http://ec.europa.eu/justice/fundamental-rights/files/lundy_model_child_participation.pdf

Това е инструмент, показващ някои от въпросите, които можете да използвате, за да приложите този модел.

ДОПЪЛНИТЕЛНА ИНФОРМАЦИЯ

Пространство

КАК: Осигурете безопасно и включващо пространство за децата, за да изразяват мнението си

- Мнението на децата търсено ли е активно?
- Имало ли е безопасно пространство, в което децата да се изразяват свободно?
- Взети ли са мерки, за да се гарантира участието на всички деца?

Глас

КАК: Осигурете подходяща информация и улеснете изразяването на мнението на децата

- Децата получили ли са необходимата информация, за да си съставят мнение?
- Децата знаят ли, че не са длъжни да участват?
- Децата получили ли са редица възможности за избор на начина си на изразяване?

Публика

КАК: Погрижете се мнението на децата да се съобщава на някого, който е задължен да ги изслушва

- Налице ли е процес за съобщаване на мнението на децата?
- Децата знаят ли на кого се съобщава мнението им?
- Този служител/орган има ли властта да взема решения?

Влияние

КАК: Погрижете се мнението на децата да се приема сериозно и да води до действия, когато е подходящо

- Мнението на децата било ли е взето предвид от хората с власт да извършат промяна?
- Налице ли са процедури, гарантиращи сериозното приемане на мнението на децата?
- Децата и младежите получили ли са обратна връзка относно причините за взетите решения?

ДОПЪЛНИТЕЛНА ЛИТЕРАТУРА

- Arnau–Sabates, L., & Gilligan, R. (2015). What helps young care leavers to enter the world of work? Possible lessons learned from an exploratory study in Ireland and Catalonia. *Children and Youth Services Review*, 53, 185-191.
- Barnardo's (2014). *Someone to care: Experiences of leaving care*. Ilford: Barnardo's
- Care Inquiry (2013). *Making not breaking: Building relationships for our most vulnerable children*. London: House of Commons
Достъпна на: <http://www.nuffieldfoundation.org/sites/default/files/files/Care%20Inquiry%20-%20Full%20Report%20April%202013.pdf>
- Broad, B (2007) *Care Leavers in Transition*, DfES Youth Strategy Review, Leicester: De Montford University
Достъпна на: http://www.academia.edu/997813/Care_leavers_in_transition
- Cashmore, J., & Paxman, M. (2006) Predicting after-care outcomes: The importance of 'felt' security. *Child and Family Social Work*, 11(3), 232-241.
- Duncalf, Z., Hill, L. and McGhee, K. (2013) *Still Caring? Supporting Care leavers in Scotland*, CELCIS Briefing RS-2013-02.
Достъпна на: <http://www.celcis.org/media/resources/publications/Still-caring-briefing-mar-13.pdf>
- Gilligan, R. (2008). Promoting Resilience in young people in long term care: The relevance of roles and relationships in the domains of recreation and work. *Journal of Social Work Practice*, 22(1), 37-50.
- Holthoff, S & Eichsteller, G. (2009). *Social Pedagogy: The practice*. Every Child Journal, 1(1), 58-63.
- Howe, D. (1995). *Attachment Theory for Social Work Practice*. London: Macmillan.
- Jackson & Cameron (2012) Jackson, Sonia and Cameron, Claire (2012) *Leaving care : looking ahead and aiming higher*. *Children and Youth Services Review*, 34 (6), 1107–1114.
- Dowling et al (2006) *Person-centred planning in social care*. Joseph Rowntree Foundation
Достъпна на: <https://www.jrf.org.uk/sites/default/files/jrf/migrated/files/9781859354803.pdf>
- McGhee, K., Lerpiniere, J., Welch, V., Graham, P. and Harkin B. (2014) *Throughcare and Aftercare Services in Scotland's Local Authorities A*

National Study, CELCIS Research Report RR2014:4

Достъпна на: <http://www.celcis.org/media/resources/publications/Throughcare-and-aftercare-in-scotlands-local-authorities.pdf>

- McMurray, I. Connolly, H., Preston-Shoot, M., and Wigley, V. (2011) Shards of the old looking glass: restoring the significance of identity in promoting positive outcomes for looked after children. *Child and Family Social Work*, 16, 210-218.
- Masten, A.S. (2009). Ordinary magic: Lessons from research on resilience in human development. *Education Canada*, 49 (3), 28-32.
- Mendes, P. and Moslehuddin, B. (2006) From Dependence to Interdependence: Towards Better Outcomes for Young People Leaving State Care. *Child Abuse Review*, 15, 110-126.
- Mendes, Johnson & Moslehuddin (2014) Young people transitioning from out-of-home care and relationships with family of origin
Достъпна на: <http://www.waitingchildfund.com/wp-content/uploads/2014/10/Impact-of-Positive-Relationships-with-Relatives.pdf>
- Quinn, N., Davidson, J., Milligan, I., Elsley, S. and Cantwell, N. (2014) Moving Forwards: Towards a rights-based paradigm for young people transitioning out of care. *International Social Work*, 60 (1) 1-16.
Достъпна на: <http://isw.sagepub.com/content/early/2014/10/13/0020872814547439.full.pdf+html>
- Reid, C. (2007) The transition from state care to adulthood: International examples of best practices, *New Directions for Youth Development*, No.113, Spring 2007.
- Reivich, K. and Shatte, A. (2002) *The Resilience Factor*. New York: Three Rivers.
- Ross, E, Welch, V, Withington, R, & McGhee, K. (2017). *In and beyond the care setting: relationships between young people and care workers*. Glasgow: CELCIS.
- Rutter, M. (2000). Children in substitute care: Some conceptual considerations and research implications. *Child and Youth Services Review*, 22(9), 685-703.
- Scottish Care Leavers Covenant (2015) *Supporting Corporate Parents to improve the lives of care leavers*
Достъпна на: <https://static1.squarespace.com/>

static/55c07acee4b096e07eeda6e8/t/562790f6e4b0cf8fdb35d
5b4/1445433590610/Scottish_Care_Leavers_Covenant.pdf

- Scottish Executive (2004) Pathways Handbook
Достъпна на: <http://www.gov.scot/Resource/Doc/25954/0023747.pdf>
- Scottish Executive (2004) Pathways Materials
Достъпна на: <http://staf.scot/wp-content/uploads/2012/10/Pathways-Materials.pdf>
- Scottish Government, (2013). Staying Put Scotland Guidance
Достъпна на: <http://www.gov.scot/Resource/0043/00435935.pdf>
- Stein, M (1997) What Works in Leaving Care? Summary, Barnardo's Publications
- Wade, J. (2008). The Ties that bind: Support from birth families and substitute families for young people leaving care. British Journal of Social Work, 38(1), 39 – 54.

ФИНАЛНИ БЕЛЕЖКИ

1. United Nations General Assembly (2009) Guidelines for the Alternative Care of Children: adopted by the General Assembly, 24 February 2010, A/RES/64/142.
Достъпна на: http://www.unicef.org/aids/files/UN_Guidelines_for_alternative_care_of_children.pdf
2. Council of Europe: Committee of Ministers, Recommendation Rec(2005)5 of the Committee of Ministers to Member States on the Rights of Children Living in Residential Institutions, 16 March 2005, Rec(2005)5.
Достъпна на: <http://www.refworld.org/docid/43f5c53d4.html>
3. Council of Europe (2011) Council of Europe Recommendation on children's rights and social services friendly to children and families. Recommendation CM/Rec(2011)12 of the Committee of Ministers to member states on children's rights and social services friendly to children and families (Adopted by the Committee of Ministers on 16 November 2011 at the 1126th meeting of the Ministers' Deputies).
Достъпна на: <https://rm.coe.int/168046ccea>
4. Biehal, N. et al.(1995) Moving on: Young People and Leaving Care Schemes. Her Majesty's Stationery Office, London; Dixon, (2008) Young people leaving care: health, well-being and outcomes. Child and Family Social Work, 13 (2), 207-217; Stein, M. (2008). Resilience and young people leaving care. Child Care in Practice, 14 (1), 35-44.
Достъпна на: <http://weappsideas.com/redlatam/wp-content/uploads/2016/10/Resilience-and-Young-People-Leaving-Care.pdf> ;
Stein, M & Munro, E.R. (eds) (2008) Transitions from Care to Adulthood: International research and practice. London: Jessica Kingsley
5. SOS Children's Villages International (2010) Ageing out of Care: From care to adulthood in European and Central Asian societies. p.6.
6. Council of Europe (2014) Securing Children's Rights.
Достъпна на: <http://www.coe.int/en/web/children/publications>
7. Council of Europe (2009) Children and young people in care. Discover your rights!
Достъпна на: <http://www.coe.int/en/web/children/publications>
8. McGhee et al (2014) Throughcare & After-care in Scotland's Local Authorities: National Study
Достъпна на: <https://www.celcis.org/files/1814/4050/5854/Throughcare-and-after-care-in-scotlands-local-authorities.pdf>
9. Staying Put Scotland Guidance (SG, 2013).
Достъпна на: <http://www.gov.scot/Resource/0043/00435935.pdf>

10. Wade, J. (2008) The Ties that bind: Support from birth families and substitute families for young people leaving care. *British Journal of Social Work*, 38(1), 39 – 54.
11. Stein, M. (2012) *Young People Leaving Care*, London: Jessica Kingsley
12. McGhee et al (2014) *Throughcare & After-care in Scotland's Local Authorities: National Study*
Достъпна на: <https://www.celcis.org/files/1814/4050/5854/Throughcare-and-after-care-in-scotlands-local-authorities.pdf>
13. Stein, M. (2012) *Young People Leaving Care*. London: Jessica Kingsley
14. Stein, M. (2012) *Young People Leaving Care*. London: Jessica Kingsley
15. Mendes, P. and Moslehuddin, B. (2006) From Dependence to Interdependence: Towards Better Outcomes for Young People Leaving State Care, *Child Abuse Review* Vol.15: 110-126
16. If you are interested, more information on how to undertake Lifestory work can be found in 'The Positive Contribution of Life Story Work to Individuals and Carers (2010)'
Достъпна на: <http://79.170.44.96/lifestorynetwork.org.uk/wp-content/uploads/downloads/2012/11/the-positive-contribution-of-life-story-work-to-individuals-and-carers.pdf>
17. If you are interested, further information about Person Centred Planning can be found at: <https://www.jrf.org.uk/sites/default/files/jrf/migrated/files/9781859354803.pdf> or <http://helensandersonassociates.co.uk/person-centred-practice/maps/>
18. More information on the Care Leavers Network can be found at <http://www.agevolando.org/care-leavers-network/>.
19. More information about the project Training Professionals working with Children in Care can be found at <https://www.sos-childrensvillages.org/what-we-do/quality-care/alternative-care/promoting-standards-of-care/training-of-care-professionals>
20. Information gathered during a project in Italy supported by the National Ombudsman for Childhood and Adolescence and implemented by SOS Children's Villages International in cooperation with the University of Padua. More information can be found on the Care Leavers Network
Достъпна на: <http://www.agevolando.org/care-leavers-network/>
21. United Nations General Assembly (2009) Guidelines for the Alternative Care of Children: adopted by the General Assembly, 24 February 2010, A/RES/64/142.
Достъпна на: http://www.unicef.org/aids/files/UN_Guidelines_for_alternative_care_of_children.pdf

**PREPARE
FOR LEAVING
CARE**